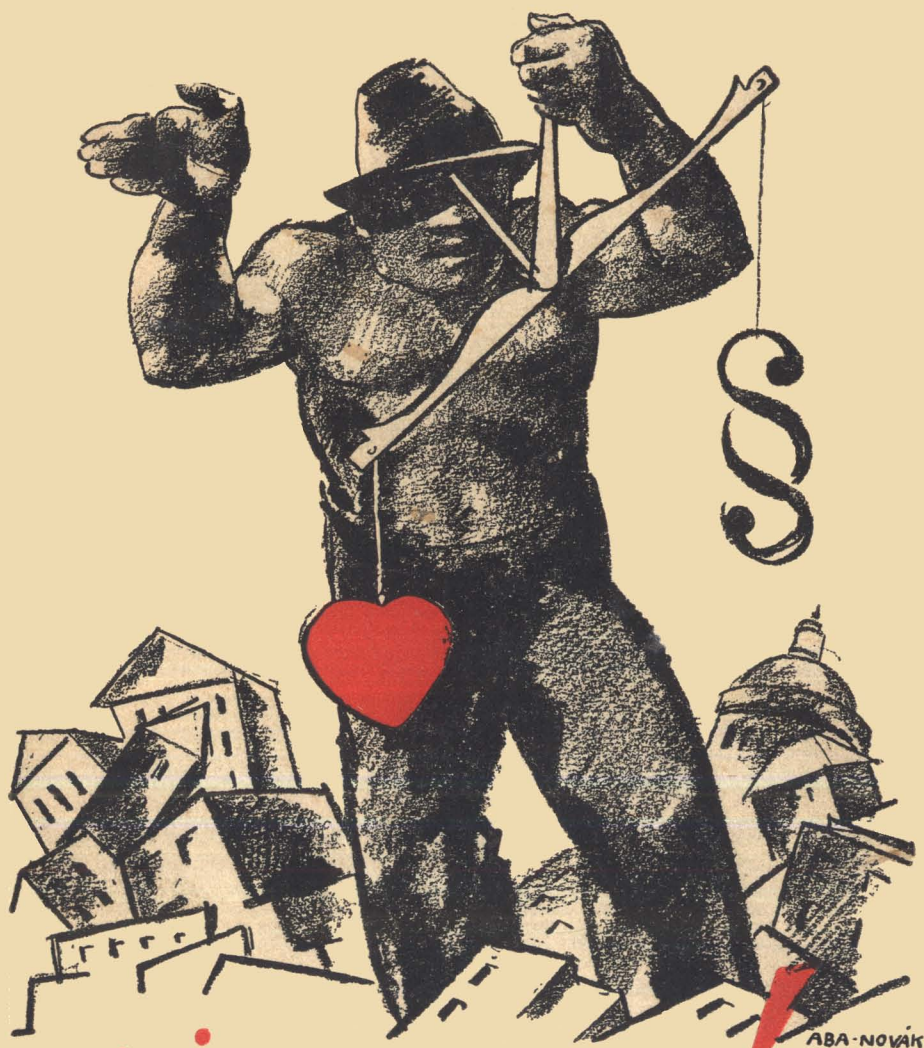

ABA-NOVÁK

NYISZTOR ZOLTÁN
MACYAR GÖC

NYISZTOR ZOLTÁN:

MAGYAR GÓG

VIGILIA-KÖNYVEK 6.

**A PÁZMÁNY PÉTER IRODALMI TÁRSASÁG
KIADÁSA, BUDAPEST.**

**NIHIL OBSTAT. FRANCISCUS ZSIROS S. J. CENS. DIOEC.
NR. 1296/1936. IMPRIMATUR. STRIGONII, DIE 29. APR. 1936.
DR. JULIUS MACHOVICH VICARIUS GENERALIS.**

**FELELŐS KIADÓ: DR. NYISZTOR ZOLTÁN
NYOMATOTT: KORDA R. T. NYOMDÁJÁBAN, BUDAPEST.**

BEVEZETÉS HELYETT VALLOMÁS

Az az általános és nagyon is megokolt panasz, hogy Magyarországon túlsok a könyv, de nagyon kevés az író (már mint a nemcsak kézzel, hanem ésszel is szántó író), bizonyára arra fogja kényszeríteni a közeljövő előreláthatólag sáskamódra elszaporodó irodalomtörténészeit (ha ma minden második ember író, miért ne lehetne holnap minden első ember irodalomtörténész?), hogy a legkisebb nyomtatványnak is figyelmet szenteljenek. Ily módon talán nekem is osztályrészül jut az a kétes szerencse, hogy valamelyik öreg akadémikus vagy kávéházi főuraknál törzskönyvezett fiatal irodalomtörténész felfedez s a brancsban szokásos dühödt kíméletlenséggel taglalni és boncolni kezd. A régi nagy irodalomtörténészek (hogy azért nagyok, mert régiek, vagy azért régiek, mert nagyok, — nem tudom) értékítéleti normái akkorra már rég el fognak halványodni s csak csengő-bongó gyermekversikékbe fogják a Pista nénik és a Juli bácsik gúnyának rejteni — s csak egy elvük fog diadalmasan s mindent lehengerlően élni: keresd a tulajdonost!

Aki nem volna még elég jártas az irodalmi tolvajnyelvben s a panamáék vizözönében az irodalmat Ararát-hegynek gondolná, idézze emlékezetébe a következőket. Már a régi nagy irodalomtörténészek minden remekműnél annak forrásait, bel- és külföldi példáit keresték. Ezt a forrás-kimutatást sokkal fontosabbnak tartották, mint a remekmű remekségeinek a megérettetését vagy megmagyarázását. A jogos és nagy diadalérzet csak akkor fogta el őket s a közönség birka-türelme is csak akkor fordult a remekelő író felé, ha

ez a terhes és verejtékes forráskimutatás minél többszörösen, lehetőleg maradék nélkül, a remekíró tárgyára, tartalmára és jellemzésére egyaránt sikerült. Csakhogy akkortájt a közönség — egy közéleti és irodalmi széptevés mámorában kéjelegve — nem értette az irodalmi és közéleti tolvajnyelvet s a források, egyezőségek és hasonlóságok pontos kimutatását inkább a legnagyobbaknak kijáró tiszteletnek, mint megbecsülésnek vette. Azóta azonban felnőtt egy második és harmadik generáció is, — s akiknek jéghideg, lemeztelenítő pillantása elé mi kerülünk, talán már a tizedik lesz — mely a gorombaságig őszinte tónust honosítja meg legalább is elődeivel szemben, őseredeti paraszti nyelvén fogja nevezni a mult minden gyermekét s holmi, de elég gyakori külföldi, nemkülönben néminemű magyar példák nyomán az ilyen irodalmi forrásokból való, nekünk még meghatóan szent merítgetést irodalmi szarkaságnak vagy még valószínűbben plágiumnak, irodalmi tolvajlásnak, lopásnak fogja nevezni. Én már látom is lélekben azokat a zsúfolt, nagy előadótermeket, amelyekben kigyúlt szemű irodalmi purifikátorok a közönség zúgó tapsvihara és frenetikus tetszésnyilvánítása mellett mint a nagy uradalmak birkáira, úgy sütik rá remekíróinkra a plagizálás és lopás vádjait s nagyon félek, hogy a tömeguralmak és népféleletek egyetemesse válásával lobogva fognak máglyák is égni, melyeken a remekírókból irodalmi tolvajokká vedlett barátaink könyvei fognak tárgyilagossá himnuszok mellett elhamvadni.

Nekem ugyan teljesen mindegy, hogy halálom után mit és hogyan fognak rólam ítélni (mert már akkorra egy másik, megfellebbezhetetlen és egyedül fontos ítéletet fogok remegve várni vagy annak ujjongva örülni), mintahogy már most is egy kicsit lenézem, egy kicsit megvetem azt az acsarkodó tülekedést, mely mint kopók szájáról a hab, egész közéletünkön előmlik, mégis — jövődő irodalomtörténeteink munkáját megkönnyebbítendő — ma még szo-

katlan, példátlan és megalázó őszinteséggel bevallom, hogy ez a Magyar Góg elejétől végig — plágium.

Köztudomás szerint a Gógot már Papini megírta s olyan tűneményes világsikert aratott vele, hogy a könyvek mai nagy áradása és zajlása mellett szinte irodalmi csoda. Ezt a zseniálisan gúnyolódó Gógot én nemcsak olvastam, hanem magyarra le is fordítottam s így érthetően hatása alá kerültem. Ellentmondásokban bővelkedő természetem, meg ez a mély és tartós hatás lehet a titka annak is, hogy hivatalosan — mint a hordókat — hitelesített és közületesleg pártfogolt körökkel konfliktusba keveredtem már jónéhányszor s egy szinte végzetesnek indult ilyen karambol alkalmával barátaim egy díszesen gravürozott névjeggyel leptek meg, melyen mint a magyar Gógot üdvözöltek; nyitva hagyva a szúros talányt, amit Papini sem mert nyíltan eldönteni, vajjon Gógban a zseni vagy az örült, a bátor vagy a komisz, a humánus orvos vagy a szadista kínozó, a világreformáló kemény gesztusa vagy a rombolás angyalának gúnyos grimásza teng-e túl?

A cím tehát ezek szerint plágium, amit aligha enyhít, legfeljebb szemtelenségét kirívóbbá teszi az elébe illesztett és nemzeti hovatarozandóságát jelentő „magyar” szócska. Aki nem találná ki, megsúgom, hogy könyörgő és hatásos védekezés ez a felé a halálos ágyáról felkelt vén turanizmus felé, mely vitézkötéssel és sallangos pipával, idegent üldöző buzogánnyal és ázsiai füstölővel mint nemzeti bakter jár újra a magyar közélet felett.

Akik a perektől félni és óvakodni szoktak, azokat megnyugtatom, hogy a Magyar Gógból nem lesz cimborlási per. Igaz, hogy ma ez a leggyakoribb és látszólag legsúlyosabb per, mert szerzők és kiadók egyedül ezt őrzik és védik körömszakadtáig, becsületügyi választmányok és az összes lehető és lehetetlen bírói fórumokon át. Mintha tudtul akarnák adni a világnak, hogy a könyv vagy színdarab belső tartalma egy pipa bagóért a kávéházi törzsasztalnál ingyen kapható s minden sikerét vagy kelendőségét egyedül

és kizárólag a szenzációsan lekent címnek köszöni. De ennek ellenére is tudom, hogy nem lesz címbitorlási perem. Papini még azokhoz a régi írókhoz tartozik, akik könyveik címét vagy azok alakjait nem szabadalmaztatják s megírandó gondolata még egyelőre annyi van, hogy a címeket bátran prédául dobja az irodalmi handléknak, sőt nemes humanizmusában és még nemesebb irodalmi rajongásában bizton odakölcsönözné az agyát is a mai irodalom boncainak, hogy ő is olvashasson már egyszer kortársaktól valami értelmes olvasnivalót.

A címbitorlás legsúlyosabbnak látszó vádján így könnyen túlesve, a többi plágiumot már mint gyermekkópéságot rendre bevallhatom. Tehát: hogy utánozni fogom Papini fölényeskedését és szertelenségét, ami nála persze egy messze utakat bekóborolt s csak véres gyötrődések után hazatalált ember jogos gesztusa, nálam a tanítvány tehetetlen majmolása. Hogy nagyítani, túlozni és karikírozni fogok mindent, mert csak az ad absurdumig vitt képeket értik meg a mai emberek; jól tudva azonban, hogy ez Papininál legfeljebb gyilkos művészet, nálam a gyilkosság palástolása lesz. Továbbá, hogy minden történet egy teljesen irreális, sőt lehetetlen síkra lesz levetítve, mintha egy bolond álom vagy egy aggasztó láz őrült vízióinak a cikázó sorozata volna, aminek a való, hatóságilag oly jól rendezett és meggyámkodott élethez látszólag is és perrendszerűleg is semmi köze.

Hogy néha majd emberek és dolgok, körök és osztályok, ösztönök és szokások ezekben az irreális és imaginárius képekben magukra fognak ismerni s kövéren kibuggyanó könnyel kacagni vagy pirulva acsarogni fognak, arról én igazán nem tehetek. Tehet-e a búza arról, hogy városi műkedvelő gazdák rozsnak nézik, vagy a csillagos ég, hogy a pocsolya tükrében is visszafénylik? Tehet-e a vasút arról, hogy nagyapáink dühösen és hitetlenkedve, hasra feküdve a benne elrejtett lovak lábát lesték, vagy hogy a mai nagyvárosi gyermek kurbliit keres az először meglátott ló meg-

indíttására? S hogy még értelmesebben és meggyőzőbben beszéljünk: tehet-e arról a homo sapiens, hogy a XIX. század irtó nagy tudósai majomnak nézték és úgy is kezelték, vagy az őserdők illetlen és nevetséges majma, amiért csontvázát évezredek mulva meghatott lélekkel emberösként szedték ki a természettudósok? Egész bizonyosan nem! Így hát engem se érjen semmi vád, ha valaki, vagy valami ennek az árnyékvilágnak a lényeiből vagy intézményeiből magára ismer. Rémlátás lesz az csupán, mint mikor a kerítésen száradó pelenkát sírből kilépő halottak fehér fátyolának, vagy realisabb és ma érthetőbb képpel: egy kerek köpést a pesti aszfalton gazdátlanul heverő pengőnek néznek.

Hogy az irodalmi forrás-kérdés maradéktalanul tisztán álljon s a kor világosan kinyomozható tendenciájának megfelelően a jövő irodalomtörténészeinek pillanatnyi fejtörése ne akadjon, elárulom azt is, miben nem voltam hajlandó minden borzalmas kísértés mellett sem követni Papinit? A zsenialításban! Ez ma szorgos kutatásom és megfigyelésem szerint nem cikk, régen is csak társtalanságot, magánosságot, padlásszobát, éhséget, rongyosságot és nyomort jelentett. Maradok hát annál, ami pénzt, elismerést, sikert, hírnevet jelent: az irodalmi szarkasznál!

A KRITIKA SZABADSÁGA

Guayaquil, november hó

Csak azért jöttem Délamerikába, hogy ünnepeket tegyek magamat. Ez a lélektanilag oly szükséges valami, mely minden szívbizsergetésnél többet ér, önbizalmat, tehetséget s legfőként étvágyat fejleszt. Sajnos, Európában márcsak politikusoknak s azok közül is csak a hatalmon levőknek jár ki. Boldogult ifjú éveimben, amikor az európai pszichózis nyomása alatt én is azt hittem, hogy egy féltehetségű ifjúnak csak a politika hozhat fényt, babért és kereseti lehetőséget, megpróbáltam egyszer a politikai szereplést. A tündöklés — nap-pal nagy motorberregések, éjjel pálinka, borgőz és temérdek cigarettafüst közepette — mindössze 24 óráig tartott s egy ismeretlen főszolgabíró kategórikus inté-sére dugába dőlt.

Itt Délamerikában más a helyzet! Itt a politikusokat lövik, gyilkolják és kaszabolják; ott, ahol érik s legkésőbb két-három évenként. Az idegeneket azonban ünneplik. Délamerikai barátaim tanácsára, akik az európaiak ellenében népüket jól ismerik, hatalmas, nagy, plakátnak is beillő névjegyeket csináltattam, felsorolva rajta minden lehető és lehetetlen, tényleges és reménybeli vagy holdban fityegő állásaimat és méltóságaimat.

Hű barátaim gyengéd gondoskodására alaposan beharangozták érkezésemet az ottani világlapok, lehozták egyik gyermekkori képemet, csak a partedit vakarva le a lemezről, megtettek írónak, szervezőnek, európai hírességnek és amerikai milliomosnak s nem utolsó

sorban fajom legnagyobb élő költőjének. Csodálatos módon ez utóbbi tette Délamerikában a legmélyebb hatást. Mivel itt mindenki keres és senki sem költ, hallatlan megbecsülésben volt részem és megérkezésem s utam valóságos diadalmenet volt. A spanyol nyelvvel ugyan kissé hadilábon állok s a mássalhangzók helyes használatát lépten-nyomon elvétem, így például bino helyett állandóan bibot mondtam (az egyik bort, a másik azt jelenti, hogy élek), de ezt — különben mint minden nyelvhibámat — az ottaniak csak költői szabadságnak, lenyűgöző szójátéknak s az európai szellem csodálatos megnyilatkozásának tekintették.

Kicsit kényes és kellemetlen volt ugyan a titkos- és zugköltők állandó rohama (kisült, hogymégis vannak!), akik megszállva tartották a szálloda szűk bejáratát és a délamerikai illetnek megfelelően teleköpködték a padlót. De legalább megismertem ezt az Európában olyan finom és tartózkodó, ideát pedig oly szemtelen, lerázhatatlan s az egyik, vérengzésekben igen jártas forradalmi vezér kijelentése szerint, kiírthatatlan bandát s mély betekintést nyertem az irodalom rejtett, égi fénnyel és szférák zenéjével behintett életébe.

Egy kora reggel, amikor ablakom előtt mégcsak éjtszakára kicsapott szamarak bögtek, élesen és riasztóan berregni kezdett a telefon.

— Halló — ordítottam bele a telefonba, nehogy az éktelen számárbögest véve jelentkezésemnek, költői szabadságomról és zseniális trükkjeimről újabb közcsodálatot keltő legendák induljanak meg.

— Itt Fernandes de Iconcagua, a költő — rebegette egy ijedt hang, félig a mérhetetlen tisztelettől, félig a számárbögestől megrettenve a telefonba.

— Parancsolsz — mondtam affektálva, élve az európai hírességek egyetlen ingyen és válogatás nélkül osztott kegyével: a letegezéssel.

— Most jelent meg a legújabb verseskötetem. Három és fél oldalon, hat főcímmel, tizenhat alcímmel és hét költeménnyel — hebegette az ijedt és mámoros költő. — Alázatos kérésem az volna, kegyeskedjék

országunk legnagyobb lapjában, melynek a sordíját már lefizettem, szerkesztőit pedig tegnap este egy lucullusi lakomán teljesen lerészegítettem, egy hatvanhárom és félsoros dicséretet írni róla.

— De barátom, — feleltem — én nem vagyok kritikus s a spanyol nyelv legszebb frázisaiból még hiányos a gyűjteményem.

— Nem baj, — felelte vissza költő barátom — nálunk az utolsó nemzeti forradalom, amiben végre valahára mi költők is résztvettünk, maradék nélkül kiirtotta az összes kritikusokat és azóta a tudomány és irodalom mérhetetlen előnyére, a „kéz kezet mos” elve alapján, mi magunk ünnepeljük egymást a lapok hasábjain.

A játékba belementem és egy magammal hurcolt s hálópapucs csomagolására szánt spanyol irodalmi lapból szóról-szóra kiírtam egy dítirambuszokban zengő kritikát. A siker leírhatatlan volt: a költő berámáz-tatta guanokeretbe s még hónapok múlva egy hegyi kirándulásnál az én cikkem ágaskodott ki egy számárhajcsár cipője sarkából. Itt ugyanis az emberek a kedves emlékeket nem a keblükbe a szívükre, hanem az éjszakai csípős hideg ellen cipőjükbe dugják.

Hamarosan meg kellett győződnöm arról is, hogy költő barátom praktikája nem egyedülálló, kivételes jelenség, hanem minden rangú írók és költők között általánosan elfogadott és bevett szokás. Így jártam például egy alkalommal San Juan de Popocatepetl barátommal is, aki legnagyobb regényírója ennek az országnak. Kivörösödve és izzadtan rohant éppen az utcán, amikor beléje ütköztem. Ahogy őszintén bevallotta, huszonhat lekötélezett és lepénzelt barátját keresi éppen fel, hogy új regényéről a legjobb kritikákat megírassa.

— Mester, — mondotta áradozva és rajongással — ilyet talán még Európában sem pipált a világ. Mint egy grandiózus kórust vagy egy filharmónikus zenekart, úgy megszerveztem az egész kritikát. Ez a mai szaladgálásom olyan, mint a karmester pálcájának első

leütése, amire 26 lapban és egyszerre fog megszólalni az én verhetetlen nagyságomnak, írói dicsőségemnek és fölényemnek kórusa. Egy zavaró hang, egy halk ellentmondás sem lesz az egészben, azt garantálom!

Azt hittem sokáig, hogy legalább a tudomány s annak odaát nálunk vértanúnak nevezett apostolai állnak távol ettől a komikus és becstelen játéktól. Ebben is csalódnom kellett. Egy varázslatos délután, amikor a trópusi nap tündért játszott, társaságbeli fiatal fiúkkal, akik csak a revolverhez és a tangóhoz értettek, éppen grammofonoztunk és taktusnak a plafont lövöldöztük, amikor egy őszszakállú, nagy pápaszemű öreg úr rontott be a szobába s rávetve magát az egyik aranyifjúra, fojtogatni kezdte.

— Ird alá, különben meghalsz — üvöltötte vérben forgó szemekkel, kidagadt izmokkal a szakáll tiszteletreméltó tulajdonosa, akiben legnagyobb csodálkozásomra a helybeli egyetem egyik professzorát ismertem fel.

A hirtelen támadás és a hosszú fojtogatás nem nagy emóciót keltett a társaságban, mert mint mondták, azért vagyunk emberek, hogy kínozzuk, fojtogassuk, gyilkoljuk egymást! Engem is már csak az a papírlap érdekelt, ami a hörgő áldozat előtt feküdt s aminek az aláírását követelte olyan fenyegetően a professzor. Gondoltam, hogy számla, adósságlevél, váltó lesz vagy legjobb esetben belépési nyilatkozat egy politikai pártba. Nem! A legnagyobb megrökönyödésemre, melytől a szívem dobogása is elnémult, egy szépen megfogalmazott, szuperlatívuszokban tartott irodalmi recenzió volt, amit a tudós professzor sok verejtékezéssel maga készített el s melyhez gyilkolásra kész fojtogatással most aláíróat keres.

Elegem volt a délamerikai tudományos és irodalmi életből. Már csak egyre voltam kíváncsi: vajjon mit szól mindehhez e rémes merényletek alanya és tárgya: a nagyérdemű közönség? Kirohantam a főutczára és végigcserkésztem a könyvkereskedéseket. A kirakatok előtt nagy tömeg állott s röhögve pisz-

kálták a mozi és színházi lapok félmeztelen képeit. Néha egy-egy nyilván járatlan ember a szeme sarkából félve rávetett egy pillantást költő, író és tudós barátaim pöffeszkedő köteteire is, aztán bement a boltba és vásárolt 20 centavosért egy detektívregényt.

SPORTIERA

Allala, február hava

Világéletemben nagy rajongója voltam a sportnak. Hogy úgy mondjam, már a bölcsőben menthetetlenül eljegyeztettem vele. Kezdtem ott és akkor, mikor mások az öntudat hiánya miatt még gondolni sem tudnak arra.

Első kedvenc sportom a tornászás volt. Hiába csavartak pólyába, korán ébredező szenvedélyemet leküzdeni nem tudván, kézzel-lábbal állandó tornagyakorlatokat végeztem. Nagyobb akadályt és teljesítményt akkori viszonyaim mellett nem ismervén, gyakorlataimat csak akkor hagytam abba, ha a pólyát és a hozzátartozó szerelvényeket sikerült magamról lerúgnom. Miután hamarosan a legmerészebb figurákban is mester lettem, s kezemet, lábamat egyforma ügyességgel tudtam használni, a boxolásra tértem át s előszeretettel és válogatás nélkül mértem rá ütéseimet mindenkire, aki közelembbe került, vagy ölébe vett. Ritka önmérséklettel ellenfeleim nemesebb szerveit ugyan kíméltem, de fülük, orruk, szemük és álluk igen izgatott s jól elhelyezett horogütéseimet mindig ezekre irányítottam. Hogy néha ölbevevő és enyelgésre váró jó anyám volt az áldozat, arról már csak ez a korán ébredt sportszenvedély tehetett.

Később — ez már az öntudat teljes világánál történt, — a futballnak kezdtem teljes odaadással hódolni. Az utcán és a tereken minden görgethető és elmozdítható tárgyba belerúgtam, néha kicsit túl-méretezve a sport lehetőségeit, rúgási képességeimet

pajtásaim sapkáin, szépírási füzetein és tolltartóin is kipróbálva.

Amikor emberré cseperedtem, sajnos, megszedítették tudósok, írók, művészek és egyéb szegénylegények s könyveket kezdtem bújni, előadásokat hallgatni, míg végre nagy lobbót vető sportszenvedélyemből egyetlenegy maradt bennem vissza. Persze a leghitványabb és legsemmitmondóbb, amire nemcsak a sportemberek, de az egész világ megvetéssel szokott letekinteni: az ujjak bizonyos ritmikus billegtetése, amit a világmegvetés az írás megbélyegző szavával sujt.

Kimondhatatlan öröömre szolgált, amikor már deresedő fejjel a menthetetlenül elgyerekesedő Európa elől menekülve, külföldi kóborlásokra adtam magamat és egy szép napon az ázsiai kontinens egyik még fel nem fedezett s így a nagyvilág előtt teljesen ismeretlen országára, Sportierára rábukkantam. Ez az ország a sport klasszikus hazája, hol nemcsak mindenki — a csecsemőtől a haldoklóig — sportol, hanem ahol egyúttal mindent, még a miniszterséget vagy a berúgást is sportszerűen üzik. Láttam én ott embereket, akik például fanatikus hévvel és gyönyörűséggel a távevést gyakorolták s akármilyen különösen hangzik, ennek a kezdetleges sportnak legodaadóbb hívei és leggyakorlottabb matadorjai a közélet hírességeiből kerültek ki. Mondhatom, szinte nem is tettek mást s hivatali gondjaikat is a két sült vagy két koccintás között fennmaradó idő alatt intézték el. Ezt a sportot favorizálták különben a legerősebben az állam és az autonóm közületek is. Szinte minden napra jutott egy-egy bő falásra berendezett, fényes bankett, amelyre mindig ugyanazok az urak, országos és városi gondoktól agyonhajszolt közéleti nagyságok voltak hivatalosak. Mindenből ettek és mindenből ittak s a bankett végén az volt az ember érzése, hogy repetálni lehetne vagy kellene az egészszet előlről!

Találkoztam azután emberekkel, akik még a szellem körébe vágó dolgokat is sportszerűen üzték és

rekordra törekedtek. Hallottam például egy képviselő-től beszámolót, mely nemzetmentő javaslatok, lelkesítő szavak, kormányt védő vagy buktató érvek helyett így hangzott: Hároméves képviselői kinevezésem (ez csak nyelvbottlás volt) alatt 9873 levelet és kérvényt kaptam, mint e kerület nagyságos képviselője, annak jeléül, hogy a választók minden szeretete és bizalma egyedül bennem összpontosul. Minden levélre a párt központjától előre megállapított formula szerint azonnal feleltem. A kérvények közül 1564 kormányfőtanácsosságot kért, a többi — az ország nagy kvalitásait mutatva — bármilyen állásra, az útkaparástól a hóhérságig mindenre hajlandónak és késznek nyilatkozott. A kormányfőtanácsosságot, mint az ország kultúrfőlényének emelését, mindenegyes esetben sikerült elérnem, a többiek elintézése, akárcsak maga az idő, folyamatban van.

Ezekután méltán voltam kíváncsi arra, vajon hol és merre indul el a sportnevelés és hol kell keresni ennek az egyetemes sportrajongásnak a legmélyebb gyökereit. Első utam természetszerűleg egy elemi iskolába vezetett. A külső kép és berendezés nagyon biztató volt. Már a lépcsőházban egy bronzba öntött, mord ökölvívóbajnok fenekedett rám, a széles, tágas, napos folyosókról pedig királyok, hadvezérek, tudósok és költők képei helyett híres, bár nem túlságosan intelligens arcú futballisták, marathoni futók, ping-pong világbajnokok, lepényevők és egyéb világhírességek képei kacérkodtak le rám. Az ügyelgő altisztek, akiknek törött lábán, tömpére ütött orrán és fülén azonnal meglátszott, hogy mind kívénhedt és ide nyugdíjba szorult sportveteránok, megvetően és lefitymálva méregették egyáltalán nem sportszerű tartásomat és járássomat, de azért szívesen mutattak utat az első osztályba, amelyet elsősorban tanulmányozni akartam. A tanteremben véletlenül éppen tanítás folyt s a tanító fonetikai módszerrel a hangzókat és a betűvetést tanította. Ez a módszer azonban teljesen más volt, mint az Európában szokásos s elemeit, hangutánzó képleteit kizárólag a sport területéről merítette. Az á betűnél például

a tanító és a gyermekek a gyomrukhoz kaptak, így jelezve, hogy ennek a betűnek a legérthetőbb és leg-tisztább ekvivalense az a mozdulat és hang, ami egy gyomorrúgást a futballpályán követni szokott. Ű hang-zott azután szinte fülsiketítő húzással s a gyermekek minden gondolkodás nélkül a szájukhoz kaptak, lévén ez a hangzó a boxmeccsekről a kiűtött vagy bezúzott fogak után jól ismerős. S így ment ez tovább az összes betűkön és az összes hangzókon át. S én csak álmélkodtam, hogy mily kimeríthetetlen és belát-hatatlan terület a sport, mely mindenre tud kaden-ciát. És sajnálni kezdtem az egész európai tudo-mányt és irodalmat, mely még mindig ott tart, hogy képeit és hasonlatait a hideg és legtöbbször hangtalan természetből meríti.

Közben megszólalt a csengő s az osztály pokoli lármával kivonult a sportpályának berendezett udvarra. A felügyelet itt a veterán altisztekre maradt, akik han-gos szóval biztatták a nagyreményű ifjúságot a sport-szerű verekedésre, amiben egy-egy jól irányzott ütés-sel vagy rúgással maguk is tétleg résztvettek. A taná-rok ezalatt színes sportujságokba temetkeztek, vagy, pedig zajos és heves vitákat rendeztek a tegnapi mecs-csek eredményei felett.

Az igazgató, akinél szintén tiszteletemet tettem, nagy tisztességgel fogadott és a sportnevelés irányelvei-ről és technikájáról igazán értékes tanácsokat adott. Bevallotta minden kertelés nélkül, hogy máshoz, mint a sporthoz nem ért s hogy az európai értelemben vett iskola és tanítás nem is érdekli. Túlhaladott álláspont! — legyintett megvetőleg a kezével. A tanítóképzőt ugyan annakidején elvégezte, de ismereteit azóta sem tartotta érdemesnek felfrissíteni vagy pláne gyara-pítani. Minek? — mondotta megvetőleg — akkor legfeljebb világéletemben szegény tanító maradtam volna! Karrierjét egyedül annak köszönheti, bizonyít-gatta meggyőző szavakkal, hogy egy elhagyatott szemét-telepen sportpályát nyitott, növendékeiből sportegye-sületet alapított és egy nemzeti ünnepen, melyen egy

bankett utáni boros hangulatban a miniszter is ott szundított, megverte egy polgári iskola csapatát. Az igazgatóság érdemi részével nem sokat törődik. A fegyelmezést elvégzik az altisztek, az írásbeli munkát a tanítónők, neki elég, ha sportcsapatokat szervez és egy-egy nagy meccs után ünnepi tószót mond négyliteres kupával a kezében.

Közben valami hallatlanul érdekes gondolat vagy terv juthatott eszébe, mert egész izgalomba jött s ideges, várakozásteli érdeklődéssel faggatni kezdett: mik a legújabb európai sportok s hogy játsszák azokat? Előadásom nem igen elégíthette ki, mert nemsokára fájdalmas, csalódott arcot vágott.

— Pedig minden reményem Önben volt — sutogta fáradtan.

— Miért? kérdeztem zavarodottan.

— Főigazgató szerettem volna lenni s ezt másként el nem érhetem, mintha valami új sportágat, játékot, figurát vagy lehetőséget ki nem találok. Az ég szerelmére — kiáltott fel kétségbeesetten — adjon egy ötletet, amivel ezen a nyomorult tanügyi pályán előrehaladni lehetne.

Összeszedtem minden tudásomat és minden fantáziámat; ajánlottam az Európában oly csalhatatlanul bevált keresztretjvényt, römit, bridget, kasszafúrást, gyujtogatást, világháborút stb., de mindenre csak tagadólag intett.

— Megvan! — kiáltottam végre, a sportszenvedélytől magam is megrészegevedve, — egyéni vagy csapatjáték vízvezetéki tömlőkkel. A játékosok kezében egy-egy tömlő, a vízsugár sebességét vagy bőségét irányító szerkezettel. Képzeld el, hogy ezek a napfényben csillogó vízsugarak megindulnak, ahogy a játékosok arcát, hátát, szemét vagy fejét célba veszik, ahogy omlik, zuhog, spriccel a víz; előnti a pályát, szétfreccsen a pódiumon s a végén olyanná teszi a megvert ellenfelet, mint a kiöntött ürgét.

Az igazgató hálásan és ragyogva szorongatta a kezemet. — Azóta bizonyára már főigazgató lett!

Később hallottam, hogy még a politikai pályán is a haladás vagy fennmaradás egyetlen feltétele a sport. Természetesen azonban e politikusoknak van annyi eszük, hogy aktíve nem sportolnak, csak néhanapján viharos viták elintézésésképpen az ülésteremben. E helyett azonban rendszeresen ellepték és megszállták az összes sportelnökségeket s mindenestre többször jelennek meg a meccspályán, mint a parlament ülésein. De ezt már, mint képtelen rágalmat, még Sportiera országáról sem hihetem el!

AZ EURÓPAI SZABADSÁG

Párizs-Budapest között, április hava

Nem tartozom azok közé, akik a kultúrát a villanydróttal és a vízvezetési csövekkel mérik. Akik kultúrtettnek tartják a mindennapi melegfürdőt s a legnagyobb áldást az angol W. C. feltalálójára mondják. A kultúra jelent némi kis szellemet és lelkeséget is és nem utolsó sorban a katekizochén emberi, mert emberhez illő cselekedetek megnevesítését. Ezt a nívót, az így értelmezett kultúrfokot én a magam részéről abból szoktam lemérni, vajjon egy-egy országban vagy földrészben az emberek és a törvények, a közszellem és közvélemény mit tart szabadnak és mit bélyegez tilosnak.

Igazi világpolgár vagyok, akit nemzeti vagy kontinensi előítéletek nem kötnek és nem bántanak. Szerelem a szépet és utálom a csúnyát: rajongok a jóért s megvetem a rosszat, akárhol és akármerre találjam is. Ideáljaimnak megfelelő népet vagy kontinenst eddigi kóborlásaim során még nem találtam s erős agyanúm, hogy a tengerbe süllyedt Atlantis lehetett az s számomra minden kétségen felül áll, hogy éppen ezért kellett elsüllyednie. Azóta ugyanis minden kontinensnek nyugodt lehet a lelkiismerete, hogy egy nagy és tiszta példaadás nem zavarja az emberi történelmet.

Most Európában vagyok s itt próbálom az első zűrzavaros benyomásokat rendezni. Tudom ugyan, hogy az európai tudományosság legfőbb tétele szerint minden objektív ítélethez idő, töprengés és távlat kell, de — sajnos — ez a néhány itt töltött nap a keserű, de viszont letagadhatatlan tények olyan özönét zúdí-

totta rám, hogy sem az idő, sem a nyugalom, sem a távlat nem változtathat már rajtuk soha. Következtetéseket levonni nem szokásom, mintahogy Európában is csak a kutya szokott, amikor a szobatisztaságra való nevelésénél ötször-hatszor az orrát verik bele öncselekményébe. Az európai ember azonban a kutyáján kipróbált csálhatatlan módszert még egy világháborúval kapcsolatban sem tette meg.

Hát kezdem azzal, ami Európában nem szabad.

Mondhatom, szép kis rendeleltár van már erre vonatkozólag. Egy világkáptalan legyen annak a feje, aki mindezt megjegyezni tudja. Harsogó figyelmeztetések, utasítások, pénzbírsággal, sőt elzárással fenyegető förmedvények minden közművön és minden utcasarkon. A bizonytalanságnak és a félelemnek valami nyomasztó, borzalmas érzése szakad rá az emberre a rendelkezéseknek és a fenyegetéseknek ebben a soha meg nem szűnő pergőtüzében. Már a vonat minden kiaknázható helye tele van drága öntvényű figyelmeztetéssel, hogy a szemetelés, köpködés, kihajolás és a vészfék fogantyújának meghúzása, ablaknyitogatás vagy ajtózáras szigorúan tilos. S mindez olyan tömegben, hogy a figyelmeztető táblákból legalább is egy gyerekkocsit, vagy valamelyik szegényember házára bádogtetőt lehetne csinálni.

Késérően kellett tapasztalnom, hogy a vonat nem kivétel s a polgári magánélet épp olyan megkötött. Első reggel, ahogy sétára indulóban öltözködni kezdek, némileg gyanús porréteget fedeztem fel a kabátomon. Mi sem természetesebb, minthogy a kabát porát, amivel az én nem szemetelésem viszonzásául a vonat ajándékozott meg, nem akarván a szoba bútorára vagy más ruháimra teríteni, a nyitott ablakon át a szabadba ráztam ki. Ijedmem azonban nem csekély volt, amikor alulról hangos kiáltások s nem éppen épületes szidalmak hangoztak fel s kisvártatva egy marconaképű rendőr nyomult be a szobámba. A rendőr barátságtalan látogatásának és írásgyakorló jegyzőkönyvének öt pengőm bánta meg az árát.

A délelőtti sétám is balul ütött ki. Kisült, hogy az utcák és útkereszteződések nem arra valók, hogy az ember szabadon kószálhasson bennük. Azzal ugyan nem törődtem, hogy még a fel-alá száguldó locsoló kocsik is azt bömbölték óriási betűkkel az arcomba, hogy „ne szemetelj és ne köpködj“, mert legfeljebb az ingert és a kísértést fokozta bennem. De az már kétségbeejtő és számomra szokatlan pillanat volt, amikor egy utcakereszteződésnél irányt változtatva — a kora reggeli ijedelmet még ki sem heverve — újra egy rendőr markába jutottam. Körülöttem kajánul vigyorgó arcok, az emberi káröröm minden borzalmaival, előttem a kesztyűt húzogató és vallató rendőr, aki holmi pénzbírság biztos kilátásba helyezésével másodszor örökítette már meg nevemet az államrendőrség történetének lapjain.

A belváros szűk utcáira kerülve, nagy szorongás vett erőt rajtam. Csalhatatlanul éreztem, amit Amerika őserdőiben egyedül bolyongva soha nem tapasztaltam, hogy itt valami nagy, sőt állandó veszedelem fenyeget. Először csak meglökdöstek s rám-rám sziszegtek az emberek, később a nevemet nem ismerve, marhának vagy számárnak tituláltak s nem egyszer erélyesen penderítettek le a járdáról az úttestre. Szerencsére a gyanú már éberre és következtetővé tett s mielőtt a fejét csóváló és felém induló sarki rendőr újabb pénzbírsággal világosíthatott volna fel arról, hogy ezeken az utcákon a gyalogos közlekedés is csak egyirányú, lihegve tűntem el egy sötét kapualj nagy mélyedésében.

A kisebb kellemetlenségeket, amik megható figyelemmel napközben várakoztak rám, már nem említem. Hogy például egy hívogató, selymes fűvű park csábításának nem tudtam ellentállni s végigheveredtem a zöld gyepen. A körülöttem zsivajgó és karikázó gyermekek látszólag nagy elégtétellel és hangos örömmel kísérték cselekedetemet, a felnőttek azonban megbotráncozó, szikrázó pillantásokkal mérték végig. Egyesek pisszegtek, mások mutogattak, zord megjegyzéseket tettek és valaki után kiáltoztak. Zúgó fejemet és a

nagy utcai rendben megzavarodott tagjaimat még jóformán el sem pihentethettem, amikor a kerti csösz, akinek természetesen egyensapkája, karszalagja és revolvère is volt, egy nagy furkósbottal sűrű káromkodások közepette ki nem halászott a fűből. Azon viszont már én nem csodálkoztam, hogy nyugtalan loholás után egy másik parkban egy székre letelepedvén, azonnal helypénzt fizettettek s még kevésbbé, amikor a renddel és rendőrökkel való kétségbeesett viaskodás után elszundítván, azonnal felköltöttek azzal, hogy nyilvános helyen nem illik aludni.

Mondják ugyan, hogy mindent meg lehet szokni, még a börtönt, gutaütést, vagy a koporsót is, de én semmikép sem tudtam nyomasztó és aggasztó érzéseim felett úrrá lenni. Nyugodt és kiegyensúlyozott lelkű ember vagyok, aki eddig tiszta szándékú és feddhetetlen életű polgárnak tartottam magam, de a minden oldalról rám leselkedő rend bizalmatlan és kémlelő pillantásai alatt úgy éreztem most magam, mint egy gonosztevő, aki még véletlenül sem tud jót tenni. Csalhatatlanul éreztem, hogy itt, Európában én rendőri felügyelet alatt álló ember vagyok, akit legfeljebb az a tudat vigasztalhat, hogy a fejlett európai államtechnika szemében mindenki az.

Valósággal megkönnyebbültem, amikor az este rámszakadt. Hogy napi izgalmaimat elfelejtsem, színházba mentem s nagy odaadással dobtam magam oda annak a festett álmvilágnak, amit a színpad és rivalda jelent. A végzet azonban itt is utolért és könyörtelenül lecsapott reám. Jött ugyanis egy zenés jelenet, melyben egy hiányosan öltözött nő éktelenül hamis hangon visongálva, egy állítólagos indiántáncot lejtett. A visító némbereken annyi ruha sem volt, amennyi a pórázon vezetett kutyákon szokott lenni télen s azt a keveset is az orvostudományban nagy hisztériának nevezett beteges örülettel tépte, rúgta, rázta és hajigálta magáról. Körülöttem a közönség ugyan ujjongott és tombolt tetszésében, fülrepező tapssal és állati vihoggal biztatta ezt a bizonyára ideggyógyintézetből

elszabadult nagybeteg nőt, én azonban, aki színházra vágytam s a színpadot semmikép sem vagyok hajlandó a bolondokházával felcserélni, tiltakozásom jeléül kiabálni, majd fütyülni kezdtem. A hisztériás nő ott fenn a színpadon nagy rohamából ugyan azonnal ki-gyógyult s csendesen szégyenkezve állt egy sarokban, de engem viszont dulakodó teremőrök és jegyszedők emeltek ki a helyemről s adtak át immár harmadszor egy napon a rendőrségnek. Ez alkalommal már nem úsztam meg olyan simán a rendőrséget. Egyenesen a főkapitányságra vittek, ahol hosszú várakozás után kemény vallatóra fogtak. Szerették volna tudni, milyen szervezetnek vagyok a tagja, hogy hol voltak a többi tüntetők, szeretem-e a miniszterelnököket és hol tartom, vagy hova rejtettem a bűzbombákat? Váltig magyaráz-tam, hogy magános világcsavargó vagyok, aki csak a színpad erkölcstelenségén, hogy egy nagy hisztériást kitérítésének pillanatában hurcolt a színpadra, háborod-tam fel. Nem hitték! Mintahogy azt sem hitték el, bár mosolyogtak rajta, amikor megmagyaráztam, hogy a bűzbombák nem nálam, hanem jobboldali szomszéd-om pálott harisnyájában és a mögöttem ülő hölgy podvas, gondozatlan szájában voltak elrejtve. Ezt sem hitték el s csak idegen útlevelemre való tekintettel mérsékeltek a büntetést 50 pengőre.

Most már magam is dühös lettem. A herce-hur-cától és a vallatástól kiizzadva és felingerelve most már csak azért is szerettem volna tudni, hogy mit szabad hát Európában tenni? Megszólítottam egy magános s látszólag cél nélkül ódöngő fiatalembert. Sebtében elmeséltem neki keserű sorsomat s markába nyomva egy svájci 100 frankost, megkérdeztem tőle, hogy hol az a hely Európában, ahol az embert szabad-ságában nem korlátozzák?

— A parlamentben! — röhögte az arcomba.

— És máshol sehol? — faggattam türelmetlenül. Felvonta a vállát.

— Na meg a bárban — felelte tétovázva s

hunyorgó szempillantással hozzáfűzte: — Ha van hozzá dohánya, szívesen elvezetem.

Az ajánlatot elfogadtam s pár perc múlva egy pince-szerű bejárat tompán világított torka nyelt el bennünket. Mondhatom, épületes látvány fogadott. A parketten görcsösen egymásba ölelkező párok vonaglottak részegen, minden pillanatban felborulással fenyegetve egymás testi épségét. Akik az asztaloknál ültek, még részegebbek voltak s bizonyára csak azért nem táncoltak, mert már lábraállni sem tudtak. Bárgyún, állati kéjjel, sűrűn pislogtak, mérhetetlenül sokat ittak, elcsepegtették és feldöntötték az italokat, baromi témákról diskuráltak és állati hangon nyihogtak vagy kurjongattak. A férfiak fején nevetséges bohócsipkák voltak, a nők pedig nyávogó papírdudákon fújták a taktust. Néha egy-egy ember rosszul lett s a figyelmes pincérektől vezetve, kényszerűen összeszorított fogakkal hagyta el a termet.

A hangulat emelkedőben volt. Trágár vicceket szuttogtak, erkölcstelen nótákat énekeltek s erkölcstelen ajánlatokat tettek — ismerős és ismeretlen vegyesen — egymásnak és mindenkinek. Mondták, hogy régebben még több más minden is szabad volt, például: csillárt leverni, tükröt bezúzni, a nagybőgő gyomrába beleugrani stb., de hogy most mindez a gazdasági krízis miatt egyelőre tilos.

Komisz éjtszakám volt s kínos álmatlanságomban ujságokat olvastam. Öngyilkosság, párbaj, válás a főlapon, erkölcstelen ajánlatok s születésszabályozó szerek a hirdetési oldalon.

Hirtelen megvilágosodott előttem. Most már tudtam, hogy voltaképp mi szabad Európában? — Minden, ami jellemtelen, erkölcstelen és bűnös!

A LEGÚJABB IRODALOM

Judapest, december hava

En már régóta gyanítom, hogy az irodalommal, az emberiség utolsó nagy bálványával baj van. A színei megkoptak, a szemei kialvóban és a hangja megzavarodott. Virágot nem látok oltára előtt s tömjént se gyujtogatnak már neki. Templomában szegénylegények és koldusok marakodnak s messze, a magány legmélyebb vadonjába verik a régi kultusz utolsó híveit.

Hogy tulajdonképpen mi történt és hogy történt, annak sokáig nem bírtam a nyomára jönni. Egy szerencsés véletlen azonban, amilyen az én kuszált életemben a legválságosabb pillanatokban mindig akad, nyomra vezetett s kezembe adta a rejtély rejtett kulcsát. Bár tudom, hogy ezt a mai világot egy sunyi pletyka vagy gonosz élc még az utolsó ítéletnél is jobban érdekli, annak a pár halálraitélt rajongónak a kedvéért, akik titkon még remekírókat olvasnak s ha rájuk nyit valaki és meglepi őket, mint a becstelenségen csípett gyermek lángolva fültővig elpirulnak, megállapításaimat némi mélabúval és több kaján kárörömmel mégis közreadom. Az érettebb és józanabb nagyközönség előtt felfedezésemmel aligha állhatok meg s mentégemül is bizonyára csak az fog szolgálni, hogy kedvelt és oly sok idegizgalommal szolgáló lapjaik szabadidejük helyes felhasználása céljából már régóta kulcsokat, patkószegeket és lyukas nadrág-gombokat kerestetnek velük. És dicséretükre legyen mondva, ezt a gyermekeknek kitalált, de azok által

már rég megúnt gyermekjátékot példás buzgósággal üzik. Így talán nekem is szerencsém lesz ezzel az eldobott kulccsal!

A dolog úgy történt, hogy egy nagy könyvkiadó, akit az írók a „nagy gyilkos” becéző névvel illetnek, pillanatnyi elmeháborodásában karácsonyra egy nagy csomaggal lepette meg. A kis és nagy, zsebbe, asztalra, stélázsra és cselédszobába való naptárakon kívül, amiknek rögtöni szétosztásával a karácsonyi ajándékozás sok, kínos és költséges problémáját megoldottam, könyveket is küldött, melyeket viszont nem tudtam elajándékozni. Nem mintha ismerettségemben nem akadna olvasó ember, bár számuk veszedelmesen gyérül, úgyhogy már-már mint visszaeső analfabétákat kell őket kezelnem, hanem egyszerűen azért, mert az óvatos kiadó minden könyv címlapját átütötte egy gonosz lila bélyegzővel, amelyen kérkedve és gúnyorosan röhögve ez állt: „a kiadó ingyen ajándéka”. Miután a beírt nem szeretem s az oldalági rokonaim ünnepi látogatásaimra mindenütt úgyis csak ezzel kínáltak volna, jóbarátaimat pedig a tömeges novemberi költözködés és a még tömegesebb névmagyarosítás miatt már úgysem bírom kinyomozni és felfedezni, az ünnepek alatt beíglt helyett beleharaptam az irodalomba s hősies elszántsággal és nem kis önmegtagadással átrágtam magam rajta. Az eredmény meglepő volt! Irodalom helyett, de az irodalom örve alatt, felvonult előttem az egész magyar történelem. A műkedvelő történészek egész falkája, — föllelkesülve Herczeg, Tormay és Makkai sikerein — rohant rám fenekedve. Nem akadt a történelemnek egyetlen homályos zuga, amelybe ezek az írói álruhába öltözött sirrablók és hullafosztogatók tolvajlámpájukkal be ne világítottak volna. Napok alatt elérték, hogy jól elraktározódott egész történelmi tudásom teljesen összegabalyodott. A rablóvezérekből vagy tömeggyilkosokból tiszta hősök, a hősökből pedig útonálló bitangok vagy gyalázatos kéjencek lettek. Csak a nevek és a dátumok maradtak épen és érintetlenül, de minden más, korunk

egyedüli szellemi irányának megfelelően, tótágast állott. Nem került túlságosan sok agymunkába, amikor megállapítottam, hogy ez nem történelem, hanem csak történelmi nevek és események vázolója arra, hogy a mai élet kis piszkosságait vagy nagy botránnyait, léha filozófiáját vagy torz erkölcsstanát antidatálják.

Mégcsak azt nem láttam tisztán, vajjon ennek az egyetemes fertőzésnek hol a bacillus-telepe? Vajjon az irodalmi kávéház-e, ahol az írók egy közös nívó kedvéért egymást butítják, vagy pedig valami rejtelmesebb, sötétebb hatalmak? Az írókhoz hiába mentem: egy részük a híd alatt tanyázott és ingyen levesnél állott sorfalat, másik részük potyajeggyel és Baumgarten-ösztöndíjjal klimatikus gyógyhelyen üdült. Elmentem hát egy nagy kiadóhoz, élve a gyanúperrel, hogy a sötét, rejtelmes hatalom az irodalom berkeiben csak kiadót jelenthet.

Szerencsém volt! Rövid félóra leforgása alatt beláthattam az élő irodalom veséjébe.

A nagy és húsos kiadó, aki az irodalom fellendítése érdekében már többször jubilált, címeket és ki-tüntetések zsebelve be, szemmel láthatólag nemcsak nagy örömmel, hanem bizonyos megkönnyebbüléssel is fogadott. Az előszobája ugyan tele volt gyanúsan álldogáló, egymást gyilkos pillantásokkal méregető alakokkal, akiket a természetes sorrend szerint előre kellett volna engednem, de az inas: „Ezek csak írók!” — felkiáltással azonnal bevezetett a nagyhatalmú kiadó elé.

Az öreg, aki magyarul még nem tudott jól s irodalmi műveltségében a népmesénél tartott, hálósípkásan ült a nagy, tornyos íróasztal mögött s ősi világ-nézetének utolsó maradványaként hátulról előre lapozott egy kéziratot.

— Ugyan kérem — legyintett fölényesen a kérdés-emre, — mit adhattam volna más a közönségnek, mint történelmi regényt? Kit érdekelné ma az író lelke, ahogy régen mondták, mely egyéni és világproblémákkal küzd és viaskodik? Na hallja, kinek kell ma probléma? Van belőle elég mindenkinek! Ma társa-

ságba is azért járunk, hogy pletykázzunk vagy disznólkodjunk, színházba azért megyünk, hogy röhögjünk s könyveket azért olvasunk, hogy izguljunk.

— De tudja — s mutatóujját fontoskodva a magasba emelte, — már ez is meghalt! Ezek a szerencsétlen nagy írók — der Teufel soll sie holen! — ezt a fényes üzletet is elrontották. Nem bírnak szabadulni a problémáktól s a történelem síma keretébe is filozófiát, metafizikát s nem tudom még miféle téstát lopnak bele. Most tessék, a közönségnek már ez sem kell!

Közben ajtó nyílt s kifulladás, levegő után kapkodva, de valami kétségtelen győzelem diadalmas mosolyával esett be a szobába az egyik titkár.

— Megvan, sikerült, már le is kötöttem! — kiáltotta magából kikelve.

Az öreg kéjesen dörzsölte a kezét, ami nála mindig biztos, új üzletet és temérdek pénzt jelentett.

— Na mondja, fiam . . .

A titkár most már bizalmasan az asztalhoz támaszkodott s míg küldetését lihegve elmesélte, egész tocsákat köpködött az asztalra.

— Főnök úr — kezdte elbeszélését — a feladat nehéz volt. A híres, dorbézoló fiatal gróf úr nappal alszik, hogy úgy mondjam: alkohol és nikotin okozta mámorban, éjjel pedig mindig társasággal van a bárokban. Ha ezer fondorlat után nappal törtem rá, revolvert fogott rám. Ha éjjel közelítettem meg, azt kiáltotta az arcomba, hogy zsidóból csak uzsorással áll szóba. Ma reggel azonban hallatlan szerencsém volt. A legromdább éjjeli mulató ajtaját nyitva látván, valami zseniális ötlet és megérzés alapján beszimatoltam. A bár úgy nézett ki, mint egy nagy, dúlt csatatér és ép a gróf úr huzakodott egyedül a pincérekkel. Tökrészeg volt ő méltósága és nagy felháborodással csak annyit értett meg a pincérek beszédéből, hogy több hitel nincs! A lélektani perc, amire Ármin egész karrierjét feltette, adva volt.

— Uzsorás vagyok — állottam hősies bátorsággal a gróf úr elé. — Kifizetem a cehtjét, sőt pénzt, hír-

nevet, dicsőséget ajánlok fel, ha gróf úr megírja nekünk mulatozásainak és botrányainak történetét. — A gróf úr kezét nyujtott, amit hallatlanul megtisztelve két kézzel viszonzottam, de üzleti óvatosságból a szerződést is aláírtam vele.

S ezzel benyúlt a belső zsebébe s diadalmas mosollyal helyezte az asztali tócsák közé a szerződést.

A nagy, húsos kiadó végigfutotta a szerződést, megcsókolta a gróf aláírását s aztán nyakába borult hű titkárjának. Összefogódzkodva néhány tánclépést is tettek s ha jól láttam, az irodalom szent nevében még valami leírhatatlan csókot is váltottak.

— Na lássa, uram — szólt a kiadó fölényesen és kioktatólag — a könyvkiadás és az irodalom sorsa öt évre meg van oldva. És újra általam! Mi is volna ebből a szegény magyar irodalomból, ha én nem volnék!? Én ismerem jól ezt a magyar úri közönséget: ennek csak botrány és izgalom kell! Az írók, a vérbeli írók kitalált botrányaival nem elégszik meg, neki megtörtént botrányok kellenek, botrányhősök ajkáról és tolláról. Tényleges nevekkal és tényleges helymegjelölésekkel, hogy mindenki másra, vagy esetleg magára ismerhessen. Ez a kezdet: a züllött gróf kalandjai és botránya! Ezután jön a többi, egy zseniális haditerv szerint megrendezve. Elvégre van itt elég hamiskártyás és utcanő, szélhámos és börtönviselt fegyenc. Ezeket mind megszólaltatom. Egyiket a másik után; mindegyikkel elmondattva életük legnagyobb történetét.

Közben az ajtóhoz ugrott, szélesre nyitotta s ki- szólt az előszobában ácsorgó írókhoz:

— Pucolni kérem! Sem előleg, sem utófizetés, sem ajánlat, sem megbízatás! A régi irodalom, a maguk irodalma meghalt. Én, aki annyi jótanácsot adtam eddig maguknak, most még egy utolsót ingyen adok: sürgősen helyezkedjenek el valami polgári állásban, mondjuk: sarki hordárnak, éjjeli őrnek, vagy aki intelligensebb és jobbruhájú, könyvügynöknek.

Már csak egyre voltam kíváncsi. Vajjon ez a zseniális ember, aki tagadhatatlanul megérezte e kor-

nak az „ütemét”, hogyan látja, sejdíti vagy gyanítja a jövőt. Hisz minden irodalmi hullám ép azért, mert kiadók diktálják, mindössze négy-öt évig tarthat. Vajjon a botrány-irodalom lezajlása után mi fog következni?

Az öreg hamarosan megfelelt.

— Mivel szemmeláthatólag — mondta — ez a világ az elgyerekesedés felé tart, öt év múlva már csak gyermekmeséket fogunk kiadni felnőttek számára. Természetesen sok képpel és minél kevesebb szöveggel.

SZENZÁCIÓ 1935-BEN

Flemington, január hava

Mindig mondom, de ismerőseim közül senki sem hiszi el, hogy a tudomány és az élet között valami nagy, betölthetetlen szakadék támadt. Más malomban öröl mind a kettő. A tudomány hallatlanul pazarló luxussal agyvelőket és idegeket, lelki és testi energiákat, az élet pedig egy nagyon egyszerű, szinte suta szóval kifejezve: szenzációkat.

A tudomány például most elhiszi, hogy Európa jövőndő sorsa Rómában dől el s hogy az amerikai élet minden gyáriparával és kereskedelmével, riadt tőkéivel és nyugtalan részvényeivel Roosevelttől dohányzacskójában fityeg. És egészen bizonyosan akadnak majd jövőndő történészek, akik a világszenzáció nagy tényeként ezeket az eseményeket fogják emlegetni.

Én, aki benne élek az élet sodrában és az íróktól ezerarcúnak festett, vázolt és analizált világ örökké egyforma, kaján vonásait jól ismerem, csak nevetek az egészen. Én tudom a mai emberiség titkos közvéleményével egyetemben, hogy Laval csak azért ment Rómába, hogy a leányának rég beígért, de eddig még nem valósítható római utazását lehetővé tegye. És Mussolini, aki fiatal korában annyit koplalt, végre egy pár bőséges lakomán akarta ifjúsága elvesztett gyönyöreit kárpótolni. Rooseveltre már kár is szót vesztegetni. A világ titkos közvéleményével egyetemben nyíltan vallom, hogy csak azért beszél, mert hivatali állásából kifolyólag elvégre valamit „dumálnia” is kell. S szeretném én látni azt az elnököt, minisztert vagy akár

polgármestert is, aki régi barátai legnagyobb meg-
rökönyödésére az állásbaiktatás után azonnal okosat
és meglepőeket ne tudna mondani!

Felelőtlenségem teljes tudatában jelentem ki,
hogy a világ középpontja jelenleg nem Róma, vagy a
washingtoni Fehérház, hanem — Flemington.

Szinte látom, milyen zavartan és megrökönyödve
könyökölnék fel a tudósok poros könyveikből és aktá-
ikból. S milyen kétségbeesetten forgatják és kutatják
a lexikonokban, amiket természetesen keresztrejtvény-
megfejtőktől kell kölcsönkérniök. Facér borbélyom
azonban, aki hosszas munkanélkülisége folytán az
életben igazán benne áll, fölényesen legyint és szomszéd-
om kisfia, aki ötéves lurkó létére a tudósokkal ellen-
tétben napilapokat is olvas már, diadalmasan ordítja:
Lindbergh-bébi!

Ez a két autentikus kijelentés, mely a világ köz-
véleményét eléggé karakterizálja, nyilvánvalóvá teheti
mindenki előtt, még talán okos barátaim előtt is, hogy
az amerikai világlapoknak teljesen igazuk van, amikor
minden mást kutyába véve, január harmadika óta követ-
kezetesen Flemingtont nevezik a „világ középpontjá-
nak“.

Nem volnék Góg, ha ezt a világszenzációt el-
szalasztottam volna. S bár borzalmas költségembe
került a luxushajó és a váltott repülőgép, nem sajná-
lom egy percig se.

Különben azért is vagyok itt, hogy világhíressé-
gemet végérvényesen megalapítsam. Képzelem, mekkora
szenzáció leszek mindenki szemében, hogy a „fleming-
toni nagy napokat“ átélhettem! Most már csak győz-
zem idővel, szájjal és gyomorral a meghívásokat,
bankettekét és lakomákat, amiket a tiszteletemre, hogy
láthassanak, meg hallhassanak, rendezni fognak. Hogy
egyetemeket jártam és diplomákat szereztem, hogy
gondolataim vannak és könyveket publikáltam, az
mind semmi. Ezen a címen még egy meghívást, vagy
pertut sem kaptam soha. De most, mint a flemingtoni
tárgyalás aktív résztvevője előtt megnyílnak az előadói

termek és az ujságpapírt, a szalonokról és a társasági estékről már nem is beszélve.

Az első benyomások bizony furcsák és kicsit zavarosak. Flemington kis község New-Jersey észak-amerikai államában s mindössze 3500 lakost számlál. A nagyvilág talán tudomást sem szerzett volna róla soha, ha a Lindbergh-bébi meggyilkolásának főtárgyalását ide nem helyezik.

Már a repülőgépről láttam, hogy valósággal népvándorlás indul a falucska felé. Zsúfolt vonatok száguldanak a csillogó acélsíneken, az országutakon pedig egész karavánok tipródnak autókból és autóbuszokból. Még a légi közlekedés is olyan sűrű volt, hogy a pilóták valóságos acélidegekkel káromkodtak egymásra a majdnem minden pillanatban bekövetkezett katasztrófáért.

Az elszállásolás bizony nehezen ment. Rajtam kívül pontosan 800 ujságíró sereglett össze a világ minden részéből a fotóriporterek, filmoperatőrök, alkalmi regényírók s a nagyérvágyú s nagyizgalmű sokezer érdeklődő közönségen kívül. A városkának egyetlen egy szállodája van csupán, ötven szobára berendezve s ennek is egy részét az esküdtek számára foglalták le. Az évek óta hiába várt prosperitý Flemington számára percek alatt megvalósult. Még a padlásokat és a pincéket, a mosóteknőket és a gyermekbölcsőket, a szilvafőző rézüstöket s egyéb, itt nem részletezhető fekvőhelyeket és alkalmatosságokat is ki tudták adni a vendégeknek. Minden ház szálloda és kifőzés lett. Nappal gőzölögtek a konyhák és füstölögtek a kémények, éjjel pedig, mint valami pokoli földrengés, úgy döngött minden ház a különböző hangszínezetű horkolásoktól. A falu állatállománya megvadult. A kutyák egész éjjel vonítottak, a szamarak bögtek, a kakasok kukorékoltak. Szerencsére a kocsmák nyitva voltak egész éjjel s annyi volt állandóan a részeg ember, hogy az állati koncertet artikulátlan emberi kurjongatások is tarkíthatták.

Az éjtszakák nehézségeért azonban kárpótoltak

a nappalok. Ahogy reggelenként a házak ébredni kezdtek, ahogy a pinceablakokon és a padlások szelelő lyukain álmos, borzas emberfejek kikandikáltak, ahogy tülekedni és marakodni kezdtek a vízcsapok és a mosdóedények körül, ahogy ráeresztették a zuhanyt egy-egy fürdőkádba ágyazott későnkelő vendégre — pokolian érdekes látvány volt! A nagy lapok fotóriporterei behatoltak mindenfelé és ott álltak mindeütt: a homályos szobákban és a sötét pinceodúkbán sutorogtak a magnéziumfények, kattogtak a fényképezőgépek és mentőkként rohángáló emberek szaladtak a repülőtérre az új felvételekkel. A motorok rögvést begyújtottak és külön repülőgépek szállították hallatlan bravúrral és sebességgel az amerikai lapoknak a drága lemezeket. Az utcák lassankint benépesedtek emberekkel és hőmpölygő áradat ömlött a bírósági épület felé. Az emberek megteltek izgalommal és a legvadabb és legellentétebb hírek keringtek szájról-szájra.

Az érdeklődés középpontja egy hitvány kis mosókonyha-féle volt a bírósági épület udvarán, amelyet fenséges nagyzással és hóborttal ez alkalomra „börtönnek” neveztek ki. A friss vasakkal pántolt és szörnű lakatokkal lezárt ajtó mögött lapult az állítólagos gyilkos, a német származású Hauptmann. A komor ajtó előtt a bíróság egyetlen sheriffje teljesített szolgálatot, akinek tisztelői — mindnyájan azok voltunk! — erre az alkalomra egy vadonatúj, marcona donkozákai öltönyt, csizmát és kucsmát ajándékoztak. A sheriff, aki bizalmas fecsegéseiért és árulásaiért a nagyérdemű közönségtől néhány nap alatt már egész vagyont gyűjtött és aki éjtszakánként az ott kódorgó idegenektől megajándékozva töméntelen pálinkát ivott, híressége teljes tudatában feszengett az ajtó előtt. A városka előtt állandóan repülőgépek köröztek a legújabb szappanok, poloskairtók, rádiók és színházi képeslapok reklámjait hordozva, vagy irtó nagy mennyiségben dobálva a közönség közé.

Az érdeklődés és beszéd egyetlen tárgya, össze-

tartó és éltető lelke a gyilkos német volt, aki közben nagyokat evett, ivott zárkájában s rendületlenül egész nap cigarettázott. A sheriff ugyan szeretett volna lyukat fúrni az ajtóba vagy a falba, hogy kivételesen magas árak mellett az érdeklődőknek a gyilkost mutogathassa s ezzel jövődöbéli egzisztenciáját a legfényesebbre biztosíthassa, de a bírói ellenőrzés miatt mégsem merete megtenni.

A beavatottak szerint az egyedüli életjel, ami a gyilkos Hauptmanntól elfogható volt, az ajtó és az ablak résein kiözlő cigarettafüst. Ezért a füstért, annak meglátásáért, esetleg kéjes beszívásáért lelkesedett, tolongott, öklelt, könyökölt és tipródott mindenki.

— A füst! — hangzott fel hébe-korba egy-egy diadalmas ordítás. S a szemgolyók szinte kirepültek üregükből, mutogató, hadonászó karok emelkedtek a magasba s a közönségen a gyönyör és a kék ajult vergődése vett erőt.

— A füst! — hangzott most már mindenfelől. S a hangok kiáltássá, a kiáltások orkánná erősödtek. A jelenlevők hápogtak és ájuldoztak a gyönyörűségtől, a távollevők pedig hanyatt-homlok rohantak a füst kihült helyére.

Közben fagyos januári szél zúg végig az utcákon s dermesztő lehelletével belemarkol a törvényszék előtt ácsorgó tömegbe. Az emberek felsziszszegnek s kékre fagyott arccal topogni kezdenek. De szerencsére Amerikában vagyunk s a Lindbergh-bébi főtárgyalásán! A tömegben vasállványokra helyezett rézüstök jelennek meg, vígan parázsló széndarabokkal s csekély díjért körül lehet állni és dermedt kezünket felmelegíteni.

S míg benn a teremben a tárgyalás izzón folyik, kint alkalmi árusok fülsiketítő ordítózással kiabálják: „Emlék a század leglátványosabb bűnügyéről.” S potom pár centért képeslapokat árulnak, melyen békés együtt-létben hunyorog az összetört szívú apa, a gazember gyilkos, a szegény anya s a brutálisan meggyilkolt

gyermek. A közönség verekedve és egymást letaposva kapkodja a „század legszebb emlékeit”. Egymás hátán írják meg azonnal barátaiknak és ismerőseiknek az üdvözlő sorokat s mint ritka zsákmánnyal rohannak a póstára.

A gyilkos persze nyugodtan ül bírái előtt és rendületlenül tagad. Hisz a modern törvényhozás kioktatta már az összes gyilkosokat, hogy tagadniok nemcsak jog, de kötelesség is. Ma már nincsenek, mint régen voltak, becsületes gyilkosok, akik zokogva vallanak be bűneiket, hanem csak konok vádlottak, akik körömszakadtáig tagadnak. A német Hauptmann még hozzá abban a privilégizált helyzetben van, hogy az amerikai ügyvédek legnevesebbjai, mégpedig egy egész falka, nyomoz, ferdít, hazudik és szónokol az érdekében. Ezeket a költséges ügyvédek egy titkos kéz fizeti: állítólag az amerikai német kolónia, hogy a gyilkosság vádját ne száradhasson a német névhez.

S a szürke, gomolygó, nagy tömegben hébe-korba megjelenik merev arccal, kialudt szemekkel: Lindbergh ezredes, az óceán hőse, a vérző szívű apa, akinek elrabolták és megölték gyermekét.

S a tömeg felett láthatatlanul, az örökkévalóság felhőjében ott fénylik valahol az ártatlan kis gyermek lelke; olyan magasan és olyan angyalian, hogy sem a gyilkos cigarettájának füstje, sem az emberi kíváncsiság perzselő lángja nem tud hozzá felérni.

Hogy mit gondol az apa és mit érez a gyermek lelke e megvadult tömeg láttára, senki sem tudja. Az apa talán irigyleti az óceánt, mely el nem nyelte, a gyermek bizonyára mosolyogva hálálkodik az Istennek, hogy ártatlanul magához vette.

Én pedig, a bolondnak titulált Góg, megcsodálтам a vadállatokat, amelyek zsákmányt keresnek, vagy emésztenek, kölyköket szülnek vagy tetveződnek. Múltóbb foglalkozásnak tartom, mint az embereket!

A LÉGGÖMB

Budapest, január hava

Azt mondják a szakértők, hogy egész váratlanul jött. Hogy semmi előkészülete vagy előjele nem volt érkezésének. S még kevésbbé ennek a mindent lehengetlő, döntő győzelemnek. Az a bizonyos tudományos retorta, amin ma mindennek, még az életnek és halálnak is keresztül kell mennie, ez esetben hiányzott. Még a reklám sem szólt vagy bömbölt mellette, ami pedig manapság olyan elengedhetetlenül szükséges mindennek, mint háborús támadásnál a tűzérsgéi előkészület. Csak jött és győzött!

A logika — úgy gondolom — azt diktálja, hogy ennek így kellett történnie. A felfedezések kora zseniálisabban és szárnyalóbban nem végződhetett. Az utolsó száz év minden találmánya, mely úgy megkönnyítette a közlekedést és az érintkezést, a földművelést és az ipart, a kereskedelmet és a panamát s amely olyan kényelmessé, sőt elfogadottan rablóvá tette az életet — mind csak arra volt jó, hogy a világ e legújabb és legszenzációsabb, egy élet hörgő fetregését egyedül feledtető és boldogító találmányának a zsámolya legyen.

A feltaláló nevét az illetékesek nagy titokban tartják. A tudósokkal ellentétben, akik minden kis rongy matematikai képlet, rákszérum vagy vitamin találmánnyal azonnal a pár százezer pengőt jelentő Nobel-díjért jelentkeznék és magukról, álmos fényképmellékletekkel együtt, hasábos cikkeket íratnak, korunk e legzseniálisabb feltalálója sem a Nobel-díjért nem

jelentkezett, sem inkognitóját nem fedte még fel a világ előtt. Pedig hódolóinak és rajongóinak a száma immár légión. A bridge vagy keresztrejtvény szektáriusait minden bizonnyal árnyékba állítja!

Nekem az a gyanúm, hogy ez a nagy feltaláló nem a tudósok sorából került ki. Nemcsak szerényen és megtépzhatatlanul őrzött inkognitója miatt gondolkok erre, hanem egyéb okok miatt is. Hiszen a köztapasztalat szerint tudományos teóriák vagy vívmányok, találmányok vagy felfedezések nagy harcokat és fennekedéseket szoktak létrehozni az érdekelt és irigy kollégák között s az angyalian elővigyázatos közönség elé csak akkor kerülnek, ha a felfedező rég meghalt éhen és jeltelen sírban nyugosza örök álmát. Vagy pedig — ha tudományos rendszerről van szó — a közönség valami kifürkészhetetlenül barbár törvény nyomása alatt csak akkor szerezhet tudomást róla, ha a rendszer a viták öldöklő harcában végleg elbukott. Tessék csak például a darwinizmusra gondolni. Ez az igazán szívetreperesztő rendszer, mely az emberek sokszor lehetetlenül állati arcának, alakjának s még állatibb viselkedésének *salvus conductus*t adott, a tudósok előtt már rég halott volt, amikor a közönség felfedezte és általánossá tette. Vagy hogy még közelebbi példával éljek, a freudizmus letárgyalt és eltemetett kérdés, de a színpadok deszkáira és a szalonok széktámláira most kezd öldöklő vigyorgással felkapaszkodni.

A mi feltalálónk, életünk finom megédesítője és elringatója, megérte azt a páratlan diadalt, hogy találmánya egyszerre és névtelenül is befészkelte magát a köztudatba és közérzésbe s a legmodernebb mai élet elengedhetetlen feltétele lett.

Nem tudom, hogy szégyeljem-e vagy büszkélkedjem vele, de bevallom, hogy a nagy találmánnyal egy lokálban találkoztam először. Hogy miért járok ilyen helyre és mit keresek ott, bizonyára mindenki tudja. Mióta nincs királyi család, udvartartás, udvari ebédek, fogadtatások és bálók, amelyek a divat vagy etikett, a modor vagy erkölcs taktusát megadják, e dolgok el-

engedhetetlenül szükséges eltanulása végett a királyi várak magasságából a lokálok pincetorkába özőnlík az úri nép. Elvégre, a végletek nemcsak a politikában találkoznak, hanem az élet más vonalain is. Nagyobb végletet meg akár egy örületbe kergető gondolat-megfeszítéssel sem lehetne kitalálni, mint: egy fényes, tágas királyi vár és egy szűk, bűdös kis lokál. Így az úri nép most itt tanulja a „nagyvilági sliffet” és a félvilági erkölcsöket.

Amikor beléptem a lokálba, éjfél előtt valamivel, már vígan járta a papírcsákó és a kínosan nyöszörgő duda. De öreg dolgok már ezek, amik a közönséget láthatólag nem igen mulattatták. Valami erőszakoltság volt az egész mókában, ami a vendégek fanyar szája-szélén is kiütközött. Már csak a legidősebb korosztályok lelkesültek és kapva-kaptak az elmés találmányokon, — boldogan, hogy az ügyis feltartóztathatatlanul közeledő második gyermekkort egy kissé anticipálhadják.

Egyszer csak vad zaj, jókedvű tülekedés és víg öröm-kurjantás hangzott fel a hátam mögött. Az emberek tapsolni és tombolni kezdtek örömeükben. A boldog izgalom engem is annyira megragadott, hogy hátrafordultam. Az asztalok között egyszerű, foszlott ruhájú ember állott s vékony madzagokon tűneményes színekben csillogó léggömböket árult. Már épp szólni akartam neki, hogy az iskolák és a gyermekjátékszöterek máshol vannak, amikor látnom kellett, hogy a nagyérdemű és „válogatott” közönség egymás hegyén-hátán tolongva, a boldog elragadtatás végső feszültségében nyúlkaált a léggömbök után. Szétkapkodták néhány pillanat alatt. Az árus pénztől csörgő zsebbel és meglegedetten távozott s legfeljebb a szája szegletében volt némi kis elnéző vagy megvető mosoly. Az urak mulatnak!

S az urak és úrinők valóban mulattak is. Fogták a madzagot s drága gyűrűktől szikrázó kezükkel lóbálták, vontatták és úsztatták a gömböket. Ping-pongoztak és teniszezték vele s egymás orrához verték vagy

egymás fületövéhez kötötték. A tulajdonos boldogan röhögött. Minden asztalnál új borokat vagy új pezsgőket rendeltek s a zenekar fülsiketítő őrzöngéssel húzta a tust. Mondhatom, épületes látvány volt! A régi nőtáiban annyit sírt és bömbölt „szép gyermekkor” vissza-jött egy szóra. Komoly urak, akik délelőttönként fontos politikai vagy pénzügyi tanácskozásokat szoktak folytatni, akiknek elmeéletől vagy idegéletétől függ milliók sorsa, most bájos önfeladtsággal hólyagokat simogattak, pusztáltak, lökdöster és pofozgtak. Csak a gyermekeket sajnáltam, akiket a zordon rendörség kiskorúaknak titulál s akik előtt erre a pokolian szép mulatságra lezárja a sorompót. Vagy talán tulajdonképp elvarázsoltt gyermekek ezek a felnöttek mind, akiket valami rejtett tükrö mutatott előttem csak felnötteknek?

Valahol egy durván megütött léggömb irtózatossattanással szétpukkant. — Na — mondtam magamban — a játék szokványos szabálya szerint most kell valahol egy mécesnek eltörnie! Erre ugyan nem került sor, de valami hasonló mégis történt. Egy léggömb elszabadult, felszaladt a magasba s az emberek örlött ütlegelése elől megkönnyebbülve tapadt oda a mennyezethez. A hólyag egy kopasz öreg úré volt, aki először ijedten bámult a szálló gömb után, majd poharakat feldöntve s egy egész asztalt leseperve nyúlált és ugrált a magasba fityegő madzag után. Arcára mérhetetlen bosszúság és sírásra csordult keserűség ült ki. Már székekre is felkapaszkodott, hogy nagyértékű tulajdonát visszakaparintsa. Nem sikerült! Erre veszekedni és gorombáskodni kezdett a személyzettel. Annyira harcias lett, hogy már előnevét és magas állását is bemondotta, míg végre valahonnan egy létrát kerítették és az öreg úr nagyapai örömközepette ölelhette magához újra az elszabadult hólyagot.

— Uram — súgta a fülembé a meginterpellált tulajdonos, látva, hogy józan vagyok és léggömböket nem ajnárolok — szakértöink már a gyermekvilágot és abból is a legvásottabbat tanulmányozzák. A loká-

lok jövő tendenciája arra felé mutat. A legpompásabb és legszenzációsabb új multság az volna, amit vásott utcagyerekek mellékutcákon, szeméttetepeken, meredek dombokon, vagy hidak karfáin szoktak csinálni. Sajnos, a rendőrség ezeket a játékokat nem engedélyezi, így hát legközelebb a szelídebb formájú gombozást, vagy golyózást fogjuk bevezetni.

Néhány nap mulva megdöbbenem ébredtem arra, hogy a lokál valóban országos divatot csinált. Már nemcsak a szalonokban tűnt fel házi bálók élénkítésére a színes hólyag, hanem az utcák is tele voltak léggömböt vezető felnőttekkel. Néha úgy néztek ki az utcák, mintha valami hólyagbirodalom volnának. Színes léggömbök úszkáltak a levegőben, s alattuk, ujjukat bizsergetve, emberek mászkáltak. A villanyosokon és autóbuszokon gyakran tumultus és parázs veszekedés támadt egy-egy szétpukkadtt hólyag miatt s lassanként olyan előzékenységgel és tisztelettel adták át az utasok a helyüket a léggömbvezetőknek, mint ahogy azelőtt a vakoknak, bénáknak, vagy a kisgyermekes anyáknak.

Egy nagykereskedő világosított fel a történetekről. Bevallotta, hogy ma az üzleti életnek, a vásárlás és forgalom „felkurblizásának” a léggömb a titka. Hiába próbálták azelőtt az árakat leszállítani vagy a leglehetőlenebb címeken is százalékot adni, hiába kísérelték meg az egyes pengőn felüli vásárlásokra „értékes ajándékokat” adni, nem használt. Főlényes és szarkasztikus világgyűlölők addig csapdosták a mai ember fejéhez, hogy „hólyag”, míg a végén legmélyebb lényének méltó kifejezésére valóban hólyag kellett neki. Mi jól jártunk — röhögte a kereskedő — mert a legolcsóbb ajándék és a legnagyobb propaganda!

Most már csak várom, hogy a világ legjátékosabb terére: a parlamentbe mikor vonul be a léggömb?

NEMZETKÖZI KONFERENCIÁK

Andermatt, május hav

Barátom, az utcaseprő mondta egy ködös, hava reggelen, amikor lapáttal a kezében tanácstalanul állt az utcát beborító hómező előtt:

— Az urak megint nemzetközi murit rendeznek

Először nem értettem az öreget, csak sejtettem, hogy valami világproblémával szemben foglalt állás. Ez már szokása neki így a hajnali órákban, seprőve vagy lapáttal a kezében s egy kupica seprővel gyomrában. A legtisztább gondolatai és a legmeglepőbb meglátásai ilyenkor vannak. Délfelé már elködösödi az agya a szorgalmas seprés és a még szorgalmasab kupicázás után és hivatali főnökeit vagy előljáró szidja. Estére pedig egész hasznavehetetlen, mint fővárosi szemét, amit söpörni szokott. Csak ül egy külteleki kis kocsmában, mely a lakásához vezet úton az utolsó megálló s elborult, ködös szempilla előtt érthetetlen víziókban kavarog a szemét és a élet, a főváros és a világ politikája.

Megkérdeztem hát leghívebb barátomat, a személyes kérdésekkel és kérésekkel még soha nem okvetetlenkedett, hogy és milyen urakra érti a murit

— Hát a politikusokra — volt a válasz — akik most megint nemzetközi konferenciára gyűlnek össze

Mivel megbecsülök minden jó gondolatot és sohasem tudtam belátni, miért kellene annak mindí csak íróasztalról vagy papírról lefolynia, gondolkodó estem. Budapest már úgýis nagyon úntatott; az álland kinevezésekkel és a még állandóbb törvényszél

tárgyalásokkal már torkig voltam. Programmnak és változatosságnak ez is jó lesz! Legalább egy-két hétnek az életből észrevétlenül a nyakát tekerem.

A gondolatot elhatározás, az elhatározást tett követte. S most már itt ülök ezen a kies svájci üdülőhelyen, ahol a nemzetközi politika ad egymásnak találkozt. A világ, a lapok megbízhatatlan híradása szerint, nagy érdeklődéssel és lázas izgalommal kíséri a nemzetközi konferencia előkészületét és lefolyását. Ide utaztamban ugyan, négy országon keresztül száguldva, sehol sem láttam az érdeklődés vagy izgalom legkisebb jelét se s az emberek inkább a nagy gyilkosságokról és a valutacsempészség lehetőségeiről beszélnek, de itt, ebben a bűbájos svájci kis fészekben valóban nagy izgalom uralkodott. A lakosság csalhatalanul megérezte, hogy az esztendőök óta hiába várt idegenforgalmi konjunktúra elérkezett s ezért óriási készleteket halmoztak össze mindabból, ami szemnek és szájnak ingere és hihetetlen mértékben felhajtották az árakat. Egyéb előkészületet — őszintén szólva — nem is láttam. Csak táviratok futottak a szállodákba a világ legkülönbözőbb részéből és szobákat, fürdőket rendeltek az érkezendő világnagyságok.

A konferencia előestéjén pattanásig feszült a várakozás és izgalom ömlött el az egész városon. A jámbor parasztok ünneplő gúnyába öltöztek s mint valami nemzeti ünnepre, úgy vonultak ki éhesen csillogó szemekkel az állomásra, mely a főnök és a polgármester együttes, de a részletekben itt-ott összekoccanó működéséből kifolyólag ünnepi díszet öltött.

Jómagam csak az utcán sétálgatva lestem a híreket és élveztem a történelmi esemény első részleteit. Tündöklő autók surrantak el mellettem, a karosszéria mélyén egy-egy hanyag, de éppen ezért semmitmondó előkelőséggel. Az ifjúság, mely farsangi mulatságnak, vagy legfeljebb kerületi tűzoltó ünnepségnek nézte az egész felvonulást, minden autónak parázs tüntetést és fülsiketítő füttykoncertet rendezett. Mulatságuk azonban nem sokáig tartott, mert ismeretlen polgári ruhás

emberek, akikről kisült, hogy államrendőrségi detektívek, hamarosan szétütöttek közöttük. Egy pár égő nyaklevesből tanulta meg a falu ifjúsága, hogy külföldi konferenciázókat csak hódolattal és rajongással éljenezni szabad.

Ezután nagy teherautók dübörögtek végig az utcákon, telerakva bőrönddel és málhával. Mondhatom, finom jószágok voltak. Nászutasok a boldog új élet hajnalán nem indulhatnak külön és finomabb bőröndökkel. Látszott, hogy Európa népei a legjobb bőrüket adták oda a nemzetközi politika urainak.

Mire a szállodába hazatértem, már nagy sürgés-forgás volt. Kisült, hogy a falusi parasztok nagy része egyenruhába bújt s mint inas, portás, küldönc vagy őr vállalt szolgálatot a szállodák körül a konferencia egész tartamára. Az előcsarnok és a szalon csakúgy nyüzsgött az újságíróktól, akik a világ minden részéből idesereglettek és bábeli nyelvzavarban próbáltak úrrá lenni felajzott idegeiken.

Öreg este lett, mire a fürdőikbe és toalett-gondjáikba menekült kiküldöttek szobáik mélyéről előkerültek. Egy-két dicséretes kivételtől eltekintve, ami éppen azért általános elragadtatást keltett, ezek a jó urak mind úgy néztek ki, mint a divatbabák a pesti kirakatokban. Talán éppen feltűnő, de egyforma eleganciájuk miatt akár fel lehetett volna őket cserélni egymással. Az egyéni jellegzetesség csak itt-ott és apró semmiségekben mutatkozott. Abban, hogy az egyik például állandóan és következetesen fehér nyakkendőt tűzött, a másik szürke bokavédőt viselt, a harmadik minden alkalommal más és friss virágot hordott a gomblyukában, a negyedik, egy lomhajárású balkáni medve, selyem zsebkendőt tartott állandóan a kezében, mert az orra veszedelmesen csepegett.

Az előkelő urak a közönséget alig méltatva figyelemre, lármás, szinte fiatalos vígsággal s valami csalhatatlan ösztöntől vezérelve egyenesen az étterembe vonultak. A vígságukban volt valami a vakációra szakadt és ismeretlen, de kéjes örömök elé vonuló

kamasz diákéból; a világ gondja, Európa kuszált, nyomorúságba fulladó életének a terhe azonban nem látszott meg rajtuk.

A szállodással súlyos ezrekért előre kialkudtam, hogy én legyek erre az alkalomra a teremfőnök, aki így gyanútlanul járhatok ki és be s szem- és fültanúja lehetek minden eseménynek.

Az ismerkedés és elhelyezkedés lázán túlesve, a derék urak mind az étlap tanulmányozásába merültek. Találgatták, mustrálták és magyarázták egymásnak a nemzetközileg elkészített és megtárgyalt fogásokat és különös érdeklődést mutattak az asztalon gömbölyödő tele palackok iránt.

Mint főrendező, hamar megállapíthattam, hogy az urak gyomorban nem szenvednek. Tartózkodás nélkül estek neki minden ételnek s szinte keserű szemrehányással nézték a távolodó vagy kiüresedő tálakat. Amikor egy-egy fogásnak vége lett s a maradékot a konyhára visszaparancsoltam, szinte a fizikai fájdalom látszott a legtöbbször, hogy előélete szokása szerint nem pakolhatja össze és nem viheti el zsebbe süllyesztve az anyunak és a gyerekeknek a maradékot.

Egy nemesebb vagy akár csak problémákat sejtető szó sem esett az egész vacsora alatt. Legfeljebb az ételeket dicsérték és akik már többször megfordultak ilyen súlyos nemzetközi konferenciákon, a múlt idők helyeit, lakomáit és mulatságait emlegették fellegzős, szinte kérődző szavakkal. Az ital bőségesen fogyott s a pezsgősüvegek úgy durrogtak, mint valami szilveszter-éjtszakai mulatságon. Néha szemmel láthatólag egy-egy újdonsült jövevény megkockáztatta a kérdést a másnapi programról, amit a többiek vagy lehurrogtak vagy borsos viccekbe rángattak. Igazi sikere csak a főrendező főtitkárnak volt, aki másnap délelőttre teniszt és sörözést, délutánra erdei kirándulást ím uzsonnával, estére cocktail-vacsorát és bridzpártit indítványozott.

Az idő már mélyen bennjárt az éjtszakában, a hangulat pedig egész magasra kapaszkodott. Egy-egy

öregebb úr kanállal nyelte a szódabikarbónát, hogy nemzetközi kötelességének az asztal mellett továbbra is eleget tehessen. Volt olyan is — ezt a szobalányok mesélték másnap nagy kacagva — aki szótlanul meglépett, de kínos nyöszörgések közepette húzódott a szobájába. Tollat, tintát vagy papírost senki sem kért, vagy senki sem használt a szállodában egész idő alatt, de annál többen és többször kértek a reggeli órákban — Hunyadi János-keserűvizet.

Hajnal felé nagy nyugtalanság vett erőt rajtam. Szerettem volna már megtudni, amire különben a sajtó megbízhatatlan értesülése szerint az egész világ égően kíváncsi volt, hogy vajon mit terveznek és mi lesz ezen a nemzetközi konferencián? Kapóra jött az egyik angol úr, legrégibb résztvevője az ilyen nemzetközi konferenciáknak, aki bizonytalanul botorkáló lába miatt megkért, hogy kísérem fel a szobájába. Lehet, hogy másnap megbánta, amit elfecsegett s holnap le fogja tagadni, ha vallomása napvilágot lát, de unszólásomra és perzselő kíváncsiságomra szóról-szóra ezt mondta:

— Európa népei annyira szenvednek a válság súlya alatt s lelkük ellenálló képessége annyira megroppant, hogy a remény ébrentartására és utolsó injekciónak mind gyakrabban vagyunk kénytelenek ilyen nemzetközi konferenciákat rendezni. Mi ugyan semmit sem tudunk és látunk a válság okaiból, vagy legalább is semmire sem vagyunk képesek velük szemben, de maga az a tény, hogy összejövünk, megnyugtató a népeket, lecsendesíti a kedélyeket s leszereli a kétségbeesés forradalmi gesztusait. Mi résztvevők, akik odahaza kénytelenek vagyunk együtt-szenvedni a néppel, itt az idegenben egy pár víg napot megengedünk magunknak s a tárgyalások hiányát bankettekkel, kirándulásokkal és fogadtatásokkal töltjük ki. Kicsit drága mulatság a népeknek, de egy-egy helyi vagy akár általános forradalom még drágább lenne! Így mi is jól járunk és a szegény európai népek is.

A kongresszus tényleg víg volt, de egy sajnálatos

esemény mégis csak történt. A szanatórium igazgató-főorvosát hajnalban kiráncigálták az ágyból, hogy hordágyon beteg érkezett.

— Autógázolás? — kérdezte a felriadt orvos.

— Nem — hangzott a mentők jelentése — egy nemzetközi úr agyonette magát és most hihetetlen rosszul van.

Az orvos kísietett s a hordágyon állítólag egy frakkos urat talált, akinek fogai közül egy pulykacomb ágaskodott ki, balkezében pedig merev-görccsen egy pezsgősflasskát szorongatott.

AZ ÁLLAMÉLET KIFEJLŐDÉSE

Turuba, február hava

Aki a keresztrejtvények összefoglaló tudományában még nem találkozott volna ezzel a névvel, elárulom, hogy egy délamerikai államot jelent. Friss, új, alig néhány éves államot, mely nem wilsoni elvek, hanem egy szabad találkozás és természeti szükség folytán jött létre. A határokat még meg sem húzták és ki sem cövekeltek, minthogy messze körzetben úgyszincs élő ember, vagy törzs, mely határvillongásokat előidézhetne. A föld áldott, szent termőtalaj, mely úgy ontja magából a termést, mint valamikor régen a paradicsom. A lakosság gyér az ország nagy arányaihoz képest s mint a földrajzi írók mondanák: földműveléssel, állattenyésztéssel s iparral foglalkozik. A világ még nem tud róla, miután nagy hegyekkel, sűrű erdőkkel van körülvéve s világmegvetése külső jeléül sem vasutat, sem kikötőt eddig nem épített.

Hihetetlen merészségek és nehéz kalandok után csak azért jöttem ide, hogy az államélet kifejlődésének a történetét a helyszínen tanulmányozzam. Bevalom őszintén, hogy odaát Európában a technika csodáit sem tartom olyan bámulatosnak és csodálatraméltónak, mint az államéletet. Vittek engem már nagy gyárakba és mérhetetlenre terjedt modern nagyüzemekbe, ahol zúgó gépek és motorok fennakadás nélkül dübörögtek és szolgálták az európai lélek egyetlen vágyát: a termelés fokozását. Megcsodáltam ugyan a csavarokat és a küllőket, a kerekeket és a gépeket, de a legnagyobb technikai csodák után is csak azt

kellett mondanom, hogy az európai modern államélet mindezeknél is sokkal több. Egy mérhetetlen nagy gép, mely bámulatos precizitással dolgozik! Mennyi hivatal és mennyi hivatalnok egy rakáson! Hogy kapcsolódnak egymásba s hogy tornyosulnak, mint valami folyton épülő szédületes felhőkarcoló, állandóan egymás fölé. Az alárendelésnek és a mellérendelésnek valóságos csodája, melyet valami bámulatosan termékeny agy, vagy az agyak trösztje kellett hogy kitermelje. Nincs egy hézag vagy űr az egész gépezetben, aminek a hiányát érezni lehetne!

De azt is bevallom, hogy a történészeknek, akik a modern államélet kifejlődésének történetét olyan bravúrosan megmagyarázzák, nem hiszek. Mindig félek, hogy a tények és intézmények rúgóiba a mai differenciált élet magasabb elveit diktálják bele.

Ritkán örültem már annyira, mint itt Turubában, ahol egy friss, új államot csíphettem nyakon és államéletének minden lépését a legtitkosabb rúgókkal együtt megismerhettem.

Az államalakulás azzal kezdődött, hogy az a pár hangos ember, aki az államot kikiáltotta, államtanács szövetkezett és egymást miniszternek nevezte ki. Legelső cselekedetük az volt, hogy bevezették az adót, névleg az állam fenntartására, tényleg saját maguk eltartására. Rájöttek ők is az Európában csak oly későn ébredező természetes és szükséges gondolatra, amit egy francia király így fejezett ki: az állam én vagyok!

A fizetésükért tulajdonképpen igen megszolgáltak. A nép, melynek eddig csak a kocsmá, egy-egy bál vagy parázs verekedés szerzett élvezetet és gyönyörűséget, adója fejében most már beszédek is hallhatott. Megtudta, hogy a szabadság és függetlenség végigsüvített földjei és erdőrengetegei felett. Nagy álmélkodással, de azért helyeslőleg vette tudomásul, hogy a világon még más népek is vannak, de azok között ő a legelső. Nyugodt, békés életével felhagyva, a tüzes szónokok hatása alatt most már ő is háborogni és tajtékzani kezdett azon a hosszú és borzalmas rab-

szolgáson, amelyen önállósága elnyerése előtt állítólag keresztülment. Az öregek ugyan csóválták a fejüket s fáradt agyuk minden megerőltetésével sem tudtak semmi elnyomatásra sem visszaemlékezni, de mert a miniszterek hosszasan és meggyőzően bizonygatták, hogy a gondolkozás terhét most már ők veszik át a nép nyakáról, a rabszolgaságról szóló történeteket a végén ők maguk is elhitték.

Az általános nagy lelkesedés és boldogság közepe csupán egy kaszt volt, amelyik hosszú orral gyászolt: a csavargó koldusok hada. Az ő pletykájuknak, hírhordozásuknak, meséiknek és történetüknek most már végleg befellegzett. Ki volt többet kíváncsi az ő felelőtlen fecsegésükre, mikor az új állam létének első hajnalán már felelős fecsegőkre és hivatások mesélőkre talált.

Nem is volt baj jó ideig. A nép békésen fizetett, a miniszterek pedig vígan költekeztek s így az állam életében fennakadás nem volt. A zavar első jelei csak akkor mutatkoztak, amikor az egyik miniszternek a kabinetből ki kellett válnia. Hogy menesztésének vagy önkéntes távozásának mi volt az oka, senki nem tudja. Képzettsége éppúgy nem volt, mint a többinek, ravaszsága viszont éppannyi volt, mint társainak. Mondják ugyan, hogy a miniszterelnök egyik követelőző sógorának akart munkanélküli állást szerezni s így a minisztertanácsot némileg „családiasabbá” tenni s ezért kellett az első miniszternek az új államban buknia.

A dolog azonban nem ment simán. Egyetemes világtapasztalat szerint ugyanis a buktatások csak az iskolában szoktak jól sikerülni, az életben azonban mindig nagy emóciót keltenek.

A bukott miniszter, aki a rossz nyelvek szerint korábbi életében banditavezér volt, tiltakozott, toporzékolt és brutálisan fenyegetőzött. Megfenyegette a kormányt, hogy leleplezi semmittevésüket s hogy az üres beszédek helyett pártot fog szervezni. Azt is beígérte, hogy pártjának programot ad és lázadást fog szítani.

A minisztertanács határozottan megrémült. Tudták, hogy a nép könnyüvérű és lobbánékony és amilyen könnyen tüzelték fel az új állam kikiáltására, a tespedt béke hosszú évei után változatosság kedvéért éppolyan könnyen lesz belelovalható egy nagy változásokat ígérő forradalomba is. Mint okos és ravasz politikusok azt is tudták, hogy a nép arra hallgat és az után megy, aki a legtöbbet ígéri és a legnagyobbat hazudja. Már pedig köztük a notóriusan legnagyobb hazudozó a távozó miniszter volt.

A minisztertanácsban kitört harc már-már végzettségé fajult, egyesek bicskát és revolvert húztak és azzal hadonásztak, a tanács épülete körül pedig a miniszterelnök által megrendelt hivatásos orgyilkosok ólálkodtak, amikor egy különben hallgató, rókaképű és fondorlatú öreg miniszter jelentkezett szólásra. Maga az a tény, hogy ez a vén naplopó, aki egész életét csak végigheverte és végigásította, egy ilyen izgalmas és sorsdöntő percben hallatni akarja szavát, mindenkit lefegyverezett.

— Neked a miniszteri cím vagy pedig az ingyen jövedelem fáj-e inkább? — fordult az öreg ünnepélyesen és sűrű, ravasz pislantások közepette a bukott miniszterhez.

— Mind a kettő! — felelte az dühösen.

— De ha választanod kell a kettő között? — sürgette az öreg rendületlenül.

— Hát a jövedelem! — fakadt ki amaz elkeseredetten. — Én megszoktam a semmittevést, világ csúfjára munkába most már nem kezdhetek.

— Hát akkor kreálunk neked egy állást, amelynek címe is lesz, — új, szép, fényes címe s jövedelme is, akár egy miniszternek — oldotta meg az öreg a gordiusi csomót.

A miniszterek fellélekzettek, a bicskák és pisztolyok visszavándoroltak a zsebekbe s a kint hallgató orgyilkosok kedvetlenül és hosszú orral csatangoltak szét.

A többi most már könnyen ment. A miniszterek fá-

radt s munkához egyáltalán nem szokott agya mint a pünkösdi rózsaegyszerre úgy kivirágzott. Csakúgy röpködtek az ötletek és a gondolatok az új állás megkreálása körül. Kiderült, hogy a világ legkönnyebb dolga egy új állást kitalálni. El is határozták tüstént, hogy ha korlátlan hatalmukat az ország felett idővel esetleg majd másokkal is meg kell osztani, ehhez az egyhez, az új állások kreálásának jogához körömszakadtáig fognak ragaszkodni. Csalhatatlanul megérezték ugyanis, hogy a tényleges hatalomnak végső titka és a népszerűség örök, kiapadhatatlan forrása ez!

Most már csak az baj, hogy a tevékenységre buzdult miniszterek közül mindenki a saját ötletéhez ragaszkodott s fakó, semmitmondó nevét ezzel az új állással akarta megörökíteni. A vita már-már szenvedélyessé vált s újabb, végzetesnek látszó ki-robbanásokkal fenyegetett, amikor az előbbi ravasz kis öreg újra szólásra jelentkezett.

— Az ötletek mind jók — mondta halálos figyelem közepette — fokenként majd megvalósításra és kivitelre kerülnek. Ahogy én népünket ismerem, előbbutóbb támadnak majd naplopók és elégedetlenkedők, akik munkanélküli jövedelemre vágyva állásunkat megirigyelik. Hogy esetleges forradalmaknak, amelyek az ország békéjét vagy a mi pozíciónkat megrendíthetnék, elejét vegyünk, ezeknek a naplopóknak és lázítóknak egy-egy ilyen zsíros állással fogjuk a száját bekötni. Hatalmunk bebiztosításának s a forradalom kikerülésének ez az egyedüli módja. Most pedig ne törjük tovább fejünket, mely eddigi államéletünkben a legnagyobb próbát úgyis most állotta ki, hanem az összes ötleteket egy-egy cédulára írva, lelépő minisztértársunknak kalapból húzzuk ki a neki dukáló állást.

A húzás határtalan izgalom és halotti némaság mellett történt. A miniszterek érezték, hogy az állam életében döntő nagy fordulat történt. A modern államélet technikája végzetszerűen elindult és Turuba ősi primitívségéből kiszakadva a haladás útjára lépett.

Azt talán mondanom sem kell, hogy a legnagyobb örömöm és boldogságom nekem volt: Turubán keresztül megéreztem és lelepleztem a modern államélet fejlődésének egész történetét.

A HALOTT VÁROS

Alem-Abu, március hava

Mit tagadjam? Mindíg az ellenkezőjét csinálom annak, amit kortársaim szoktak. Valami titkos ösztön, ami már-már világnézetté csontosodott bennem, azt diktálja, hogy az igazság és a becsület mindig ellentétben van azzal, amit a világ hisz, vall és cselekszik. Az én kortársaim például most állandóan és következetesen temetnek. Temetik a tudományt és temetik a közgazdaságot. Temetik az irodalmat és temetik a parlamentet, temetik a reményt és feneketlen sötét sírba temetik az erény utolsó halvány hajtásait.

Világnézetemnek megfelelően én most ásök és feltámasztok. Nagymérvű és hallatlan eredményű ásatásokat végeztetek itt Előázsiában a népek bölcsője körül. Halott városokat támasztok életre és ezeréves holtakat hozok napvilágra. Nem tagadom, költséges passzió, mely tengernyi pénzt emészt. De még mindig olcsóbb, mint a háború, melyre kortársaim olyan lázasan készülnek.

Ha őszinte akarok lenni, azt is be kell vallanom, hogy legújabb mesterkedésemben mellékcélok is vezetnek. Gondolom, ebben az egyben feltűnően hasonlítok kortársaimra. Azzal a parányi, semmitmondó különbséggel, hogy én bevallom, ők pedig tagadják. A mellékcélom kettős: egy kis világhírnév s egy kis világismeret.

Tudom, hogy a világhírnévnek volnának könnyebben és olcsóbban járható útjai is: teszem azt ökölvívónak vagy filmszínésznek lenni. De ez a világhír csak rövid ideig tart és egy régi métely folytán, amit egy

Ubrik Borbála című nagysikerű könyv oltott belém, szellemi téren akarok maradni. Az arriválás persze itt a legnehezebb. Aki nem lett miniszter (ki nem álmodott erről?), sem ügyes labdarúgó (ki nem próbálta meg?), az mind ideözönlött és itt akar érvényesülni. Ebben az öldöklő harcban, amelyben olyan tömegek mozgolódnak, akár egy világháborúban, hogy érvényesüljek? Amikor csak Németországban a hivatalos statisztika szerint 627,341 ember foglalkozik nyíltan vagy titokban filozófiával s a hivatalos kritika egy században egyet avat legfeljebb világhírességgé? Amikor csak Magyarországon egy millió ember a titkos költő és 4.359,000 a közgazdasági szakértő? Mit kezdjek én akkor a filozófiával, költészettel vagy közgazdasággal?

Kemény gondolkozás és egy végletekig vitt indukció után megállapítottam, hogy olyan területen, ahol nincs verseny, az ember pillanatok alatt világhíresség lehet. Aki például az ékíráshoz ért, azonnal nagy tudós hírébe kerül, mert az egész világon csak öten-hatan értenek hozzá. S aki mohos sírfeliratokat fejt meg keresztretjvény helyett, kollégáinak gyér száma miatt hamar világhíresség lehet.

Második mellékcélom, hogy világismeretet szerezzek, csak onnan ered, hogy kortársaimban csalódní kellett. Olyan álcázott, hazug és farizeus ez az egész világ itt körülöttem, hogy már a gyermek mosolyának vagy a haldokló grimaszának sem tudok hinni.

Most itt állok hát egy pusztán, kopár földön a kegyetlen trópusi nap égő perzselése alatt és vezetem, irányítom a lázasan folyó ásatásokat. Mondhatom, kutya szerencsém van! Már a munka első napjaiban kemény kövek koppantak meg az ásók és csákányok alatt és egy eltemetett ház csonka falai bontakoztak ki a földhányások alól. A feltalálás mámoros öröme ömlött el rajtam és munkatársaimon. Kitapogattuk és lemértük a ház körvonalait és hallatlan elővigyázatossággal, mintha a boldogság kulcsáról volna szó, szabadítottuk ki az elsüllyedt házat a föld és törmelék közül. A látvány megrendítő és borzalmas

volt. A vedlett, kopott ház minden nagysága és masszivitása mellett is úgy hatott, mint valami merev csontváz, amit egy magános utcán vagy pusztaságon felállítanak. És az ablakok, a halott ablakok — olyan rémesen és vérfigyasztóan meredtek ránk, mint a vigyorgó koponyák üres szemüregei.

— Itt városnak kell lenni — mondtam munkatársaimnak. — A ház előtt bizonyára utca fut, azt kell először szabaddá tennünk.

S a munka újra megindult. Csattogtak a csáklyák s az ásók és sivalkodva nyöszörögtek a törmeléket eltakarító targoncák. Munkásaim a halott ház első borzalmain átesve, vígan folytatták a munkát. Csengett az ásó, koppant a csáklya és muzsikált a targonca. Az utca közepe már szabaddá lett és kemény, nagy gránitkockák villogtak elő az évezredes sírból. Feltevésemben nem csalódtam. A halott város egyenes, széles főutcajára bukkantunk, melynek kétoldalán fázósan összebújva gubbasztott a halott házak végtelen sora. Nehogy a feltalálók lázas sietsége, türelmetlensége és kapkodása jóvátehetetlen károkat okozzon, először csak az utcát tettem szabaddá és a házakat az ablak magasságáig. A legkeményebb földréteget, amely a házak lábához tapadt, két méter szélességben egyelőre bontatlanul hagytam. Majd a végén, gondoltam, ha az egész város kiszabadult és kibontakozott a föld gyomrából.

Hosszú hónapok kínos, keserves munkája volt. A személyzetet állandóan szaporítanom kellett és a pénzem úgy folyt, mint a tavaszi vizek a hegyoldalról. Házak, paloták és középületek bontakoztak ki a föld barna-vörös takarója alól, mind újabb utcák és terek váltak szabaddá. A meglepetések egymást kergették és a munka zaját szinte elnyomta a csodálkozás és ámulat lépten-nyomon felcsattanó kiáltása. A részletek és meglepetések annyira lekötötték minden figyelmünket, hogy mire észbekaptunk, már egy nagy világváros állott előttünk élettelen formáival. Csak az emberek hiányoztak már, élők vagy holtak, akik ezt

a hatalmas várost megtervezték, felépítették, lakták és benépesítették, akik az élet örömeit vagy fájdalmait itt habzsolták vagy itták ki fenékig.

Hihetetlen szorongás és izgalom fogott el mindannyiunkat. Csalhatatlanul éreztük, hogy itt valami borzalmas, sötét titokkal állunk szemben. Minden új bontásnál, amikor egy-egy házat szabaddá tettünk, azt hittük, hogy talán most fogunk a halott ház halott lakóival összetalálkozni. A feltevésünk ugyanis az volt, hogy az ókor e nagy világvárosát valami hirtelen, elemi csapás fojtotta meg és temette a föld színe alá. Talán egy borzalmas számum, mely felkerekedett valahol sűrű, égő porfelhővel a sivatag szívében s mint valami mérhetetlen szárnyú ragadozó madár halálos öleléssel telepedett rá a meglepett városra. Feltevéseinket csak alátámasztotta az a tény, hogy a házak berendezése épen állott, csak éppen a lakók hiányoztak belőlük.

Utolsó reményem már csak az a néhány méter vastag földréteg volt a házak lábainál. Kiadtam tehát a parancsot, hogy a legnagyobb óvatossággal most már ezt az utolsó akadályt kell lebontani. A munka alig kezdődött el, az egyik munkás kezében nagyot koppant a csáklya s valami szilárd dologra tapintottunk. Lassú, óvatos munkával s az izgalom fojtogató feszültségével tettük szabaddá az új felfedezést: — egy fekete gránitból faragott, parányi kis múmia volt. A rejtély megnőtt s még érthetlenebbé és még kínzóbbá vált. Hogy a gránit múmiának valami szerepe és jelentősége van a házakkal és a ház lakóival kapcsolatban, azt sejtettük, de megoldani nem tudtuk. Valami sötét tragédia baljós felhői ködlöttek fel előttünk bizonytalanul.

A munka tovább folyt s a homokrétegből és kőtörmelékből mind több és több hasonló gránit múmia került elő. Szabályos sorokban feküdtek egymás mellett. Szinte hozzánőve és megbabonázva vagy elátkozva a házat. Néha csak egy-kettő, néha meg nyolc-tíz egy-egy ház előtt. Messziről úgy néztek ki, mint valami sötét, borzalmat keltő kis gyermekkoporsók. Mint valami

vád és szemrehányás korai pusztulásaikért a ház lakóival szemben. Már egy egész utca szabadddá lett a kiapadhatatlan sorban s konok következetességgel sorakoztak fel egymás mellett a bizonytalan, elmosódott vonású parányi gránit múmiák.

Már szinte betegek lettünk a rejtély izgalmanak és a látvány vérfagyasztó borzalmasságának. A babonára hajló munkások rémtörténeteket kezdtek egymásnak sugdosni és éjjel lázas viaskodással, sötétben vádló gyermekmúmiákkal álmodni. Valami furcsa, bágyadt levertség hatalmasodott el mindannyiunkon. A hetyke nóták elnémultak az ajkakon s a gyengébb idegzetűek egy-egy véres álommal zsúfolt éjszaka után kezdtek megszökдösni a munkástáborból. Én már sejteni kezdtem az összefüggéseket. Megéreztem, hogy a város tragédiája és a kis múmia-koporsók között döntő összefüggés van. De kimondani még nem mertem és újabb bizonyítékok után kutattam. Végre egy középület előtt nagy, sietős rovással teleírt gránit kockára akadtam. Az írásban csak ennyi állott komor lakónikus magyarázatként: „Így pusztul el az a város, mely a természet törvényeinek nem engedelmeskedik.”

A titok fátyola most már széjjelrebbent s az ókori nagy tragédia teljes valóságában állott előttem. A halott gyermek-múmiák a házak előtt azt jelentették, hogy melyik családban hány gyermeknek oltották ki a szülők már a születés előtt az életét.

S most már emlékezni kezdtem egy népi mesére, amit itt a kóbor beduin-törzsektől hallottam. Hogy valamikor egyszer egy világbirodalom népe omlott össze egyetlenegy nap alatt, rémülten menekült ki városaiból s mint örültek fájdalmas kiáltásokkal csatangolták be a sivatagot, míg mindnyájan el nem pusztultak.

Most sietek haza Európába s vagyonom roncsain koporsót veszek. Apró, kicsi gyermekkoporsókat, hogy bosszút álljak egy meg nem született emberiségért a könyörtelen gyilkos emberiségen. Vajjon mi lesz Európában, ha egy szép reggelen apró kis koporsóimat a házak előtt pontosan elhelyezem?

A RÁDIÓ FEJLŐDÉSE

Addis-Abeba, március hava

Amikor az iskolában a betűvetésre tanítottak, akkor kezdték el az Isten nevét kisbetűvel, a tudomány nevét nagybetűvel írni. Velem ugyan akkori megszéppent állapotomban akármit és akárhogyan írathattak, az eszem úgyis a költés alatt álló madártojásokon és a Tisza tutajai körül bolyongott. Az apám azonban vétót emelt! Kegyetlenül erős s nem éppen szalonképes szavakban mondta meg véleményét, akárcsak választások alkalmával a kormányról. A különbség csak annyi volt, hogy a kormányról mondott ellenzéki kritikájáért többször „szolgálati érdekből” áthelyezték, az Isten védelméért tudtommal nem kapott büntetést.

Bár apám elvei mellett hüen kitartok mind a mai napig, még a politikában is, valami félénk és babonás tisztelet mégis maradt bennem a tudomány iránt. Tudom ugyan, hogy a nimbuszát nagyon megtépták, a nagy T-ből már régóta megint kis t lett, sőt az európai erőtenyezők között az utolsó helyen szerepel, bizonyos fenntartásokkal a múlt hetekig mégis hittem benne.

Nekem például szent meggyőződésesem volt, hogy bizonyos anyagi és szellemi áramlatok nagy szerencsétlenségünkre csak azért tudtak az emberiség nyakára nőni, mert a tudomány nem fogta be lombikjába és nem vette ellenőrzés alá. Itt van például a spirítizmus szörnyű járványa. Ha a tudomány nem mulatott és kuncogott volna az első asztaltáncoltatási kísérleteken és fölényesen legyintve a gyermekszobába vagy

cirkuszi ponyvák alá nem utalta volna az első bűvész-kedési kísérleteket, szörnyű csapástól szabadult volna meg az emberiség. De mert nem törődött vele, agyonhallgatta vagy kifigurázta, megrúgta vagy leköpte, a tudománytalan spiritizmus a tudomány ellenére tudomány lett.

Ugyanígy járt a tudomány a filmmel is. Gyerekesnek és komikusnak találta a fehér lepedőn ugráló és fenekedő színes alakokat, lévén, hogy eddig a lepedőről nem élettelen árnyakat, hanem élőlényeket szokott volt felvadászni és tudományos kísérlete tárgyává tenni. Hányaveti magatartásának a befolyása olyan nagy volt, hogy a film rajongói az első időkben az analfabéták közül kerültek ki. Azóta a tudomány is ráébredt végtelen baklövésére s hihetetlen áldozatokkal sorra gyártja a tudományos filmeket. (A sors szemtelen ironiája csak abban kéjeleg, hogy a legbutább s így falrengető komikumba fulladó filmek alá hosszúszakállú tudósokat, a tudományos filmek alá az analfabétákat ülteti.)

Ennyi csalódás után érthető, ha a tudomány éber és elővigyázatos lett. Mint a vérszomjas pók, megbújva a háló sarkában, úgy lesett ki ő is a nagyvilágba, hogy a legelső találmányt még a tojáshéjban nyakoncsíphesse s presztizsét megjavítandó, diadalmas szekérébe befoghassa. Szerencséje nem kellett sokat várnia! A kerek asztalok és a négyszögű fehér lepedők után az éter is megmozdult s rekedt puffogásokkal, durrogásokkal, fülsiketítő füttyülésekkel tudtul adta a legdiadalmasabb találmánynak: a rádiónak a beérkezését. A drótok, vízcsapok és rézkilincsek ázsiója egyszerre megnőtt s az egész világ bódult kéjjel hajolt a fejhallgatókból kicsapódó zörgések, kaparászások és sístergő mennydörgések felé. A tudomány fehér, vén szakállá gyönyörítisan megreszketett. Érezte, hogy ütött az ő órája és megifjodott erővel vetette rá magát az új találmányra.

Bár a rádió szerte a világban azonnal a tudósok kezébe került, elárulom a közönségnek, hogy a nagy kísérleti telepet, mely minden leadónak például és

eszményképül kell hogy szolgáljon, itt Abesszínia harcias fővárosában állították fel. Az elv ez volt: nevelni a népet a magasságok felé; és mindig és mindenben a legjobbat és legtökéletesebbet adni! Én ugyan háborút jöttem látni Abesszíniába, egy kis vad-ságot, barbárságot és patakkal folyó vért, miután az európai világháború nem elégített ki, de jobb híján felcsaptam tudósnak. Európában ez a helycsere most úgysis nagy divat, magától értetődően az abesszín körök sem lepődtek meg hát átnyergelési képességemen.

A rádiót vezető tudományos társaság azzal kezdte, hogy alkalmas bemondókat és felolvasókat választott. A választás — mondhatom — nehéz volt! Az abesszín nyelv szép és dallamos. Utánozza a patak ritmikus csörgedezését, a folyó zúgását és az orkán kiáltását. Miután gégeszek itt még nincsenek, a tudóbaj pedig ismeretlen, feltűnően tiszta s minden skálára hajlamos az emberek hangja. Feltevéseink szerint a rádió azo-nali bukását jelentette volna, ha megszokott dallamos, tiszta hangokat állítunk a mikrofon elé. Addig keres-tünk tehát, míg néhány notórius, rezes, elpipázott han-got előhalásztunk. A betanítás kissé nehezen ment s a leadó épület egyik szárnyát söntésnek kellett beren-deznünk, de megérte az áldozatot. Amikor ezek a recsegő, krákogó, rekedt hangok megszólaltak, szinte eksztázisba tört ki az egész ország. Ez a tisztahangú nép ilyet még sohasem hallott s ezért mint várva-várt szenzációt, üdvözítő csodát köszöntötte első fogásainkat. Azóta nagyot emelkedett az alkoholfogyasztás, a részeg kujonok száma igen megszaporodott s mihelyst rekedtre kiabálta magát valaki, boldog, bárgyú mosoly-lyal jelentkezik a rádiónál felvételle.

Második gondunk a helyes kiejtés és az értelmes beszéd megjavítására irányult. Az abesszínnek ugyanis túlkönnyen és nagyon tisztán beszélnek. Pereg a nyelvük, mint az orsó a rokkán s szinte dalba szakad minden mondat. Magától adódott tehát, hogy selypítőket, hebegőket és dadogókat szerezzünk be kellő számmal. Egy folyékony nyelvű népnél elementáris

hatást, a rádió népszerűségének megállapodását csak ettől várhattuk. Ez is nehezen ment, de a végén sikerült. Első debütálásuk országos esemény és ünnepi mámor volt. A hallgatók sírtak örömükben, amikor ezek a selypítők pöntyögni, nyálazni, kényeskedni és bandzsalkodni kezdtek. A mikrofon ugyan habzó szájuktól kissé nedves lett, de kibírta az erőpróbát.

Hát még amikor a dadogók rázendítettek. Olyan ijedtség fogta el őket, hogy a dadogás mesterpéldáit mutatták. Beletévedtek és eltévedtek a hangzók és szótagok rengetegébe. Ismételték, nyögtek, nyeltek akkorákat, hogy a mikrofon is komoly veszélyben forgott. Hebegtek és habogtak úgy, hogy egy-egy rövid tömönlat kiejtése percekig elhúzódott. A szerep nagy élvezetet és gyönyörűséget szerezhetett nekik. Szájukban összeszaladt a nyál, szemükből csurgott a könny s a lelki gyönyör kövér, zsíros izzadságcseppekben ült ki homlokukra. A siker elementáris volt. A nép, mely eddig csak a lopás, rablás és gyilkosság gyönyörűségeit ismerte, ráébredt a humor pazar és olcsó élvezeteire is. Mint a befutott jelentések ezrei tanúskodnak, a hallgatók a hasukat fogták s órákig fetrengtek homéroszi röhögésben.

A tudós társaságok diadalmármorban úsztak, egyre-másra kaptuk az elismerő és biztató sürgönyöket a világ minden sarkából. Csak így folytatni és az eredetiség és szenzáció felfedezésében meg nem állni! Nem is tagadom, lassankint mesterek lettünk az eredetiségben. Messzire vezetne program-válogatásaink összes irányait és elveit felsorolni. Csak a főbb és elementáris attrakciókat említem.

Nagy tudományos sikere és nem kisebb népszerűsége volt például a mi eredeti helyszíni közvetítéseinknek. Persze nem úgy tettük, mint egyes tudománytalan fajankók Európában, akik parlamenteket, gyárüzemeket, temetéseket vagy esküvőket mutatnak be. Az ilyet mindenki ismeri s egyforma undorral általánosan únja. E helyett például közvetítettünk egy disznótort. A konyha zajától, a fazekak rotyogásától

a csámcsogáson és szürcsölésen át egész a berúgásig. Leírtuk élethűen, ki evett legtöbbet és ki ivott a legszaporábban. Villámgyorsan forgatva és tologatva a mikrofont, közvetítettük azt a szellemes társalgást is, ami ilyenkor kifejlődni szokott. Csengtek a poharak és gurultak vagy loccsantak az üvegek. A közönség egyöntetű véleménye szerint a legbájosabb volt az a bábeli hangzavar, amikor már mindenki lerészegedett és mindenki mást beszélt és kurjongatva más nótát énekelt. A tudományos férfiainknak igazán nagy teljesítménye volt egyik-másik asztal alá zuhanó részegnek borgőzös szája elé tartani a mikrofont, hogy utolsó motyogásait is a nagyérdemű közönség számára megörökíthessék.

Nem kisebb sikert ért el egy elálmosodó és hortyogásáról híres ember bemutatása is. 156 kiló volt az atyafi, irtózatossá dagadt tüdővel, lelógó tokával és feneketlen torokkal. Három libát és nyolc liter bort fogyasztott el, míg végre álomba szenderült. Először csak fújt és sistergett, mint valami roppanásig feszült gőzkazán. Aztán — óh áldott perc, melyért annyit aggódtunk! — a horkolás párját ritkító tünényébe csapott. Pokolian mély basszus hangokon kezdte, mintha egy földalatti nagybőgő utolsó húrját tépdésné. Majd csodálatos erővel és természetességgel feljebb kapaszkodott a skálán. Rengett és dübörgött az egész stúdió s az éter szárnyán keresztül a mérhetetlen nagy ország. A hájkoloszsus mesésen bírta tüdővel és hanggal. Már a tenorban járt s a zenegyakorlatban eddig ismeretlen hangoknak adott tünényes kifejezést. Már a szája is kinyílt, szinte kipecskelődött, amikor hallatlan kapkodások és erőfeszítések közepette a legmagasabb hangokig eljutott. Míg végre egy borzalmas, vadállatokat megszágyenítő horkanással a hangjátékot befejezte.

Páratlanul szép és tudományos szempontból tökéletes volt egy éhes, korgó gyomornak a bemutatása is. Napokig koplaltattunk egy csavargó éhenkórászt. S amikor már perzselt szeméből, mint a téboly, az éhség s

a szája felpattogzott és kicserepesedett a szomjúságtól, beléöntöttünk a hangjátékok legmesésebb előhívójából, a magyar Hunyadi János-vízből egy egész litert. A kísérlet szédületesen sikerült. Alig ült a kiéhezett pasas a mikrofon elé, elkezdődött gyomrában a víg gurgulázás. A háttérben kövér sonkákat, illatos pecsenyét, habbal leöntött tortákat nyújtogattunk felé, amiknek kéjes varázsa a mélyről magasra száguldó hangok egész özönét csalta ki belőle. Háborgott, döngött, de furiyázott is a gyomra. A kétségbeesésnek ilyen tompa kesergőit és az örömnek ilyen víg nótázásait még sohasem hallottuk. Ha néha kihagyott a várva-várt hang, megmozdítottuk vagy meghajlítottuk vagy a gyomrába döftünk, mire újra kezdődött az éhes és törökverő Hunyadi Jánostól hajszott gyomor csodálatos szimfóniája. Sajnos, a nagy feltűnést keltő kísérletet érhető okokból a tervezettnél hamarabb kellett abbahagynunk.

Páratlan sikereket értünk el a zeneművészet terén is és pedig azzal, hogy egészen új utakat törtünk, ahogy a tudomány hőseihez illik. A feltevésünk az volt, hogy a közönség torkig van már az ének- és zenekultúra régi, merev szabályaival. Sikert csak úgy érhetünk el, ha olyanokat állítunk a mikrofon elé, akik ösztönös zsenialitással e régi szabályokon magukat túlteszik. A szerencse feltűnően kedvezett! Tömegével találtunk olyan tehetségeket, amelyeket a maradi Európa ugyan zenei analfabétáknak nevezne, de újszerű, szokatlan és nem mindig kellemetlen hangukkal bámulatba ejtették a hallgató közönséget. A régies értelemben vett zenei tudásuk ugyan kétségbeesítően nulla volt, de a bátorságuk, önbizalmuk és szereplési viselkedésük annál határtalanabb. Azt is elárulhatom, hogy ez az újítás a rádió legnagyobb anyagi forrásának bizonyult. Honoráriumot nem kértek és nem is kaptak, hanem tülekedve és egymást gázolva még ők fizettek a rádiónak a fellépésért. Gyorsan elértük, amivel kevés más leadó dicsekedhetik, hogy programunk még nevekben és szereplőkben is a lehető legváltozatosabb volt.

A folyton halmozódó sikerek útján már csak egy sötét gond aggasztotta lelkünket. Műsorunk állandóan a humor jegyében állott. Akármit csináltunk, a közönség állandóan hahotával fogadott mindent. Bohócnak nézte a rádiót, melynek ferde ugra-bugrálásán csak röhögni lehet. Valami komoly dologról is kellett már végre gondolkoznunk. Hosszas tanakodás és még hosszabb kísérletezés után mesterséges visításokat, süvítéseket, zúgásokat, mennydörgéseket és villámcsapásokat iktattunk a rádió műsorába. Azóta szent a béke a humor és a komolyság között és az abesszín rádió a tudomány követelményeinek teljes mértékben eleget tett.

LÁTOGATÁS ROSENBERGNÉL

Berlin, május hava

(Nehogy az olvasó egy percig is tévedésben maradjon, vagy a címben szereplő személy kilétének megállapítására hátulról legyen kénytelen a cikket olvasni, nyíltan megmondom, hogy Rosenberg Alfrédrol, a német nemzetiszocialista mozgalom szellemi atyámesteréről van szó. Hogy hasonló név alatt tisztos kocsmárosok, szatócsok, terménykereskedők, libamáj-szállítók, sőt nagyvágók is meghúzódnak, ez pusztán véletlen. Szerénységből az utóbbiak ugyan nem ütik dobra, hogy családi bölcsőjük egyetemlegesen Galíciában ringott, de egymás között nem is tagadják. A világtörténelem új, halandó halhatatlanja: Rosenberg Alfréd nem ebből a galíciai ágból való. Állami hovatartozandósága ugyan már többször változott, de fajtiszta árja. Bizonyára hurkot vetne a nyakába, ha nem úgy volna! Az előbbiekkal csak annyi rokonságot tart, hogy ő is kereskedik és a legnagyobb üzleteket köti. Nem terménnyel és libamájjal, hanem a többi Rosenbergek balul végződő, bátortalan kísérletével: a világnézettel.)

A bejutás hozzá körülményes volt. A német szellemiség régi nagy vezéreit hiába kértem közbenjárásra, minden ajánlólevél hatástalan és eredménytelen maradt. Próbáltam szónokokkal és színésznőkkel, ujságírókkal és konfidens altisztekkal a közelébe férközni, nem sikerült. Végre találtam egy forrófejű VI. gimnazistát, aki Wotán nevében kérte fogadtatá-

somat és a Mythos nagy költője kivételes kegyként végre fogadott.

Bár császárokkal és királyokkal is paroláztam már és pertuban állok a rohamcsapatok jónéhány őrmesterével, kicsit zavarba jöttem, ahogy a dúsfaragású, tornyos, nagy íróasztal előtt megálltam. Élénk, de acélosan hideg szeme fürkészőleg kapcsolódott rám. Végigmért tetőtől-talpig, kutatólag tapogatta végig tekintetével termetemet, pofacsontjaimat, színemet, homlokomat, hajamat, aztán kedvetlenül húzta el a száját.

— Nem germán vér — mormolta magában lehanggoltan. Aztán hellyel kínált meg és az északiak éles sziszegésével beszélni kezdett. Mint a megvadult, medréből kilépő folyó, úgy áradt a szó az ajkán.

— Kegyed bizonyára a nemzetiszocializmust akarja belülről megérteni. Keresi azokat a titkos rúgókat és még titkosabb szövödményeket, amelyekből a világtörténelemnek ez a legnagyobb csodája: a német nép egysége kipattant. Nehéz lesz, mint itt Németországban is mindenkinek nehéz, de azért megpróbálom kegyednek megmagyarázni.

Hosszú, nagy kantáros szivart vett a szájába, rágyújtott, engem meg sem kínálva és bodor füstkarikák között kezdte mondókáját:

— A német nemzetiszocializmus — ezt jegyezze meg jól magának! — forradalmi tett. Ebből nem engedünk! Igaz, hogy kevés vér folyt, utcai harcokra sem volt nagyon szükség, az annyiszor megálmodott Berlin bevételét is puskalövés nélkül, békésen kellett végrehajtanunk, de azért a mozgalom forradalom volt. A forradalom külső részét bizonyára ismeri. Már az abc-vel együtt taníttatjuk az iskolában is. Ezt Hitler csinálta, meg Röhm, meg Göring s ennek a fenntartása és továbbvitele teljesen az ő dolguk. Nekem jutott az a hálás, de rendkívül súlyos szerep, hogy a forradalmat szellemi téren is megcsináljam. Ekkor ültem neki és írtam meg a ma már Goethe Faustjánál is többet

és jobban emlegetett munkámat: A XX. század Mithoszát.

— De tudományos és kritikai ellenvetések is hangzanak el a könyv ellen — vetettem bátortalanul oda.

— Igen — válaszolta Rosenberg — mindez azért történt, mert maga a könyv és annak minden tétele forradalmi tett. A forradalom lényege, hogy az ember az ellenkezőjét tegye annak, ami idáig történt. A Mithoszban én ezt tettem! Pont az ellenkezőjét annak, ami idáig a tudományosság célja, módszere és eszközei voltak. Bár némely vezérekkel ellentétben — itt némi gúny vibrált a hangján — én egyetemet is végeztem, pokoli gyönyörűséggel és kéjjel rúgtam fel az eddig világbálványként szereplő német tudományosság minden tételét vagy követelését. És ma is csak mosolyogva gondolkodom arra, hogy tudományosan is számbavesznek, holott egész könyvem elejétől végéig a tudomány megcsúfolása akart lenni. Nem tagadom azonban, hogy egyes német tudományos példák célkitűzésemben szemem előtt lebegtek és bizonyos mértékben öntudatlanul befolyásoltak is. Az egész újkori német filozófia például azt mutatja, hogy naggyá, nevéssé, híressé csak teljesen önálló, új rendszerrel lehet valaki. Aki ugyanazt hirdeti, amit már mások századok vagy ezredek óta, akármilyen zseniálisan teszi, bizonyos zárt szakkörökön túl, senki sem emlegeti. Előttem Kant, Hegel, Fichte és Nietzsche lebegtek, akik szintén forradalmi rombolással és az újdonság varázsával lettek nagyok és halhatatlanok. Én nem értem rá elmélyedéssel és zsenialitással új rendszert konstruálni mint ők, hanem egyszerűen felrúgtam egyetlen rúgással a világ filozófiáját és teológiáját.

— De a faj és a vér teóriája — vetettem közbe — mégis csak pozitív tudományos gondolat? Állítás és nem tagadása a tudományoknak!

— Látom, hogy nem germán s az alkotó gondolkodásokhoz nincs hozzászokva — felelte. — Amit az előbb mondtam, az csak a módszerre vonatkozik.

Az északi faj szupremáciájának a gondolata már tudományos tétel, melyet a régi értelemben vett érvekkel is alá tudok támasztani. De újra téved, ha azt hiszi, hogy a tudományos vagy értelmi alátámasztásra valamit is adok. A faji gondolat nem biológiai kutatásokból, laboratóriumok kotyvasztásaiból vagy bölcseleti viták tüzeiből született meg, hanem a német nép különleges helyzetéből. Népünk helyzete és világtörténelmi szerepe adta az alapot hozzá, fejlesztette ki öntudatlanul meszszenyülő és mindent átfogó szálait s csak az én gyakorlati zsenialitásomra kellett várnia, hogy mint tudományos tétel, mint megváltó tett, mint minden idők leghatalmasabb evangéliuma megjelenjék. Ebben az egyben: a feltalálásban én voltam a zseni! Üdv és dicsőség a Vezérnek — s itt alakja és karja a szokásos hódolatra merevedett — de ezt az egy dicsőséget senkinek sem vagyok hajlandó átengedni.

A szemem izzani és a szívem hevesen dobogni kezdett. Éreztem, hogy egy világtörténelmi esemény szörnyű titkának a pecsétjei most pattannak fel előttem.

— A német nép különleges helyzete adta az alapot? — kérdeztem kíváncsian és elbűvölten.

— Igen — felelte a Mithosz nagy varázslója. — Mi németek földrajzi helyzetünk és állami tagozódásunk folytán csak fajról beszélhetünk. A franciák vagy magyarok, az angolok vagy olaszok élhetnek és kéjelghetnek a haza bűvöletében, nekünk németeknek ez nem adatott meg. Franciaország vagy Anglia zárt egység, földrajzilag és történelmileg élesen elszigetelt és körülhatárolt. Ott beszélhet az ember francia vagy angol földről s az utolsó parasztba vagy gyermekbe is belekalapálhatja a hazai rög féltő tiszteletét. Mi németek sohasem egyesülhettünk végérvényesen a világtörténelem folyamán, hanem országokra kellett szakadnunk, határokat vonnunk egymás felé és egymás ellen is és a hatalmi túlsúlyért akár véres háborúba kellett keverednünk egymással is. A nagy birodalom ugyan megalkult a vaskancellár kérlelhetetlen szeges ostorával s most, a régi tradicionális emlékeket is lerombolva,

végérvényesen eggyé lett Hitler vasmarkában. De a birodalomból még mindig kint rekedtek Ausztria, Svájc, Magyarország, Szerbia, Románia, Észak- és Délamerika nagy német tömbjei. Itt álom vagy öngyilkosság volna tehát német földről, hazai rögről vagy egyáltalán hazáról beszélni. A szétszóródott német törzseket a faj és a vér gondolatával kell összetartani. Csak így tartható fenn a nyelv s a szellem és így lehet a birodalom, mintahogy öntudatlanul mindig akart lenni, bálvány az egyik oldalon és a félelem és a rettegés oszlopa a másik oldalon. Mondja — és égető kíváncsisággal, nógató rábeszéléssel meredt rám — volt-e valaha a világtörténelem folyamán ennél zseniálisabb és hatalmasabb gondolat? Egyszerű, mint a víz, mindenki megérti és kimeríthetetlen, mint az istenség, ezért fog évszázadok tudománya körötte viaskodni.

Nagy zavarban voltam. Felelnem kellett s az nehéz volt. A gondolat feszítő erejét és lendületét nem tagadhattam. De a kételyek, mint a füst a láng körül, úgy gomolyogtak és ködlöttek bennem.

— A gondolat — feleltem óvatosan — nemzeti szempontból hallatlan erő és páratlanul gyakorlati. De a tudomány és történelem egyáltalán nem igazolja.

— Nem is fontos! — vágott a szavamba. — A tudomány, amit egy régi világ babonásan és félve emlegetett — mi ezt jól tudtuk előre! — egyetlen ökölcspásunkra porbaomlott vagy meghunyászkodott. Professzorait és képviselőit úgy kergettük széjjel seprűnyéllel és káromkodással, mint a hűtlen cselédeket szokás. Egy része világgá ment, egy része felkötötte magát a legelső fára s egy része itt maradt, hogy sutba dobva régi bálványait, új következtetésekhez, szintézisekhez és rendszerekhez induljon el az én alapjaimon. Még alig két éve vagyunk uralmon s a könyvek egész légiója harsogja világgá a mi egyszerű tételeink tudományos dogmáját.

— De miért akkor az erőszak, amivel ezt az új világnézetet terjesztik? — vettem közbe. — Nem volna elég a politikai síkon megmaradni?

— Nem! — csattant fel ércesen és dühösen a nagy német próféta hangja. — Politikailag könnyű, túlkönnyű zsákmány volt ez az egész német birodalom. Egy pár elszánt ember hősiességgel és terrorral győzni tudott a nagy, lusta tömegen. Nekünk ez nem elég! Mi uralkodni akarunk a lelkeken is. Mi németek — vált suttogóra és izgatottra a hangja — mindig a világ urai és tanítómesterei szerettünk volna lenni. Ez lobogott a pápákkal vetélkedő régi császárokban és ez vetett világot, perzselő lobbot Luthernek a lelkében is. Ezért irigyeltük mindig és küzdöttünk száz nyílt csatában és ezer rejtett csellel a római pápa ellen s egyáltalán a katolicizmus ellen. Mert ez világhatalom lett éppen azért, hogy eluralkodott a lelkek felett. Ezt akarjuk mi is! A faj és vér teóriája csak arra jó, hogy amerre elfolyt széles e világon a német vér, a lelkek fölötti uralmat visszaszerezzük. A fizikai hatalom mindig kicsi. Vérbe kerül és örök veszéllyel jár! A lelki hatalom állandó, nagy és veszélytelen valami.

A szobában csend lett s a lassú alkony furcsa, sötét, borzongó árnyakat vetett a szobára. A nyitott ablak előtt a függönyök meglibbentek, egymásba ütődtek és felneszeltek. Valahol messze a hátunk mögött ajtó nyílt és padlóreccsenés hallatszott.

— Valaki járt itt — ijedtem fel elmélázásomból.

— Valaki jár itt! — felelte Rosenberg valami belső izgalomtól fenyegetőre fűtött hangon. S az arcán, meg-megránduló, vonagló arcán valami kísértetiesen mefisztói vonás jelent meg. — Luther lelke jár itt! — harsogott most már dübörögve a szava — Luther lelke, mely életében nem tudta megdönteni Rómát, de most bennem és általam a faj és vér evangéliuma által darabokra fogja törni!

ÉJFÉLI BESZÉLGETÉS LITVINOVVAL

Genf, május hava

Nem tettem egyebet, mint hogy csodálkozó és rajongó pillantásokat löveltem felé. Úgy, mint aki halálosan szerelmes s egyetlen szóra, egy üdvözítő szóra vágyik. Egy pillanatra sem engedtem ki a szemem sugarából s ami vágy és éhség, rajongás és hódolat egy emberi szembe csak belefér, azt mind odaöntöttem.

A szovjet első nagy, diadalmas diplomatája egy bárban ült elegáns és nagyon is distingvált társaságban. Kissé húsos, elhízott alakján elegáns frakk feszült, csillogó szemekkel és az ősparaszt palástolhatatlan nyelvcsettintésével itta a drága, gyöngyöző italokat s valami utolérhetetlen, szinte üdvözült és üdvözítő mosollyal osztotta a bókákat és a tréfákat.

A zene tompán, fátyolozottan szólt s a lokál egész társasága kíváncsi vagy sóvár szemekkel őt figyelte. Litvinovnak látszólag tetszett a helyzet. Kéjes gyönyörűséggel himbálózott a székén s néha, mint a műértők szokták, hogy ismeretüket egy-egy pillanatra felvillantásák, a taktust ütötte a zenéhez. A szemünk sugara néha találkozott s ő megértőn és félig cinkosan bólintott. Már tudtam, hogy nyert ügyem van és ma éjtszaka beszélgetni fogok Litvinovval.

Hajnál felé bepakolt még egy adag kaviárt s valami finom francia imbiszt, felhőrpintett néhány pohár gint s végül állva, búcsúzásul egy pohár hamisítatlan orosz vodkát. A bár közönsége szinte megtapsolta s a hátam mögött hallottam a sugdolózást:

mennyire orosz és mennyire hazafi, hogy vodkát iszik utoljára!

Aztán széles gesztussal, a feltűnésre egyenesen pályázva fizetett, nagy borraivalókat osztogatva a pincéreknek és a zenészeknek.

Kint az utcán, amikor hangos köszönésekkel elbúcsúzott társaságától, halkán és nesztelenül, mint az árnyék, mellé léptem.

— Excellence — suttogtam utánozhatatlan hódolattal és felülmúlhatatlan epekedéssel.

Litvinov kezét nyújtott s aztán belém karolt. Lassan s szinte tántorogva — mert a bizalmasságtól és mámortól annyira rám nehezedett — megindultunk a hallgatók genfi éjszakába.

— Kegyelmes uram, jól érzi magát Genfben — tettem fel neki a bátortalan kérdést.

— Kitűnően, nagyszerűen, kedves barátom. Jobban, mint Stalin vagy Molotov ott fenn a moszkvai Kremlben. Azok egyszerű munkászubonyban járnak, durva nyaksállal vagy gyapjúharisnyában s legfeljebb a változatosság kedvéért öltönek néha sportruhát. Én frakkban vagyok, amit a legjobb párizsi szabó készített s higgye meg — na, tapogassa meg, ha nem hiszi — még az ingem és az alsónadrágom is a legfinomabb selyem.

— Bizonyára csak a diplomaták nemzetközi törvényeinek hódolt be kényszerűségből, de a lelke mélyén mindezt megveti — vetettem szerencsétlenül közbe. Litvinov visszaegyesedett, gorombán meg rázta a karomat és letorkolt.

— Csacsi — duruzsolta aztán hízelegve a fülembre — nem külső kényszerből, hanem lelki kényszerből teszem mindezt. Nézze, mi eltöröltük a címekeket például, de majd meghalunk érte. Otthon tovaris vagyok, mint az utolsó paraszt, vagy koldus, de itt excellence. Egy félvilágért nem adom ezt a címet! Tudja, én szegény zsidó voltam, aki mint minden orosz zsidó, csak zsíros üzletről vagy véres forradalomról ábrándozhatott. Nekünk még az sem adatott meg,

ami az angol vagy magyar zsidóknak, hogy báró, gróf vagy lord lehessen. Bár az európai demokrácia is bevett bennünket fokanként mindenüvé, de egy pályát, a legérdekesebbet és legexkluzívabbat zárva tartotta az orrunk előtt. Zsidók már lehettek egyetemi tanárok, tábornokok, sőt miniszterek is, de diplomaták és nagykövetek soha. Most azon mulatok mindig magamban, hogy Stalin, a jámbor muzsik megmaradt tovarisznak, pedig övé a világ legnagyobb hatalma, én, a kis zsidó gyerek a moszkvai gettóból, excellence lettem egyszerűen. S míg Molotov, Stalin és Kalinin még a Kreml báljain is csak paraszt szotykákkal táncolhatnak és vasmunkásokkal parolázhatnak, én nagykövetekkel barátkozom s diplomaták és miniszterek feleségeivel táncolhatok. Az üldözött és elnyomott zsidó faj maradéktalan és teljes egyenjogosítását én valósítottam meg először a világtörténelemben. Ezután már csak egy következhethet: zsidó király idegen népek felett!

Megvallom, kicsit lehűtött és kiábrándított ez a beszélgetés. Én egy harcos bolsevistát képzeltem Litvinovban, aki törhetetlenül hisz a harmadik internacionálé credójában és ime, egy rongyos, kapaszkodó, állás, élvezet és címek után törtető zsidó állott előttem. Szerettem volna arcul ütni vagy torkon ragadni, de megembereltem magam és új kérdést dobtam a pajzán burzsuly kuplékat dúdolgató nagy diplomata elé.

— És Oroszországban legalább kiépült és megerősödött a bolsevizmus?

— Fenét! — mondta a nagy excellence haragos elhárító gesztussal. A bolsevizmust nem lehet megvalósítani. Hiába ontottunk annyi vért, hiába tettünk ki éhhalálnak annyi millió embert, hiába romboltunk le palotákat, utcasorokat, vagy egész városokat, a bolsevizmus megvalósíthatatlan. Ezeknek a károgó nyugateurópai prófétáknak igazuk lehet. Kommunizmust csak angyalokkal lehet csinálni, de nem emberekkel. Már pedig mi sem vagyunk angyalok, legfeljebb ezek a szép párizsi nők. He, he, he — röhögte az arcomba alkoholgőzösen.

— Ha tudják, akkor miért erőszakolják annyi vér és áldozat árán mégis?

— Csacsi — kedveskedett újra a nagy diplomata — megállni nem lehet, mert akkor nekünk van végünk. Elseper a hullám bennünket! Mint azokat, akik beismerték 1918 őszén, hogy elvesztették a háborút. Ne vegye rossz néven, ha puskalövésre, bitófára vagy felkoncoltatásra mi sem vágyunk. Mi már rég tudjuk, hogy a bolsevizmus megvalósíthatatlan. Már Lenin megérezte és — Stalin biztosan tudja. Ezért tértünk át a bolsevizmusból az államszocializmusba. Legalább ezt is előre lejárattuk, mielőtt Európának és a világnak kedve jönne megcsinálni. Ezért léptünk ki az első hősi idők nagy fenekedő, nyelvöltögető és csak belülről lázító magánosságunkból. Ezért nyitottuk meg a határokat az üldözött és gyűlölt külföldi tőke előtt. S ezért keressük ma pusztítás és tűzgyújtogatás helyett minden országnak a barátságát és kegyeit. A világ diplomáciáját, a rongy kis svájcit és hollandit kivéve, már lefegyvereztük. Az európai béke nagy koncertjében az első hegedűt már-már én játszom. Külső támadástól tehát most már nincs mit tartani és lesve, epedve várjuk a pillanatot, amikor belsőleg is meglesz az orosz népben a lélektani pillanat a visszatérésre.

— Hát miért nem csinálják akkor ezt a visszatérést minél hamarabb?

— Még nem lehet — nyögte keserűen a magába roskadó Litvinov — s attól félek, a mi életünkben már nem lehet. Előbb el kell pusztulnia azoknak a generációknak, amelyek még a régi Oroszországra emlékeznek s akiknek visszavágyó és visszasíró emlékeik vannak arról. Addig nem lehet, míg ezek a generációk élnek, akik tudják és látják, mit romboltunk és mit nem építettünk. Ezek miatt nem lehet visszafordulni egyelőre. Egyenkint fojtának meg bennünket s patakokban folynék a vér Moszkva és Pétervár utcáin, ha ez a generáció rádöbbenne, hogy a véres kísérlet, a nagy szent Oroszország szétrombolása hiábavaló volt! Meg kell várnunk, míg kihalnak. Míg ott bent és

itt kint az emigrációban kipusztulnak a gárdakapitányok, az arisztokraták, a kozák tisztek és a hajdan zsíros kulákok. Míg felnő egy új generáció, mely már bölcső helyett rongyokban fetrengett, kenyérjegyért állt sorba s a kaviárt és pezsgőt még látásból sem ismeri. Akkor majd vissza lehet térni. Mert mi, a hajdan való véres forradalmárok, fogjuk számukra jelenteni az élet szépségét, kényelmét és boldogságát. Csak megérnök már egyszer ezt a pillanatot. Mit gondol — szólott remegve — megérem-e én még ezt?

Csodálkozva és megvetéssel hallgattam ezt a pimasz fecsegőt, aki hazugságaival elárasztotta a félvilágot, de most — úgy éreztem, igazat mond.

— Ne vádoljon — kezdte újra Litvinov a beszélgetést. — A véres kísérlet milliónyi áldozatát ne idézgesse. Mi nem csináltunk mást, mint amit az európai tudomány kitermelt. Eltemettük az Istent, akit már rég meggyilkolt az európai tudomány. Szabadjára engedjük az ösztönöket, amit már rég hirdetett a modern filozófia. Felrúgtuk azt a társadalmi és gazdasági rendet, amit saját maguk hirdettek korhadtnak és kárhozatossnak. Ha maguknak pusztá hatalmi vágyakért joguk volt egy világháborút zúdíttani az emberiség nyakába, úgy nekünk is jogunk volt egy új gazdasági rend barbár álmaért egy birodalmat felforgatni s a világ négy sarkába tüzet rakni.

A tó felől hideg, metsző, tavaszi szél süvített s Litvinovot egy rekedt köhögési roham kezdte rázni. Az arca elszürkült, a válla beesett, hevesen a szívéhez kapott s az életéért remegő, hitvány kis féreg lett.

— Tovarisz — kiáltottam élesen és megvetőleg a fülébe. — A véres hullák, a halott milliók még a másvilágon is üldözni fognak!

Undorral fordultam el s megindultam visszafelé.

Száraz, rekedt köhögése, mint valami kísérteties hang csapott utánam még néhány percig.

KIR. MAGY. MUNKANÉLKÜLI

Budapest, június hava

Valahol a pesti Csikágóban van az a vedlett, kísértetiesen ócska és piszkos bérkaszárnya, ahonnan Paszulyka János királyi magyar munkanélküli minden reggel pontosan hét órakor elindul. Apja, anyja hót emberek. Felesége, családja nincs. Az adóíveket és egyéb hivatalos statisztikákat így szokta kitölteni: Kora: 45 év. Vallása: róm. kat. Aztán nagy betűkkel hozzáírja, hogy minden további kíváncsiságnak vagy hivatalos eljárásnak véget vessen: vagyontalan, munkanélküli és hülye. Úgy gondolja, hogy ha az első két jellemzés nem volna elegendő, a harmadik még a legmordabb hatóságokra is elijesztő hatással lesz.

Külsőleg persze többet mutat a 45 évnél; töpördött, fáradt járású, rezignált öreg ember. Olyan, mint egy fáradt kézlegyintés, amivel álomba vagy még inkább halálba zuhan az ember. A ruházata után ítélve olyan, mint egy madárijesztő. Be is vallja valami furcsa, cinikusan megbékélt mosollyal, hogy a ruhatárát valóban a madárijesztőkről szokta beszerezni. Egy-egy vasárnap délután, amikor a boldog gazdagok Hévvél a szabadba utaznak, ő bicegő járással kicsavarog a határba. Örömmel nézi, hogy legalább a növények zsendülnek, fejlődnek és virágznak, amikor az ember fiának idő előtt hervadnia kell. Aztán sorra kikémleli a madárijesztőket s ahol egy-egy jobb kalapot, ujjast vagy pláne nadrágot talál, leemeli. Azért a csöszökkkel még soha nem gyűlt meg a baja. Paszulyka János korrekt, törvénytisztelő ember. Ő nem lop még

a madárijesztőkről sem, csak csereüzletet csinál. A leakasztott rossz kalap vagy ujjas helyett odaakasztja a maga még rosszabb rongyát. A tulajdonosok és a csőszök tulajdonképpen még hálásak is neki, mert a Paszulyka Jánosról lekerült ruhadarabok még hatásosabban ijesztik el a kóbor, falánk madarakat. Paszulyka János tudja is ezt. És vasárnap esténként azzal a dagadozó önérzettel szokott hazatérni — nekem eldicsekedett vele — hogy ő a maga szegénységéből is jót tesz.

Reggel, ha elindul szokásos mindennapi útjára, csak a pesti bérházak elé kitett szemeteskosarak, pitlik és ládák érdeklik. Csalhatalatlanul biztos szeme és szaglása van. Messziről felismeri a még használható kenyérdarabot, narancshéjat és még inkább a csirkecsontokat, amiket az urak sohasem szoktak teljesen lerágni. Milyen szerencse — dünnyögi ilyenkor elégedetten — hogy az urak késsel és villával esznek. Mi maradna máskülönben a királyi magyar munkanélkülinek?

Paszulyka János azonban ezt a szemelgetést csak alkalmi keresetnek nézi. Reggeli útjának főcélja egy nagy körúti kávéház, ahol a takarítónőkkel szerződészerű megállapodása van, hogy a bagóvégeket — kivéve a félbemaradt finom úri szivarokat, amikre részben a kukták, részben honvéd közlegények tartanak igényt — mind megkapja. Paszulyka János életfilozófiája szerint ez a legfontosabb. Az urak szívhatják a fogukat gondtalanságukban, a munkanélkülinek dohányt kell szívnia állandó tépelődésében és gondjában. A pálinkán kívül, ami álomnak és mámornak jó, a füst az egyedüli, ami őt még a földhöz köti.

Olyan akkurátosan és annyi szakértelemmel kezd neki a munkának, mintha legalább is műgyűjtő vagy pénzváltó volna. Bicskával vágja le a cigarettacsutkákat hamus végét s önti össze a különböző dohányszálakat. Ez a legfinomabb cigaretta — magyarázta nekem lelkesen — ilyet még az a bizonyos Fattinger úr sem tud gyártani. A dohány akkor a legjobb, ha szinte

minden szála különfajta. Na, itt van elég fajta — mondja röhögve — a Leventétől a Darlingig, a Vardartól a Kamélig. Az összeöntött dohányt azután pléhskatulyába zárja és megbékélten indul hazafelé.

Paszulyka János természetesen annyira gentleman, hogy ezt a bagóvéget sem kívánja ingyen. A legtöbbször virágot visz a szurtos, pocsek takarítónőknek, legényes mosolyt erőltet fáradt ajkaira és a maga módján még bókokkal is kedveskedik. A takarítónők, mert mégis csak nők, ezt hálásan veszik; elmosolyodnak, kacérul felvihognak s néha még azt is mondják: János bácsi, maga egészen rendes ember; kár, hogy nem nőül meg! Az öreg ember csak mosolyog és arra gondol, hogy ebben a szomorúan bús világban felvidített egy pár embert.

Paszulyka János a kávéházból egyenesen hazamegy. Ténfergő, fáradt járása meggyorsul és kopogó, lyukas bakkancsaival ugyancsak szaporázza a lépést. Az utca nem érdekli; a lázas forgalom, mely már mohón ömlik végig a városon, neki semmit sem mond. A falakra vagy villanyoszlopokra aggatott pléhládákba pislant még bele és diadallal húz elő egy-egy ujságot. Na, hol panamáztak megint az urak? — morogja ilyenkor — s mélyen a zsebébe süllyeszti az ujság-lepedőket.

Mire hazaér, a szoba, ahol ő csak ágyrajáró, ilyenkor már mindíg üres. Ki munkába megy, ki csavarog, ki koldul, ki pedig a körúti, vagy ligeti padokon elnyúlva a zajló életet nézi. Paszulyka János az ágy alól előhúz egy hosszú deszkát. Olyan, mint egy nagyobbfajta vasalódeszka. Reszkető kezekkel, de valami becéző szeretettel végigsímogatja, aztán az ablakhoz állítja. Egy régi kopott katonaládából, amin még elmosódottan fehér festékkel mázolva rajta áll: Inf. Paszulyka Reg. V., kivesz valami kampós, drótos, bádogszerkezetet és a deszka végére ráerősíti. Egyszerű, rúgóra járó csapda. Aztán bőségesen kukoricát szór a csapda köré, kinyitja a felső ablakot és a desz-

kát messze a szabadba kinyujtva ráfekteti az ablaktámlára.

Kitipeg a gangra, melynek a végén ládák tetején egy öreg fakalitka áll. Az ajtót kinyitja és egy szép, csillogószárnyú galambot húz elő. Megsímogatja kedveskedve a finom, pipiskedő kis jószágot, tenyerére ülteti, mosolyog, gügyög, dorombol hozzá, megeteti, vizet ad neki, aztán valami különös, szemmeláthatólag mestersegbeli és céltudatos fogással a levegőbe röpíti. A galamb néhány szárnycsapással a magasba fúr és a tornyos bérkaszánya negyedik emeletéről a tető felé emelkedik, megfürdeti magát a napfényben, leír pár ünnepélyes, méltóságteljes kört a szülői ház felett, aztán eltűnik a levegőben.

Paszulyka János visszacsoszog a szobába, lesbe áll az ablak mögött és hunyorogva, kémelve vár.

A galamb úgynevezett csalogató; ért hozzá, hogy kóbor társait elcsábítsa és magával csalja. Néha sok munkájába, hosszú időbe kerül, máskor gyorsan és egy-kettőre véghez viszi a csábítást és a szóktetést s a tapasztalatlan, kalandra vágyó kis galambokat vad, hajsolt repülésbe magával hozza. A ház fölött megáll, kering, kelleti magát, hívja a párját, mókás bukfencet vet, tétován helyet keresve röpköd s a végén leszáll a deszkára. Repeső örömmel, gurgulázó hangon csábítja ismeretlen társát a családokra.

Paszulyka Jánoson lázas izgalom ömlik el. A szeme kidülled és majd kiugrik az üregéből.

Valami csattan a deszka végén. A szép idegen madár felsziszeg s a szárnyaival verdesni kezd. Hiába! A tör már lefogta és ott ragasztotta. Az öreg felugrik, a deszka vége után nyúl s már húzza is be vele az áldozatot.

S így megy ez naphosszatt. Addig, vagy annyiszor, ahányszor a galambjának kóborló és csalogatni való kedve van. Olyan ez, mint a vadászat vagy halászat. Türelem és kitartás kell hozzá és legfőként szerencse. Néha egy nap alatt 3—4 galambot megkaparint. Máskor egyet vagy egyet se.

— S mit csinál a galambokkal? — kérdeztem.

Az öreg biztonságosan mosolygott. Boldogan dörzsölte a kezét és a szokásos tolvajnyelven a pénz-számolgatást mutatta.

— Minden szerdán beviszem a városházára a galambpiacra és eladom. Abból pénzelek. A galambászat az én titkos mesterségem.

Paszulyka János estig a vasalódeszka mögött kémlel és folytatja a mesterségét. Ahogy az alkony leszáll, a deszkát behúzza, a csapdát leszereli, visszarakja a katonaládába és a napi munkát befejezi. El-döcög a sarki kocsmáig, rendel egy-két deci pálinkát, a füle töve kivörösödik, a szíve erősebben ver és a pálinka gőzétől elködösödött agyában a régi emlékek és rózsaszín álmok színeződnek. Ha van kivel, elbeszélget a világháborúról, regimentekről, őrmesterekről, főhadnagyokról úgy, mint a békés polgárok szokták. A pálinka lassan felissza magát az egész szervezetében, a keze reszketni, a szája dadogni kezd.

Királyi magyar munkanélküli! — mindig ez az utolsó szó, amivel dülöngélve hazatántorog.

ARANYHID

Kutyabagos, június hava

Megvallom őszintén, hogy a felbujtó én voltam. Hogy a falun szokásos mezőgazdasági vagy állati hasonlattal éljek, az égő taplót én dugtam a fülükbe.

Vasárnap délután, amikor pilledten bágyadozik a magyar paraszt a ház előtt az akácfa alatti padkán, vagy még inkább Rosenberg Salamon légydöngéses, hűs söntésében s amikor politizáló hajlamának és szenvedélyének gátat ereszt, csak úgy vaktában, meg-gondolatlanul odavettem nekik az ígét: az a baj, hogy nem vagyunk egy hiten!

A dolog megértéséhez tudni kell, hogy Kutyabagos az ország keleti részén fekszik, vasúttól, köves úttól, villanytól és kultúrától elvágva és messze kidobva. Az egész vármegye és az ékes hangzású község is fele: fele katolikus, fele kálvinista. Azt is tudni kell, hogy a magyar paraszt hétköznapijait örök szerelmének, a földnek, vasárnap délelőttiéit az Istennek, délutánjait pedig a hazának szenteli. Ilyenkor kerül szóba a búzaár és a kartell, a vámhatár és a földreform, a választójog és a királykérdés. Az országgyűlési választásoktól eltekintve, amikor mindenki csak parancsszóra vagy néhány liter bor kedvéért politizál, ilyen nyugalmas vasárnap délutánokon önzetlenül, meggyőződésből és a szíve szerint. Ilyenkor nem akasztanak tengelyt, a családi vetélkedések és ellenségeskedések nem ütköznek ki a politikai véleményeken, hanem csak csendes-sen, pohárcsengés és sűrű pipafüst mellett ejtenek

meggondolt, mély hallgatásból jött és még mélyebb hallgatásba fúródó szavakat.

A tapló, amit a fülükbe dugtam, megcsiklandozta őket s mint az indulni nem akaró lovat, vágtaba kergette.

A pipa kikerült a szájukból s a pohár után nyúló kézből tétova, megállt mozdulat lett.

— Az úrnak igaza van — mondta a zsírosképű, pislogó tekintetű bíró — ilyesfélét mondtak már a népek is maguktól erre mi felénk. Nem azért buktunk el a népek nagy acsarkodásában, mert ellenségeink voltak erősebbek, hanem mert mi voltunk gyengék. Megoszlott a magyar és maradékerejét az ellenség helyett testvérharcban fogyasztgatja.

Ebben mindenki egyet értett: nagy, ráhagyó hümmögések és sóhajtozások és sűrű, de a tételt meg erősítő közbekiáltások tarkították a bíró beszédét.

A magyar paraszt a magyar uraktól abban különbözik, hogy nem áll meg a tények ismereténél, az okok kutatásánál, hanem következtetést von, sőt cselekedni is szeret.

— Meg kén csinálni a vallási úniót — vetette közbe egy fiatal, villogószemű, értelmes gazda, aki a világháborúban végigseperte az összes frontokat és legcsodálatosabb élményének azt tartja és azt meséli el, hogy az ő századában volt egy legény, aki behunytt szemmel tudott beretválni.

— Dictum, factum — mondta egy öreg, aszott ember, akit a földhöz már szemmeláthatólag csak a borospohár meg a pipa kötött. — Az úniót pedig meg fogjuk csinálni mi magunk. Kutyabagason kezdődik el, hogy aztán példának bejárhasa az egész országot.

A tapló még égett és száguldó iramba hajszolta bele az egész társaságot.

— Megbeszéljük a papokkal meg a mesterekkel — vetette oda egy bátortalan hang. Lehurrogták. Ők köte vannak hivatali állásuktól és felettes hatóságaiktól. Itt magának a népnek kell állást foglalni és megindulni. A taplóból már valóságos tűz lett, mely lángra

lobbantotta a lelkeket. Már mindenki szónokolt, helyeselt, javaslatot tett és egyöntetű határozatot emlegett.

A dictumból egy hét leforgása alatt factum lett.

A következő vasárnap lázas izgalom vett erőt az egész falun. A suhancok megfélemedtek a labdarúgásról és madárfészkekről és ott tolongtak a szokatlannul komoly és még szokatlanabbul hangos felnőttek között. Zengett és zúgott az egész falu. Csoportok alakultak, lázas kapacitálások hangzottak s még az asszonyok is ott tipródtak a férfiak körül és hümmögve hallgatták az erélyes, elhatározó szavakat.

Litánia után, ahogy kiürült a keresztes és buzogányos templom, nagykomolyan és testvéri együttérzéssel vonult a két hitfelekezet férfinépe a két szembenálló csűrbe. Az ajtót behúzták maguk után és megkezdődött az úniós tanácskozás. Az asszonyok izgattottan, kezüket tördelve, rózsafüzéreiket vagy zsoltáros könyveiket szorongatva álltak az út szélén. A falu egész gyerekhada pedig a csűrök körül keringőzött, egy-egy résre vagy hasadékra illesztve fülét, hogy a belső nagy tanácskozásból legalább egy-egy szótöredéket felfogjon és hírül adhassa. A bátrabbak létrákat hoztak vagy egymás hegyén-hátán kapaszkodva törtettek fel a fedélre és bontottak meg egy-egy zsindelyt, hogy a sorsdöntő pillanatba beeláthatásnak.

A tanácskozás nagyon elhúzódott. Mindenkinél volt egy-egy okos gondolata és a szavát a jövődő igazolásául hallatni akarta. A nap már veszedelmesen süllyedt a látóhatár pereme felé s egyik-másik szomjas téhen az istállóknak kínosan felbődült.

Végre megnyílt a kálvinista csűr ajtaja. A bíró peckes lépésekkel, fontosságának teljes tudatában, mereven csapott át az úton a katolikus csűr felé. A várakozó asszonyok kíváncsian, szinte perzselve pislogtak rá és elárasztották a kérdések özönével. A bíró rájuk se hederített. Magába mélyedve, egy ország megváltásának tervével a vállán, döngő léptekkel húzott át

a másik csűr felé. Bement, megállt a csűr közepén s megnyugtatóan, de határozott szemekkel nézett körül.

— Hát testvérek, — emelte fel a szót — mik kálomisták meghántuk-vetettük az únió dolgát és a mondók vagyunk, hogy tik katolikusok kergessitek el a pápát és vegyitek két szín alatt az úrvacsorát. Mik kálomisták pedig — s itt nagyot fújt, mintha valami borzalmas tehertől szabadulna meg — annak fejibe bevezetjük a dili harangszót.

A katolikusok rémülten néztek össze. Átlátták rögtön, hogy a vallási egyesülés gondolata Kutwabagason is el van temetve.

Magam is letörtem és elkókadtam. Az aranyhidat, amit Pannonhalma és Debrecen között már annyiszor építettek, mint csillogó szappanbuborékot láttam szétfoszlani.

Szerencsére a kiéhezett és szomjas szarvasmarhák egetverő bödülésétől lett hangos a falu és mindkét csűr pillanatok alatt kiürült.

TALÁLKOZÁS BENESSEL

Zürich és Párizs között

Sejtésem nem csalt, hogy a cseh külügyminisztert, aki köztudomás szerint a legtöbbet utazik Európában, valahol a vasúton kaparinthatom meg a legbiztosabban és legalkalmasabban. Szerencsére még a titkáriját vagy altisztjét sem kellett megvesztegetnem vagy napokig a pályaudvaron rostokolnom, hogy legközelebbi utazásának időpontját kitudjam, mert hisz maga a miniszter szokott jóelőre s egy külön személyes sajtóiroda útján gondoskodni arról, hogy utazásairól a világ tudomást vegyen.

A napokban tért haza Moszkvából, ahol őszintén szólva csak azért járt, hogy Laval lábanyomát letörölje, s már indult is Párizsba, hogy útjának eredményéről beszámoljon.

Egyáltalán nem lepődött meg, amikor az elegáns szalonkocsiban rányitottam. Megvallotta, hogy már bosszankodott is az annyira megszokott és várt ujságírói rohamok kimaradásán.

— Képzelse, — mondta izgatottan — Prágától Zürichig még nem nyitotta rám senki az ajtót. Itt ülök világgondokkal megspékelve, ragyogó, intuitív meglátásokkal felszerelve, készen európai horderejű nyilatkozatok megtételére és — egy ujságíró sincs a láthatáron! Ezekkel a kövérkés, csak üzletre és sörre gondoló cseh urakkal kell kénytelen-kelletlen az időt elütnöm.

— Kegyelmességed, — tettem fel óvatosan az első kérdést — sokat utazik?

— Igen, — felelte a miniszter — 15 éves miniszterségem nagy része ezzel telt el. Ne csodálkozzék rajta. Nézze, mi kereskedő nép vagyunk, tehát tudjuk, hogy az árut a reklám és az utazó terjeszti el. Mi új cég, friss áru vagyunk az európai piacon, — fejtegette valami hamiskás öngúnyt rejtőgető mosolyal — nekünk reklám és utazó kellett, hogy minket az egész világgal megismertessen. Cseh honfitársaim az üzletember csalhatatlan szimatával vetették rá magukat az általunk alapított új birodalom népeire és gazdasági lehetőségeire s félős volt, hogy a külföldi utazó hálátlan, de sorsdöntő szerepére senki sem vállalkozik. Bár a szerzetesi önfeláldozásoktól én is messze állok, — a hangjában megint valami gyilkos öngúny vibrált — de a szerepet nekem kellett elvállalnom. Igaz, hogy alkalmasabb embert aligha találhatott volna Csehszlovákia erre a szerepre. A történelem fogja megállapítani, hogy én ennek száz százalékban megfelelttem. Hogy a zsíros üzleteket odahaza közben mások kötötték meg, az gyakran idegesít és mélyen a lelkembe hasít. De Masaryknak a napjai már meg vannak számlálva és az örökébe nem léphet más, mint Benes. Akkor majd kárpótolom magam. Nézze, — fogta meg bizalmaskodva, de messze révedező szemekkel mellényem gombját a nagy külügyminiszter — XIV. Lajosnak nem volt joga hozzá, de én teljes joggal mondhatom: a nemzet én vagyok! Tudja, — suttogta fojtott, forró hangon — az üzletről is lemondanék a szerzetes módjára örökre, ha megérhetném prágai szobromnak a felavatását és leleplezését. Ahogy egy ország hódol és egy félvilág diplomáciai és katonai küldöttsége tiszteleg az én szobrom előtt. Ezért az egyetlen percért odaadnám az üdvösségemet is!

— Kormányzási ügyességüket, kegyelmes uram, senki sem vonja kétségbe — vetettem fel az új kérdést. — De árulja el most így négy szemközt, mi a titka ennek? Hogy lehetett egy olyan tarka népessé-

get és még tarkább érdekeltségeket féken tartani, sőt harmóniába hozni?

A külügyminiszter nevetett, jókedvűen és megelégedetten nevetett.

— Ha nyilvánosságra akarja hozni — akkor szavalok magának egy mesésül szerkesztett himnuszt a demokráciáról. Vagy talán szavalnom sem kell, — nevetett még jóízűbben s benyúlt a zsebébe — itt van egy pompásan megírt, nyomtatásra kész nyilatkozat. Franciaországon kívül, mely a demokrácia szülőanyja volt, mi vagyunk Európában az egyetlen demokratikus állam. De ha kegyed csak tanulni akar és egy nagy államtitok birtokába akar jutni, megsúgom az igazat. A mi titkunk ugyanaz, mint ami a monarchia idején a Habsburgoké volt. Sajnos nem vagyunk eredetiek, csak zseniális kopírozói a monarchia régi nagy, belső politikájának. Csak az emberek butasága és a mi külön nagy szerencsénk, hogy a nagy világ ezt nem veszi észre és az államkormányzás zseniális nagymestereit tiszteli bennünk.

— Nézze barátom, a titok csak ennyi. Kijátszani az embereket és az osztályokat, az érdekeltségeket és a népeket egymás ellen, hogy az erők nagy összevisszaságában egyik se győzhessen, hanem mindegyik paralizálva legyen egy másik által. Voila! A cseheket kijátsszuk a németek ellen, a tótokat a magyarok ellen, a huszitizmust a katolicizmus ellen, a pravoszláviát az úniós keleti egyház ellen. A szociáldemokrácia ráfekszik a nacionalista pártokra, de a kommunizmus is szorongatja a torkát a szociáldemokráciának. Ipari ország vagyunk s a miniszterelnök és a kormány többsége mégis agrárius. Útáljuk az Egyházat, de a papokat mi fizetjük a legjobban. Népek konglomerátuma vagyunk, de mégis az történik, amit a legnacionalistább akarat akar és diktál!

— Dehát hogy lehet ezt a demokratikus intézmények mellett megvalósítani? — kérdeztem.

— Semmi sem könnyebb — felelte a miniszter. — A demokrácia igazán nem arra született, hogy

teljes egészében megvalósuljon. Csak a franciák annyira makacsok, hogy mindenben komolyan vegyék. Az eredménye meg is van: minden hónapban, néha mindennap bukik egy minisztérium. A demokrácia csak keret, amit a vezetésre született politikusoknak kell tartalommal megtölteni. Úgy, ahogy épp az ország érdeke és a körülmények diktálják. A demokráciát csak hangoztatni kell. Legközönségesebb és semmitmondó gyümölcsseit két kézzel szórni a nép közé. Az érettebb, finomabb és kíváncsabb gyümölcsseit azonban a hatalom birtokosainak kell őrizni és kézben tartani. A látszatát gondosan megtartani, a lényegét azonban, ha a szükség úgy kívánja, mindig újra megkorrigálni. Mi csehek például kimondhatatlan boldoggá tettük a drótos tótót és a rusznyák parasztot, amikor úrrá léptettük elő. Hivatalosan és ténylegesen ő most már éppolyan „pan”, mint amilyen a kormányzó vagy a köztársasági elnök. Megadtuk a korlátlan sajtószabadságot, de — s itt ravaszul pislogott — magasabb államérdekből akkor tiltjuk be a lapokat vagy kobozzuk el, amikor nekünk tetszik. Adtunk szavazati jogot is, általánost, titkost, egyenlőt még az állati sorban élő verhovinai parasztnak is. A szolgabíró vagy a csendőr és az egész állami apparátus nem lábatlankodik, nem pressziónál és nem erőszakoskodik a választásoknál, de az eredmény mégis az, amit mi akarunk. Elvégre demokratikusabb eszköz szavazó lapokat hamisítani, vagy éjtszaka urnát lopni, mint egész falvakat csendőrökkel végigverni. Az emberek hiszik, hogy szabadon szavaztak. Se elkeseredés, se forradalmi zendülés nincsen. Mit akar többet?

— De nem farizeizmus ez? — vettem közbe — és esetleg visszaélés a népek hitével vagy akaratával?

— Látszik, hogy maga magyar — felelte leicsinylően a miniszter. — Maguk magyarok még mindig becsületesebb akarnak lenni, amikor már egy század óta becsstelen az egész világ politikája. Maguk még lovagiasak akarnak lenni, amikor csempész és kerítő,

lelkiismeretlen és céda lett az egész világ. Maguk még mindig tisztá bort akarnak a pohárba önteni, amikor mindenki cocktail-keveréket iszik. Ez a magyarok külön nemzeti szerencsétlensége! Én tudom nagyon jól, hogy maguknál több a szabadság vagy az egyenlőség, mint minálunk és a világ mégis mint antidemokratikus országot marasztalja el Magyarországot. Maguk hősi harcokra születtek, huszáros kirohanásokra, nyílt fegyveres elintézésekre. Holott a világ már rég a titkos diplomáciára, a gáncsvetésre, a hátulról való leszúrásra, a hullafosztogatásra és sírrablásra rendezkedett be. A magyarokat jól lehetett használni a régi századokban, mint bátor hadinépet tatárjárások ellen. Történelmi missióját saját vérének bőséges, pazar kiontásával teljesítette is. De most, ebben a ravasz áldemokráciában hogy állhassa meg a helyét egy lovagiasságra nevelt nép? Egy magyar Benes — mondta kacagva, széles nagy vigyorgással — a világ élére tornászhatná fel ezt a nagyszerű népet egy magamfajta magyar Benes.

— De vajjon ezt a veszélyes játékot a demokráciával lehet-e vég nélkül folytatni? — kérdeztem most én. — Vajjon, ha a nagy játékmesterek, mint például ön, kidől, lesz-e abroncsa a különböző dongájú csehszlovák hordónak?

A víg, pajzánkedvű, kacagó Benes elkomorodott.

— Ebben az egyben igaza van. Ez az egy álmatlan éjtszakákon, mint borzalmas, sötét kísértet gyakran elibem toppan. Egy hitetlen ember, mint amilyen én vagyok, mondhatná ugyan cinikusan azt is: utánam a vízőzön! De akkor — tette hozzá tétovázva — mi lesz a prágai szobrommal?

Élénk villogású szemének a fénye megtört s a síma, jól vasalt arcra szinte egy halotti lárva telepedett rá. Látszott, hogy elevenére tapintottam s a diadalhoz szokott matadornak ez az Achilles-sarka.

— A monarchia — nyögdécselte suttogva — a mentség: a monarchia. Tudom, a környező népek

mind gyűlölnek bennünket és az életünkre törnek. A lengyel, a német, az osztrák, a magyar mind ellenségünk. Mit ér a világ tapsa, vagy Franciaország örök szimpátiája, ha egy gyűlölet-gyűrűbe vagyunk beleszorítva. Nem is beszélve saját elégedetlen, forrongó népeinkről! A németekről, akik már Csehország legnagyobb politikai pártja, a tótokról, akik megvetnek bennünket, magyarokról és ruténekről, akik született ellenségeink. Vulkánok felett táncolunk. A tűz már dohogva ég, a lávaréteg kavargva leng s a kráter száján már gyakran megjelent a mindent eláruló füst. A monarchia, — vált újra suttogóra a hangja — amit mi csehek szétvertünk a saját érdekünkben s amit most újra meg kellene csinálni saját érdekünkben.

— De most már menjen — mondta keserűen és sürgetően — kísérteties gondolataival és kérdéseivel elvette a nyugodtságomat, biztonságomat és fölényemet. De mondja meg a magyaroknak, hogy szeretem őket, mint ahogy a bűnös ember áhítozik az elvesztett ártatlanság után. S ha a hármass monarchia egyszer megalakul — s itt újra visszanyerte fölényes biztonságát és gúnyoros pózát — többet leszek Budapesten, mint Bécsben vagy Prágában. A magyarok tudják ugyanis a legjobban ünnepelni az élőket!

ÚRI MURI

Budapest, október hava

Édes enyeltések és tartós unszolások után Szabó Istvánéknak sikerült rávenniök Kovács Jánosékat arra, hogy csütörtök este közösen kirúgjanak a hámból. Szabóéknak ugyan nem kis anyagi gondjaik voltak, már két hónapja az Erd-ligeti családi telek részletét sem tudták megfizetni, ami miatt az eddig oly keservesen kiszurkolt 350 pengő is veszendőbe ment, de azért a lelkiismeretüket könnyen megnyugtatták, hogy az embernek a társadalmi életre és összeköttetésre is „áldozni” kell. Szabóéknak csak kifizetetlen számláik voltak — persze nem kis tömegben — a szabónál, a cipésznél, a rőfösnél és a sarki fűszeresnél. De hát több éves tapasztalatból tudták, hogy azok várni tudnak s holmi kis számlák mutogatásával nem rontják el az urak mulatságát.

Az igazi fejtörést az okozta, hova menjenek? Mert hogy odahaza, abban a rongyos kis két vagy három szobás lakásban nem lehet mulatni, azt kezdetől fogva világosan látták. S ezért egyértelműleg a vendéglő mellett döntöttek. De melyikbe menjenek? Az asszonyok ugyan habozás nélkül valami fényes, zenés, mondén hely mellett határoztak, a férfiak azonban kétségbeesetten idézgették emlékükből az ilyen fényesebb helyek kívülről kiakasztott étlapjainak horribilis árait. Ezeket a mondén helyeket belülről ugyan ők sem ismerték, de íme, nem volt haszontalan dolog hébe-korba megállni a fénytől izzó ablakok

előtt, bekukkantani a függöny mögé s alaposan áttanulmányozni az utcára kifüggesztett étlapok árait.

Végre is egy körúti nagyvendéglőben állapodtak meg, amely fényes is, zenés is, mondén is, az árai sem túl-magasak s a hivatalfőnök multkori dicsekvése szerint olyan óriási adagokat adnak, hogy megenni képtelenség.

Szabóék is, Kovácsék is — bár ez nem volt megbeszélve, sőt tagadták volna egymás elől — két napig formálisan böjtöltek a muri előtt. Az asszonyok csak falsevest főztek s lévén a paprika hallatlanul olcsó, lecsót virslivel. A gyermekek ugyan élesen kifogásolták, hogy sok a paprika és túlkevés a virsli-darab, de a háziasszonyok megnyugtatták őket, hogy a hús némileg elfőtt és szétmállott a lecsóban. Csütörtök este ragyogó arccal, de a koplalás következtében alaposan megereszkedett izmokkal indultak el Kovácsék-is, Szabóék is külön-külön a vendéglőbe.

Úgy viselkedtek, mint született urak. Kovács úr messzire kilökte az ajtót felesége és sógornője előtt s olyan fejtartással vonultak be, mintahogy fejedelmek szoktak az udvari bálra. Kovács urat, akít szürke hétköznapijai hivatalában gyakran meglepi a bizonytalanság és a csekélyértékűség érzése, most a kivilágított vendéglő, a fényesen terített asztalok, a pincérhadak láttára valami hallatlan fölény és biztonság fogta el. A pincérek mély hajbókolására alig biccentett, egy szemvillanással kikereste a legjobb központi fekvésű asztalt, honnan mindent látni lehet s amit mindenkinek meg kell látni s aztán egy halk, de erélyes paranccsal odavezényelte az asszonyokat.

Szabóék tízperccel későbbben érkeztek, bár a pontos időben előre megállapodtak. Mentségül az autóbusz késését hozták fel, pedig a késés tervszerű volt. Szabó István ugyanis egy fokkal magasabban állott a hivatali ranglistán Kovács Jánosnál s az asszony előrelátó gondossága és finom figyelme folytán ezt valahogy éreztetniük kellett Kovácsékkal. Bevonulásuk a vendéglőbe nem kisebb biztonsággal és úri fölénnel

történt. Lármásan csókolóztak, kezelték, megdicsérték a pompás időt, megrótták a Beszkárt lehetetlen közlekedési rendjét s aztán néma sóvárgással az étlap tanulmányozásába merültek. A pincér megpróbált ajánlatot tenni egy remek fogásra tartárral, egy pompás őzgerincre, de Szabó úr leintette.

A tanulmány sokáig tartott. A pincér hamarosan észrevette, hogy hölgyek és urak egyaránt nem annyira az ételek nevét, mint inkább azok árát böngésszik. Sóheréknél lakodalom — gondolta magában — s türelmesen, de már nyeglébben várakozott. Kovács úr szólalt meg először:

— Hozzon kérem egy nagy adag kolozsvári káposztát, ezt már rég nem ettünk — mondta fölényesen és hangosan s aztán halkabban hozzátette — két tányért kérek hozzá.

Szabóék a malactokánynak adták az előnyt, ugyanazzal az indokolással, hogy illet már rég nem ettek. S hogy a közös muriba minden egyöntetűen menjen, Kovácsék kedvéért ők is egy adagot, de két tányért kértek. Az italosnál előljáróba sört rendeltek, maguknak korsóval, az asszonyoknak pohárral s hogy az itálnak ágyat csináljanak, sóskifli után nyúltak. A férfiak hamisítatlanul elegáns és lovagi mozdulattal nyújtották a kifliket a hölgyek felé, óvatosan törettek belőle, de úgy, hogy a nagyobbik fele az ő markukban maradjon. A végén is sikerült két kiflivel öt embert kielégíteni.

Közben az étel megérkezett s a társaság osztozkodni kezdett. Valami csodálatos véletlen folytán a kisebbik rész mindig a hölgyeknek jutott és a férfiak boldog mosollyal húzták tányérjukba a nagyobb és zsírosabb falatokat. Az adagok tényleg megfelelték nagy hírüknek s volt min osztozkodni. Kikanalazták óvatosan és részletenkint az utolsó csepp mártást is s főként a férfiak töménytelen kenyeret ettek hozzá, egymást biztatva, hogy ilyenek mindig a szaftja a legjobb. Közben elhalászták az asszonyok félbemaradt

kenyérdarabkáit is és söreiket is átöntögették észrevétel nélkül saját korsóikba.

A pincér hiába jelentkezett az első fogás után további megrendelésre, a társaság elhárította magától az ajánlatot. Olyan adagokat adnak, hogy az ember egyet sem tud megenni — mondta Kovács úr boldogan és mentegetőzve. A pincér is csak a szakma szabályainak engedelmeskedve próbálkozott az újabb ajánlatokkal, tapasztalatból azonban már jól tudta, hogy ezek mást fogyasztani nem fognak.

A vacsora után bort ittak. Közönséges, komisz kocsmabor volt, de a legolcsóbb az árlapon. A nagyúri indoklás azonban itt sem hiányzott: hozzon csak asztalit, az a legjobb, mert abból fogy a legtöbb! Aztán sok szódával alaposan nyakalni kezdtek. Mire a cigány a csendes, édes-bús hallgatók után a vérlázító csárdásoknál tartott, a hölgyek szeme vészesen csillogott, az urak kipirult, vörös arccal gesztikuláltak és Szabó István néha már csettintett is az ujjával. Mindenkinek megjött a szava, rengeteg témája akadt, hivatali főnökökről kockáztattak meg megjegyzéseket, sőt a kormányt is szidni kezdték. Közben a bort bőven öntöztették, néha már a pohár mellé is és régi nagy berúgások emlékét idéztették sugárzó boldogsággal. Az eszük még a helyén volt s csak rózsaszín mámor terjengett bennük ködösen, de Kovács úr elővigyázatosságból rendületlenül jegyezte a gyufásskatulya tetejére az asztalra kerülő félliter borokat és vizeket.

11 óra tájban felkerekedtek, mert eszükbe jutott, hogy reggel hivatal van és hangos tereferével elindultak hazafelé. Szabóék azt indítványozták, hogy egy kis szellőzés céljából menjenek gyalog a körúton végig. Ez volt a vesztük! A kávéházak szemképráztató fénye gözőlögve csapódott ki az utcára s az ötödik kávéháznál már mindenkinek eszébe jutott az, aminek Kovács úr adott hangot, hogy be kellene menni egy feketekávéra. Az egyesült Kovács és Szabó házaspár a kávéházba már egyenesen mint főúri társaság vonult be. Nyeglén, de parancsolón, kacarázva, de senkit sem

véve észre, léptek be és foglaltak helyet. Persze a feketekávénál ilyenkor már nem lehet megállni. A fekete csak intermezzo ilyenkor, olyan átmenet neme-sebb italokra. Már senki sem csodálkozott, amikor Szabó úr parancsolóan vágta ki a magyar úri muri nagy-ágyúját: pezsgőt, pincér!

Újra felvillanyozódtak, a kedvük is gyöngyözni kezdett, mint a pezsgő habja s Kovács úr már hal-kan dúdolgatni is kezdett. Az asszonyok idegen asztalokkal szemeztek, a férfiak pedig a pezsgő első felvillanyozása után némileg bambán és értelmetleneb-bül, a beszélgetés fonalát elvesztítgetve, de hangosan s nagyokat gesztikulálva diskuráltak.

Az éjfél már rég elverte az óra, amikor az asszonyok unszolására szedelőzködni kezdtek. Nagy cechet fizettek s a fizetésben alig tudtak megégyezni, mert mindenki mindent fizetni akart. A keresztútnál azután elváltak egymástól, becsületszóra erősítgetve és bizonygatva, hogy soha még ilyen jól nem mulattak, aztán kiki hazatért otthonába. Mire hazaértek, a szél elvitte a mámor büszke érzését s mire lefekvésnél pénztárcáikat megnézték, már keserűre nyúlt a képük.

— Na, kellett ez nekünk — mondták a férfiak az asszonyoknak. — 47 pengőbe került a muri. Két hétig élhattünk volna belőle becsületesen.

Az asszonyok a férjeket okolták, a férjek az asszonyokat. Mindenki másra hárította az úri muri gondolatáért, lefolyásáért és következményeiért a felelősséget.

— Soha többet azzal az állattal el nem megyek — állapította meg toporzékolva és tehetetlen dühvel Szabó úr Kovácsról és Kovács úr Szabóról.

Másnaptól kezdve két hétig Szabóéknál és Kovácséknál délben csak főzelék virsli nélkül, este pedig csak töpörtyű járta. De azért a mulatságuk — igazi magyar úri muri volt!

BESZÉLGETÉS TITULESCUVAL

Cannes, augusztus hava

Ahányszor Bukarestben a külügyminisztériumban Titulescu után tudakozódtam, a stereotip válasz mindig az volt: külföldön van. Amikor végre türelmetlenségemben egy minisztériális osztályfőnököt hatszor berúgattam s pertut ittam vele, végre kaján kacagással elárulta: valamelyik divatos fürdőhelyen.

— Titulescu — mondotta — csak vendég az országban. Egy évben — a legtöbbször sürgős telefonhívásokra — mindössze négyszer-ötször jön haza. Egyenesen a királyhoz rohan, megeszik néhány felséges királyi ebédet vagy vacsorát — a primitív népek együgyű szokása szerint megtörölte a bajuszát és megnyalta a szájaszélét — esetleg bemegy Bukarestbe is, hogy minisztertársait végleg el ne felejtse, vagy az újakat megismerje s aztán sürgős tárgyalásokra hivatkozva a keleti expresszen rohan ismét külföldre. A minisztériumát látásból is alig ismeri. Már gondoltunk is arra, hogy szobájában az íróasztala mögé az ülőszobrát odahelyezzük. Mások meg azon töprengenek, hogy vadászatot rendeznek egy alteregója után, akit a minisztérium megijesztésére be kellene járatni naponta a hivatalába. Sajnos, a miniszter arca és alakja — s itt furcsa, csúfondáros grimaszt tett — hogy úgy mondjam: annyira egyéni, hogy hozzá hasonlót még a hegyi mócok között sem lehet felfedezni.

Újdonsült pertu-barátomnak hálásan szorongattam a kezét s a nagy államtitok elárulása után engedtem, hogy számlámra az eszméletlenségig berúgjon. Csak

később tudtam meg, hogy szegény feje rosszul járt velem. Nem ugyan a titok elárulása miatt, hanem mert pertut ittunk. Végzetét nem kerülhette ki: idáig minden román barátom, akivel pertut ittam, előbb, vagy utóbb, de szabályosan a börtönbe került.

Cannesban találtam rá a nagy balkáni diplomata. Elöttem ment az elhagyott tengerparti úton, nehézkes, medveszerű járással, vastag gumitalpú cipőkben, esetlenül himbálódzó felsőtesttel. Olyan volt hátulról, mint a nizzai farsangi felvonuláson egy-egy komikusan kiöltöztetett bábu. Úgy tűnt fel, mintha a test nem tartoznék a lábához, amelyeken jár.

A háta mögött két hatalmastermetű, tagbaszakadt, folyton kémlelő és körültekintgető legény haladt, jobb kezüket állandóan a zsebükbe süllyesztve, mintha állandó készenlétben valamit fognának vagy markolnának. Nem volnék világcsavargó s a mai, hősi pózokban szenvelgő államférfiak hú ismerője, ha azonnal rá nem jöttem volna, hogy ezek a legények detektívek.

Meggyorsítottam a lépteimet, elébe kerültem a miniszternek s ismerős mosollyal ráköszöntöttem: Jó napot, miniszter úr! — mondtam románul.

Titulescu megdöbrent, szinte megmerevedve állt meg, csak száját felejtette nyitva (később tudtam meg, hogy nem is tudja becsukni). A detektívek gyors ugrással eléem toppantak és a zsebükből kirántották a kezüket. Jól sejtettem, revolvert szorongatott mindenik.

Titulescu megkönnyebbült, amikor látta, hogy nincs fegyverem s a barátságos mosoly az arcomon szinte hízelkedéssé fajult s még inkább, amikor megtudta, hogy ujságíró vagyok.

— Szeretem a bátor és élelmes embereket — mondotta az ijedtségtől még mindig lihegve és kényszeredetten. Aztán egy kimért és meglehetősen goromba mozdulattal hátra parancsolta a detektíveket, mint a kutyákat.

E közben visszanyerte teljes lelki egyensúlyát és széles hahotával rám vigyorgott.

— Azért szeretem a bátor embereket, mert jó-

magam nem vagyok bátor. Ha akarnám, talán én is lehetnék azzá. De nem akarom! Butaság, ostobaság az egész. Egy államférfiúnak nem ököltre vagy revolverre van szüksége, hanem észre és ravaszságra van szüksége. Ostobaság volna az életünket veszedelemnek kitenni, amikor arra semmi szükség nincs s az életünk fenntartása az ország fennmaradását és boldogságát jelenti.

— Tudja — mondta elmélázva — itt külföldön talán már nem is volna szükségem az állandó testőrségre, bár egy-két román csavargó, valamint vasgárdista barom véletlenül elvetődhetik ide is. De odahaza annál súlyosabb a helyzet. A mi népünk még túlságosan primitív s nagyon is hozzá szokott ahhoz, hogy politikai kérdéseket és ellentéteket gyilkossággal intézen el. Ez az oka különben annak, hogy nem szeretek otthon lenni. Nem vagyok bolond a bőrcimet vásárra vinni! Sajnos, a megszokás második természetünké válik. Az utolsó fenyegetések óta már annyira félttem az életemet, hogy külföldön is állandóan menekülök egyik helyről a másikra. Mihelyst felismernek és a lapok világáig kürtölik tartózkodási helyemet, már szedem is a sátorfámat és utazok tovább. Szerencsére a világ kitalálta a téli és nyári, a tavaszi és őszi üdülés fogalmát és lehetőségét. Nem hiszem, hogy legyen még a világon ember, talán még az amerikai milliomosok között sem, aki annyira éljen ezekkel a pompás lehetőségekkel. Mintha csak egyenesen nekem találták volna ki az összes modern fürdőhelyeket — mondta nagy öntudattal és nem kevesebb cinizmussal.

— S nem veszik ezt rossznéven a miniszter úrtól Bukarestben? — kérdeztem óvatosan.

— Nem — felelte kategórikusan. — A király, akinek különben a szó valódi értelmében barátságával dicsekedhetem, ezt könnyen megérti és belátja. Ő is szerette a terített asztalt, a nyakas üvegeket, a zenét s mindazt, ami ehhez tartozik — mondta sunyin, sokat sejtető pislantással — a minisztérium pedig tőlem függ. Addig él, ameddig én akarom s akkor

döglik meg, amikor én rántom meg a hurkot. Jegyezze meg magának, hogy Romániában az történik, amit én akarok. Elég egy ötperces telefon-beszélgetés, hogy kormányokat buktassak és kreáljak. Én vagyok az egyedüli és nagy bálvány, akinek mindenki — királytól a póríg — tömjénezni tartozik s akinek a szemevillanásától függ az ország és a nép sorsa.

— S a nemzetközi helyzet, a kialakuló új szövetségek, háborús készülődések és rengések nem izgatják miniszter urat?

— Nem! Mindez nagyrészt játék, amit mi államférfiak rendezünk meg a népek ijesztésére és sakkban tartására. A szociális elégtelenségeket vagy forrongásokat, a nemzetiségi erjedéseket vagy fenekedéseket nem lehet másképp sakkban tartani, mint szövetségi paktumok és háborús hírek lanszirozásával. Különbön semmi sem lehetetlen. Ettől a Mussolinitól, mert csak ember s nem diplomata, még az is kitelik, hogy valóban megindítja a háborút s esetleg lángbaborítja Európa négy sarkát is. Szerencsére nekünk románoknak megvan a magunk kitűnően bevált, századok óta gyakorolt receptje. Mi kötünk ugyan előre szövetségeket, ünnepélyes aláírásokkal és balkáni esküvel — mondta vigyorogva — de aztán konfliktusok idején mindig a győző pártjára állunk. Mi megvárjuk, míg a háború kitombolja magát s valamelyik fél vérezve a csatatéren marad. Akkor aztán sürgősen — nemzeti aspirációt vagy civilizációt hangoztatva — mi is megjelenünk aransujtásos tisztjeinkkel és bocskoros bakáinkkal a harctéren és hősi elszántsággal — szinte a szívünk vérzik bele! — levágjuk az áldozat fejét. Ezért Románia egy háború esetén sohasem veszíthet. Mi mindig és feltétlenül a győzők s még inkább az osztozkodók oldalán állunk.

— De belső bajok is vannak Romániában — vetettem közbe. — Besszarábia nyugtalankodik és Erdélyben, még az erdélyi románok között sem rózsás a helyzet.

Titulescu megvetően legyintett. Egy vízcsepp gurult

le előttünk a porba s én azt hittem, hogy a miniszter könnyezett. Pedig csak állandóan nyitott szája csurgott el.

— Nem probléma — mondta határozottan Titulescu. — Besszarábia hiába mozgolódik. Formális katonai megszállás alatt van állandóan. Ezt ugyan nem ütjük nagydobra s nem kürtöljük világgá, de a béke tizenhetedik esztendejében ez még mindig így van. Erdélylyel már könnyebb a helyzet. Hogy Maniu felhúzza az orrát hébekorba, hogy Vajda a budapesti parlamentben tanult rutinnal szemtelenkedik, oda se neki. Elvégre ők is románok s mint ilyenek fogékonyak és tanulékonyak a régi román receptre. A mi politikánk titka, hogy hagyjuk az embereket keresni. Nálunk nincs rendszer, biztonság vagy nyugdíj, de van busás kereseti lehetőség. Mindenki használja ki a helyzetet és kovácsoljon belőle tőkét addig, ameddig hatalmon vagy állásban van. Ez a mi kormányzásunk titka s az ország fejlődésének és vagyonosodásának az alapja. Nézze meg, hogy oldottuk mi meg hosszas törvényes rendezés nélkül az osztályok kialakításának a kérdését. Erdélyben volt az egyesülés előtt néhány millió földhöz ragadt szegény mós s néhány ezer falusi pópa és dászkál. Először megalkottuk belőlük az intelligenciát. Akinek négy elemije volt, az elment vasúti vagy póstatisztnek. Aki négy polgárral rendelkezett, az beült valamelyik jegyzői vagy szolgabírói hivatalba. A rendőrmesterből főkapitány, a vasúti bakterből főnök vagy üzletvezető lett. A dászkálnak csúfolt tanítók tanfelügyelőkké vagy főigazgatókká avanzsáltak s minden félbemaradt jogász már volt vagy lesz főispán. Aztán hagytuk őket keresni. A hivatali állás minden előnyeit fenékig kihasználni. Pártállásuk szerint addig, amíg a párt uralmon volt. Mutatóba és példának közibük küldtünk egy pár regátbelit. Mondhatom, iskolát teremtettek! Az újdonsült intelligencia megtollasodott és megvagyonosodott. Házat, földet, pénzt, birtokot szereztek s ma már, tizenöt év után, magától kialakult az intelligencia mellett a román vagyonos polgár is. Hát

mondja, kell ennél egyszerűbb és zseniálisabb országrendezés? Mit gondol, miféle fáradságba került volna annak a nagyrészt parasztságból álló parlamentnek törvényeket hozni a román rétegek felhízlalására? S vajjon egyáltalán elég értelmesek lettek volna-e ahhoz, hogy a törvényadta lehetőségekkel éljenek? Az embereknek mindig több eszük van a törvények kijátszására, mint végrehajtására. Mi erre számítottunk és arra építettük fel az állam belső politikáját. Számításunk bevált s máris van román intelligencia s román vagyonosság is.

Szinte fulladoztam már attól a brutális és szemérmetlen cinizmustól, mely a miniszter szavai mögött bugyborékol. Szerettem volna már valami emberibb szavakat és emberi életfelfogást is hallani. Eltérítettem tehát a tárgytól, mely pedig látszólag nem volt kedve ellen s megkérdeztem, hogy tulajdonképpen hová megyen?

— Csak sétálok — felelte nevetve. — Lejárom magam, hogy annál jobb étvággyal ülhessek ebédhez. Mert higgye meg barátom, szép és izgató mesterség a világpolitika, dicsőséges és hízeltető dolog a genfi dobogó, de — s itt még nagyobb csurgott a szája — a legfelségesebb dolog a földön a terített asztal, válogatott ételekkel és italokkal. Pestet is azért szeretem — mondta szinte elragadtatással — mert ott lehet a világon a legjobban enni és legbőségesebben inni.

— Egy szóval a miniszter úr boldog — feleltem tétovázva.

— Igen — mondta Titulescu — csak egy keservem van — s itt körül nézett, hogy nem hallja-e senki és halkán, félig gúnyosan, félig szenvedve magyarul a fülembe súgta: — szép is vagyok, jó is vagyok, csak egy kicsit csúnya vagyok!

ÖREGEK ÉS FIATALOK PROBLÉMÁJA

Eskümhöz híven a világ minden kincséért sem árulom el, hol és melyik államban játszódtott le a következő párbeszéd. Az egyedüli, amit elkotyoghatok, annyi, hogy Európában történt: egy nagyhatalmú úr dolgozószobájában, aki ugyan nem miniszterelnök (azok ma legtöbbször bábok, pártok, vagy még homályosabb alakulatok kezében), de mindenesetre országa életének legfőbb titkos irányítója.

— Európa problémái? — vetette fel kiaszott nyakán billegő ősz fejét — rengeteg van! El se tudnám számolni, a csecsemőtől vagy a meg nem született gyermektől kezdve a halottakig, ma minden probléma lett nekünk. Európa, a világ szemefénye és tanítómestere, anyagiakban és szellemiekben — az erkölcsiek-ről nem is beszélve — nyomorult koldus lett, de viszont — s itt kajánul, visszataszítóan, mint ahogy a hóhér szokott az áldozat felett, sárga, podvas fogait villogtatva, röhögni kezdett — problémákban hallatlanul, soha nem sejtett mértékben meggazdagodott! Lassankint arra ébredtünk, hogy már csak nagy halottaink, évszázadok kultúrtörökvéseiből gazdag múzeumaink — és problémáink vannak.

— De mégis, mit tart uraságod — vetettem fel őszintén és egyenesen a kérdést — Európa legnagyobb problémájának?

— Az ifjúság kérdését — válaszolta az öreg földi mindenható.

Kicsit meghökkentem és megzavarodtam a feleletre. Hiszen az európai költők és politikusok — e két réteg

nagyon hasonlít egymáshoz, mert állandóan mámorban él és szavalni szokott — szavajárása szerint az ifjúság a nemzet virága. A virág meg évezredes tapasztalat szerint mindenkit gyönyörködtet. Öntözik, védik, óvják, cserépkébe, ablakokba, kirakatokba helyezik s mindent megtesznek, hogy el ne hervadjanak vagy újra viruljanak. Miért lett volna most egyszerre problémává az, ami gyönyör volt eddig s amiben előregedett, degenerált vagy haldokló nemzetek is olyan fanatikusan hinni és bízni tudtak?!

A földi mindenható látta tanácstalanságomat és megzavarodottságomat és oktatólag így szólott:

— A probléma ez: mióta az orvostudomány olyan csodálatosan kifejlődött és fellendült, hogy a ragályokat megfékezte s az emberi életkort meghosszabbította, e dicséretes törekvésével nagy zavarokat okozott. Még a középkorban vagy az újkor elején is a legtöbb ember, — ahogy ma mondanók: élete virágjában, 30—40 év között pusztult el s így a nem korlátozott emberi szaporodásnak ugyancsak volt mit pótolnia. Most azonban, hogy tovább élünk, 70—80, sőt száz évig is elhúzzuk — s itt üdén, de némi kajánsággal nevetett a 82 éves öreg úr — s az orvosi tudomány jóvoltából ilyen frissen, épen és jól konzerváltan vagyunk, eszünk ágában sincs hivatalainkról vagy apránként felhalmozódott jövedelmeinkről lemondani s így az ifjúság elhelyezkedése nagy, szinte végzetes problémává nőtt. A bölcsek és az előrelátók ezt már 100 évvel ezelőtt meglátták; ezért hirdette az az elméletileg sokat támadott, de gyakorlatilag mindenki által követett Malthus már 100 évvel ezelőtt, hogy az emberi nem szaporodásának véget kell vetni, illetőleg korlátozni kell szabni. Szerencsére, az emberiség megfogadta a tanácsot, egy pár elvetemült és embertelen népet kivéve, ahol — mint az olaszoknál, spanyoloknál — fölháborító módon még mindig szaporodni merészelnek a nemzetek; a többiek hűen követték a malthusi tanokat s néhány évtized leforgása alatt szaporaságukban megálltak és stagnálnak. Nincs többet emberfeles-

leg, ami a világrajöttek, az élők kenyéradagját vagy kényelmi porcióját veszélyeztetné. Bravúros találmány volt! A világ társadalmi békéjének a legtökéletesebb biztosítása és az élők jogainak az életre kívánczók támadásaival szemben zseniális megvédése. Lassan, de biztosan elértük, hogy csecsemők és gyermekek nincsenek vagy csak annyi, amennyi nevünk fennmaradása és hő imába foglalása végett föltétlenül szükséges. Erről az oldalról tehát nem fenyeget többet bennünket semmiféle veszedelem. A házmesterek és a háziurak, a városi bérkaszárnnyak, a munkásoknál a bér-megállapítás, az állami hivataloknál az állami törvények kielégítően gondoskodnak arról, hogy a népek el ne szaporodjanak.

— Sajnos, egyre nem gondoltunk. Az orvosi tudomány nagy fellendülése annyira kitolta az emberi élet korhatárát, hogy közbe mégis észrevétlenül felnőtt egy ifjúság, amelyet fölöslegesnek kell bélyegeznünk és amelyet a háborúk és forradalmak által megzavart mai gazdasági rendben nem tudunk elhelyezni. Próbálkozunk ugyan újabb háborúkkal, amik régen a vérfelesleg természetes lecsapolásának látszottak, de sajnos, minden törekvésünk és jóakaratumk mellett sem lehet a mai generációkat minden további nélkül háborúba belekergetni. S most itt állunk mi, állítólagos öregek az élettapasztalat tudásával és bölcseségével, a jól konzervált erő épségével és frissességével, körömszakadtáig ragaszkodva hivatalainkhoz vagy jövedelmeinkhez és — ott állnak a fiatalok fenyegető öklökkel és forradalmi kifakadásokkal velünk szemben. Azért mondom, hogy Európa legnagyobb problémája: a fiatalság kérdése.

— És a megoldás? — sürgettem lázasan és kíváncsian az öreget. — Az öregek félreállása vagy a fiatalok forradalma?

— Egyik se! — legyintett fölényesen és gúnyosan a földi mindenható. — Az öregek nem állhatnak félre. Egyrészt azért, mert ahhoz lemondás és önmegtagadás kellene. Az egyedüli, aki bennünket arra idejé-

ben megtaníthatott volna, az Egyház volt. Azt pedig, jól tudja, már apáink kirekesztették az életükből. De nem lehet azért se, mert ha félreállunk, nincs mit tenünk és bele kellene örülnünk a tétlenségbe. Valamikor régen a magamfajta emberek — s itt újra mefisztó módra pislogni kezdett — a nyugdíj nyugalmas éveiben ellötyögtek az unokáikhoz és a dédunokáikhoz. Billegették a bölcsőket, megcsókolták a hasacskáikat és bozontos, szűrös bajúszukkal meg csiklandós csókokkal kacagtatták meg a csecsemőket. Sorra látogatták a fiaikat és menyeket, vagy a leányaikat és vejeiket, ajándékokat vittek és kaptak, elmesélték a régi idők szép történeteit és közben készültek a halálra. Malthus győzelmes teóriája következtében ez az életmód nem adatott meg nekünk. Sokan, mint jó magam is, rideg agglagények maradtunk; akik megnősültek, vagy gyermektelenek maradtak, vagy egy-két gyermekkel, akiknek a gazdasági lehetetlenség folytán még nem adatott meg megnősülni vagy férjhez menni. Itt élünk hát egy üres, kihült vagy kihülő világban s ezért, mint utolsó narkotikumhoz, reszkető kezekkel vagy kialvó aggyal is ragaszkodunk a hatalomhoz és a közülethez.

— Tehát nincs megoldás? — vettem oda sötéten és kétségbeesetten.

— Van! — toppantott elszántan és akaratosan az öreg. — A legradikálisabb megoldás egy természetes szelekció volna: megritkítani a szükséghez mérten a fiatalság sorait. Oh — mondta kedveskedő, de cinikus mosollyal — ne gondoljon itt holmi hajtóvadászatokra, amikkel az elszaporodott vadállományt szokták megritkítani. Az orvosi tudomány ugyan nekünk öregeknek találta ki az eutanáziát, a szép, fájdalommentes halál eszközét, de mi nagylelkűen és szívesen átengednők ezt a fiatalságnak. Sajnos, az Egyház még túlnagy erővel rendelkezik a társadalomban s ezt az orvosi felfedezést és zseniális találmányt nem engedi használni. Mit tegyünk? Más megoldáshoz kellett folyamodnunk. Bevallom magának őszintén, hogy az új, most már alkalmazásba vett és bámulatos eredményeket elérő

megoldási kísérlet kitalálója én vagyok: Vissza kell gyermekeztetni az ifjúságot!

A vén cinikus róka egészen lázba jött s fanatikus tüzzel és lelkesedéssel, mintha a világ megtalált paradicsomát hirdetné meg, olyan élénk színekkel ecsetelte nekem felfedezését.

— A korhatárokat el kell törölni, illetőleg meg kell változtatni! Ahogy nálunk öregeknél már nincs öregség, úgy a fiataloknál ne legyen fiatalság. Gyermekeknél és szokásokban kell őket felnevelni és megtartani, hogy legalább 40 éves korukig eszük ágába se jusson férfimódra cselekedni. Ki kell bővíteni és a végetekig meghosszabbítani az iskolázás és a tanulmányok rendjét, amit különben a modern államok már dícséretesen elkezdtek. Hosszú évek próbaszolgálatainak, gyakorlatainak, előkészületeinek és vizsgáinak kell őket alávetni, hogy eszük ágába se jusson komoly hivatalra vagy hatalomra aspirálni. Bele kell duruzsolni vagy égetni a lelkükbe, hogy ők még gyermekek, széllel bélelt kis kakasok, akiknek a közéletben vagy az élet harcában hangjukat hallatni tilos. A kísérletezés az én útmutatásom nyomán már a legtöbb modern európai államban elkezdődött s mondhatom, meglepő sikereket ért el. 40—50 év közötti felnőtt emberek, akik máskor már boldog nagyapák voltak, ma nőülésre sem mernek gondolni s ha megjelenünk köztük hébe-korba egy-egy gyűlésen, harsány s oly boldogító hangon szavalják a fülünkbe, hogy: mi fiatalok! Már nincsenek igényeik és vágyaik, egy jó nevelés eredményeképpen gyökerében elfojtottuk azokat. Már nem vágnak közéleti szerepekre, zsíros stallumokra, a közéleti vagy politikai hatalom átvételére, hanem megelégszenek a legminimálisabb életlehetőséggel. Egy 80 pengős állásért, amiből csak töpörtyűre vagy szalonára telik, ezren futkosnak és egy 200 pengős dotáció ő előttük már-már csimborasszója a földi boldogságnak. S már ennyiért is hajlonganak és udvarolnak nekünk. Vacsorákat rendeznek a tiszteletünkre s ha akarjuk, már életünkben is szobrot emelnek nekünk.

Előbbi makacsságuk és elszántságuk, amivel még pár éve annyi félelmet és zavart okoztak köreinkben, rég megszűnt s egy-egy odadobott frázisunk, hogy: mi szeretjük a fiatalságot, már könnyeket csal a szemükbe és betereli őket a legkomiszabb vagy legmaradibb politikai pártba is.

— A módszer ugyan nagy általánosságban bevált, de egy pár konok, megtörhetetlen agitátor titkos mesterkedésére lázadással még mindig számolnunk kell. Ezért már utasítást is adtam a legkitűnőbb orvos-professzoroknak, hogy kutassák és fedezzék fel az emberi fejlődés megállításának a szérumát. Találjanak ki valami porokat vagy cseppeket, amik észrevétlenül beadagolva, az ifjút testi és szellemi fejlődésében megállítják és bizonyos évekig akaratumkhoz és elhatározásunkhoz híven egy szinten megtartják. A kísérletek már folynak és tökéletes eredménnyel kecsegtetnek. Maholnap elérkezik a pillanat, amikor ezt a lázadó és törtető ifjúságsszaporulatot a gyermek nivójára visszavezethetjük. Egyik megbízott professzorunk találmanya már olyan tökéletes és tündéri, hogy felnőtt férfiakat esetlen, szorongó gyermekekké varázsol, akik értelmes beszéd helyett szabályszerűen dadognak. Sajnos, a szérumgyártás a szükséges nagy mennyiségben igen sok időbe kerül. De szerencsére mire elkészül, már mi öregek is körülbelül dadogni fogunk s a kölcsönösen egyforma gyermeki színvonal és dadogás folytán nem lesz többet különbség közöttünk s a fiatalok és öregek harca magától megszűnik. Mondja — szolt elragadtatva, a sátán győzelmes pillantásával a vén fecsegő — nem zseniális ötlet ez?

Felelet helyett százezer pengőt tettem le az öreg úr asztalára, amit ő gyakorlott kézmozdulattal szempillantás alatt vigyorogva zsebrevágott.

SIR EDENNÉL

London, november hava

Jéghideg, szinte átfúró tekintetével rámmeredt.

— Magyar . . . magyar . . . Magyarország? Igen, már emlékszem. Lent fekszik valahol a Duna medencéjében, ahol kis népek tipródnak s küzdenek a kultúráért vagy szabadságért. Ahová az alsóház tagjai közül is többen lerándultak és elragadtatással jöttek vissza. Ahol főúri kastélyokban „fizető” vendéget fogadnak s mulattatására, mint a Times írta, arisztokrata szép lányokat rendelnek és verbuválnak. Igen, most már emlékszem, Budapest, ahol a trónörökös szerint is a legfesztelenebbül és a legjobban lehet mulatni.

A szégyenpír ugyan az arcomba szökött, fájt, kegyetlenül fájt, hogy egy külügyminiszter száján vagy szívéen mi már csak idegenforgalmi attrakció vagyunk, az önérzetem fellángolt s valami heves gesztust is tettem, hogy közbevágjak, de a külügyminiszter rendületlenül folytatta.

— Sajnos, kegyetek bennünket csak szellemileg érdekelhetnek, de politikailag nem. Nem esnek bele a világkereskedelem útjába, ami a mi politikánkban az elsődleges szempont. Nézze, ne vegye rossznéven, hogy a mi érdeklődésünk Önök iránt tisztán ideális, de gyakorlati eredménye semmi. Nem azért, mert a magyar kis nép, elvégre a portugál vagy görög is az, hanem mert kiesnek, nagyon kiesnek abból a kereskedelmi úthálózatból, mely az angol világbirodalmi érdekek féltve őrzött jószága, vagy jövőbeli reménye.

— Mi azt hisszük ott lent, Kelet és Nyugat határán — vetettem közbe, — hogy az angol politika az igazság öre és támasza akar lenni. Ezért alkotta meg és tartja fenn hihetetlen erőfeszítések árán a széthullni készülő népszövetséget s ezért kelt most — a maga és 52 állam hatalmát mozgósítva — az állítólag jogtanul megtámadott abesszín igazság védelmére.

A fagyos, érzelmek tükrözésére be nem rendezett arcon gúnyos mosoly suhant át s jéghideg szeme még hidegebben csillogott.

— Barátom, maga azt hiszi, hogy az angol politika Byronokból áll, akik lobogó indulattal rohandáznak szerte a világba a megtámadott szabadságokat védelmezni? Téved, mintahogy a mi külpolitikánk megértésében és felmérésében száz év óta mindenki tévedett. Bizonyára hallott már arról a jött-ment Marx nevű német zsidóról, aki kommunista kiáltványát itt írta meg a londoni ég hamuszürke árnyai alatt. Ez az ember talán épp azért, mert vendégbarátságunkat élvezte s problémáit nálunk látta meg, sohasem kellett nekünk. De egy elvét átvettük és az angol világbirodalmi politika megváltozhatatlan és megfellebbezhetetlen tengelyévé tettük. Ez az elv a történelmi materializmus elve. Hogy minden népek és korok sorsa, viaskodása, felemelkedése vagy zuhanása csak anyagi érdek és kenyérharc, melynek mélyén a létért való küzdelem örökké egyforma arca vigyorog. Ezt az elvét magunkévá tettük, politikánkat erre rendeztük be s ezért lettünk és maradhattunk világhatalom. Más népek életében, még külpolitikájában is vannak érzelmi fellángolások, szívbéli momentumok, ideális eszmékért való lelkesedések és felviharzások. Képesek megszádni filozófiai tételektől vagy érzelmi kapcsolatoktól. Képesek feláldozni biztonsági berendezéseiket részegítő, de gyakorlatiatlan eszmékért. Az angol politika mindig ellenállt az ilyen kísértéseknek. Megmaradt, aminek lennie kell: szabatosan kimért és szigorúan körülhatárolt üzleti érdeknek. Ez a héber Marx, ha élne, most boldog lehetne. Teóriája mindenütt csődöt mondott,

ahol nevét emlegették, de diadalt aratott ott, ahol szinte a nevét sem említik soha. Az angol világhatalom és külügyi politika a marxi történelmi materializmus legnagyobb diadala.

— De hiszen minden nép nézi és mérlegeli az érdekeit — vetettem közbe — a politika talán mégis csak az igazság és az érdek gondos összemérése vagy összeegyeztetése?

— Lári-fári — legyintett fensőbbiségesen sir Hoare.
— Figyelje csak meg jól a világ mai képét. Hitler látszólagos vasfegyelme mögött is irtózatosszenvedélyek tombolnak. Képes volt kockára vetni vagy vásárra dobni Németország legbiztosabb érdekeit Ausztria bekebelezésének lázálma miatt. Mussolini is sokat beszél, lírát zeng és drámát játszik s a felébredt nagy római álmok és a rideg valóság között nem tud eligazodni. A francia kollegák is sokat szavalnak, nagyokat és kéjelegve érzelgnek s bár az érdek most még győz bennük, előbb-utóbb el fogják veszíteni a játszmát, mert a szívükkal is gondolkodnak. Figyelje meg, hogy nálunk senki sem érzeleg, hanem hideg biztonsággal gondolkodik és mérlegel. Itt nincs egy forró, meggondolatlan szó vagy elhamarkodott gesztus sem. Mussolini népe tüntet és utcai jeleneteket rögtönöz, nálunk az utolsó szatócs is fegyelmezetten összeszorított szájjal hallgat s minden percben egy-egy sakkhúzással felel.

— De hiszen ez könyörtelen, gyilkos tempó — lázadt ki belőlem a felháborodás — az erősebb állat minden izgalom nélküli játéka a gyöngébbel szemben.

Az angol külügyminiszter nem haragudott meg, hanem csak rekedten és elnézően nevetett.

— Ahogy tetszik; nevezze, aminek akarja. De ez az angol világbirodalom s ami azzal egy, a világ egyensúlyának és így békéjének a fenntartója. Ha akarja tudni, hát így négyszemközt elárulom. Hideg számítással és rideg könyörtelenséggel akartuk belekergetni Mussolinét egy egérfogóba. Szalonnára vágyott a foga, jó zsíros etióp szalonnára! Hát most benn van az egérfogóban. A szélét már megrágta a szalonnának, óvato-

san, kéjesen csipegetve. Csak mohóbban harapjon bele s az egérfogó ajtója lecsapódik s akkor végeztünk Mussolinivel, a világtörténelem e nagy megzavarójával, mint ahogy végeztünk annakidején az első rendbontóval, Napoleonnal is.

— Az egérfogót látjuk, de a megfogott egeret még nem. Sőt ellenkezőleg, mintha az egér játszanék az egérfogóval s épp azok számára állítaná, akik készítették.

Eden szeme haragosan villant s eddig rendületlenül egykedvű arcán haragos villámok szántottak.

— Csapdát nekünk? — kiáltotta haragosan. — Ember legyen a talpán, aki ezt meg tudja cselekedni. Hiszen egy világot állítottunk ellene, hogy merészségét megtörjük és hatalmát összeroppantsuk. Hogy kik vagyunk, arról éppen most adtunk leckét Mussolininek és a világnak. A népszövetséget annakidején épp azért alkottuk meg, hogy hatalmunk fenntartója és akaratumk törvényes eszköze legyen. Akkor indítunk háborút a népszövetség néma hallgatása mellett, amikor nekünk tetszik s akkor fojtunk meg minden kitörő háborút a népszövetség frontbaállításával, amikor akarjuk és érdekünkkel ellenkezik. Bálványt adtunk az emberiségnek a népszövetség intézményében, mely elé ételt, italt hordani kényszerül, de a boncok mi vagyunk, akik a bálvány háta mögött az áldozati ételt magunk faljuk fel. Mi nem tehetünk róla, — fűzte hozzá farizeusi mosollyal — hogy a világ központja vagy súlypontja mi vagyunk s a háború vagy béke, Európa vagy a világ sorsa azonos az angol érdekekkel.

Szinte borzongtam és dideregtem a fagyos, kaján szavak hatása alatt. Rémregények képe ködlött fel előttem, melyekben egy-egy zsarnok főhős tartja kezében szívtelenül mindenki sorsát.

— S nem fél Anglia vagy nem ötlik-e eszébe a kínos sejtetem, hogy az angol világbirodalom is márholnapra meginoghat vagy széttörhet, mintahogy annakidején a spanyol armádiával elsüllyedt az egész spanyol világbirodalom?

Eden éles vércsetekintete egy pillanatra meg-ingott és fegyelmetlenül elrévedezett.

— Lehet, — mondta kínos, szinte sűrűlő lassúsággal — de az csak buta véletlen vagy a bosszúálló Isten műve lehet. Az angol világbirodalmat csak a mi rideg, könyörtelen kalmárpolitikánkkal lehet fenntartani. Ha érzelegni kezdünk vagy igazságok után kutatunk, szétmállik és széttöredezik idő előtt. Legalább az a vigasztalásunk legyen meg, hogy esetleges bukását nem a mi gyöngeségünk okozta, hanem külső kényszer vagy isteni erő. Úgy, ahogy a spanyol ármádia veresége után az aranyérmekre verettük: *Afflavit Deus et dissipati sunt!*

A miniszter felállott és jéghideg kezét jéghideg arccal felém nyújtotta.

— Most már menjen, mert a gyarmati jelentések várnak — és suttozva, szinte önmagával beszélgetve tette hozzá — ez a Mussolini nehéz zsákmány lesz. Ez csak a halál árán adja meg magát és feltépi maga körül a földet. Szívós, szapora fajtája parancsoló erejétől felkorbácsolva ott van és ott nyüzsgő mindenfelé a Földközi-tenger partján. Carbonárik voltak mindig, akik az összeesküvéshez és a forradalomhoz jól értettek. Titkos kezük már ott vájkál a hamuval takart egyiptomi parázsban . . . igen, valamikor a világ hatalmi súlya a Földközi-tenger partjain volt . . . talán vissza akar lendülni újra oda?

A mosoly, az a bizonyos gúnyos, világhatalmi mosoly gyermekes zavarrá, félénk szürkességgé szelődött. Keze remegett és jéghideg szemére tompa, fázós köd ereszkedett.

MODERN UJSÁGÍRÁS

Azért jöttem tulajdonképen Európába, hogy mindent kipróbáljak. Hogy ne legyen az anyagi, szellemi, politikai és gazdasági életnek olyan területe, amibe a világcsavargó vállalkozó kedvével és merészségével, de egyúttal veleszületett szemtelenségével be ne hatoljak. Nagy, esetleg áthidalhatatlan nehézségekre voltam felkészülve. Elvégre Európa — gondoltam még akkor naivan — nem Amerika, ahol mindenből minden lehet, csak képessége vagy törtető merészsége legyen hozzá. Úgy véltem, itt Európában a szakképzettség a döntő s csavargók, amatőrök vagy műkedvelők minden utcakereszteződésnél tilalmi táblákkal találják magukat szemközt. Most már belátom, hogy tévedtem. Amerikában legalább tehetség, kalandorvér vagy vállalkozó kedv szükséges, Európában már a pénz vagy az összeköttetés is elég. Én mind a kettővel bőven rendelkeztem. Pénzem annyi volt, hogy a Dunamedence kis államaiban akár egy kis királyságot is szerezhettem volna vele. S igazán csak rajtam s tisztis emberi érzésemem múltott, hogy nem tettem meg. Az összeköttetést pedig — ezt talán mondanom sem kell — kiapadhatatlan pénztárcám kárpótolta, illetőleg játszva megszerezte.

Igy lettem én ujságíróvá. Miniszterek és közéleti nagyságok láttak el pátozatos ajánlólevelekkel s miután a kiadót is meg a főszerkesztőt is kiadósan lepénzeltem, mint új csillag robogtam fel az európai ujságírás tündöklő egén.

Hogy miért választottam épp a riporter szerepét,

nagyon is érthető. Ez az egyedüli terület az európai újságírásban, amelyen a lapok függetlenségüket és tehetségüket kitombolják s amit a közönség is érdeklődéssel, sőt gyanútlanul olvas. A lapok többi része bérelhető és bérbe is van adva, mint a lakás, istálló, járdaszél vagy pincezugoly. Politikai pártok és közéleti nagyságok, érdekképviselések és bűnszövetkezetek fizetnek ezekért horribilis helyárakat, akiket lekonkurálnom csak azért nem volt érdemes, mert az adásvételi szerződés titkát már a nagyközönség is ismeri s éppen ezért nem is olvassa. De a riport az olvasók igazi csemegéje, megrágnak és körülzsebelnek. Lázasan felfalják s utána szürcsölgetve kéjesen visszakérődzik. A szemük és a szájuk, a fantáziájuk és a szívük csak ezzel van tele. Ez a filozófiájuk és az evangéliumuk, ez a tankönyvük és a lexikonuk. Világproblémákból és személyi ismeretekből, kulisszatitkokból vagy világi pletykákból csak annyit tudnak, amennyit a modern riport kéjesen csurgatva szájukba ad.

Már az első napon disznó szerencsém akadt. A középeurópai nagyvárosba, ahol újságírói működésemet megkezdtém, szenzációs és őrzítően érdekes vendég érkezett. Amolyan Európa-bálvány, amilyen ma a kíváncsiság és rajongás cégtáblájával a közönségnek kell. Félig hős és félig kalandor, félig tudós és félig analfabéta, félig civil, félig katona, félig úr, félig paraszt, félig kéjenc, félig aszkéta, félig ember, félig bestia. Mondanom sem kell, hogy megérkezése után néhány perccel mi riporterek máris megrohantuk. Úgy szálltuk meg a szállodát, ahol lakást vett, mint őszi légycsorda a rothadó dögöt. Minden tényleges és vélt újságíró, vagy akinek köze volt vagy akart lenni a sajtóhoz, ott táborozott fényképezőgépekkel, filmfelvevőkkel, széles blokkokkal és hegyesre fent ceruzákkal a szállodában vagy a szálloda körül. Egyesek a portást, a liftes fiút és a szobalányt faggatták, dús borraivalókat gyömszólva a markukba, mások a tetőn vagy a vízlevezető csatornákon csüngtek fűrtökben, hogy a világhíresség első magánperceit, mosdását vagy köpését, evését vagy

átöltözködését megleshessék és lemezen megörökíthessék.

Az újságírók rohamánál csak a közönség hiszterikus és tolakodó kíváncsisága volt nagyobb. Az utca feketéllett a tömegtől, a forgalom megbénult; a szomszédos házak ablakait mint kilátó helyeket vagy kémlelő lyukakat horribilis áron vesztegették s a létragyarak tolólétráit mind kibérelték s a szálloda körül állították fel erre a napra. A tolongás életveszélyes volt, a tömeg úgy lengett és csapódott ide-oda, mint a haragos tengerár, cipőket tapostak le, ruhákat téptek le s az ájultakat vagy eltiportakat már a mentőknek kellett kiemelniök. Riadóautókon rendőrcsapatok érkeztek, kordont vontak s amikor az is hiábavalónak bizonyult, lovasrendőr-attakkal kedveskedtek a közönség kíváncsiságának s a mi riporteri vágyainknak.

A szálloda zsúfolva volt bennszülöttekkel. Mindenki, aki a társaságban valamit számított, szobát bérelt a szállodában, nyitott ajtó mellett leselkedett, vagy a folyosókon csörtetett s akiknek már hely nem jutott, az étteremben kémkedtek és foglaltak asztalokat.

A rendőrség és a fogadóbizottság bennünket riportereket is alaposan megrógt. Annyian voltunk, hogy valóban be se fértünk volna már a fogadóterembe. Az álhírlapírókat és az önkéntes riportereket karhatalommal eltávolították, ami persze tumultuózus jelenetekre s egyik-másiknál kényszerzubbony alkalmazására vezetett s a hivatásos újságírók közül is csak egy-egy riporter vagy főszerkesztő nyert bebocsátást. A rendőrség kissé naív volt és nem ismerte az ipséket. Mi vérbeliek néhány perc múlva csendes derűvel állapítottuk meg, hogy kidobott kollégáink pincéreknek, tűzoltóknak, liftesfiúknak és szobalányoknak öltözködve újra visszalopózkodtak. A fogadóterem dívánjai alatt egy-egy riporter hasalt, a vékonyabban szekrényfiókokban heverésztek s a díszes, nagy cserépkályha száján is egy megvadult riporter szeme

villogott elő. Mondhatom, történelmileg megörökítendő esemény volt.

Időközben a nagy sztár belépett a terembe. Jeges, némileg megvető pillantással mért végig mindnyájunkat, hidegen biccentett a fejével s utána szinte undorral beszélni kezdett. A beszéd, melyet felolvasott, elég értelmes volt. Vajjon ki lehet a titkára? — súgta valaki a hátam mögött. — Bizonyára fényesen keres, mert remekül szállít. A félisten közben darálta a mondokáját. Látszott, hogy ismeri a mai embert és annak megnyerésére vagy lehengetésére van beállítva. Beszédjében, illetve előadásában volt egy kis líra és egy kis drámaiság is, volt benne szerelmes csábítás és barbár fenyegetés. Látszott, hogy meghökkenteni, megdöbbszteni és zavarba hozni akar. Kiváltani akarja azt az érzést, ami ma Európában a legnagyobb és legeggyetemesebb s amire egyedül építeni lehet: az elomló és babonás tiszteltbe szoruló gyávaság érzését.

Kollégáim az előadásra nem nagyon figyeltek. Ceruzájuk ugyan vadul hullámozott a jegyzőkönyv fehér lapjain, de nem a beszédet írták. Kidüledt, szinte kicsorgó szemük a nagy sztárra szegeződött, de mint hamarosan észrevettem, mindegyik mást nézett. Az egyik szakértő szemekkel a cipőjét vizsgálta (bizonyára cipőfelsőrész készítő volt azelőtt), a másik a ruhája szabását és vasalását gusztálta (a feleségének pucérája van), a harmadik a haját és a körmét, a negyedik (valami ékszerkereskedő-ivadék) ékszereit vette célba. Mindenki mást nézett és mindenki mást látott. Senki sem próbálta meg közülünk ezt a kalandort lemérni s helyét a jelen történelmében kijelölni. Csak egy vágy fűtött mindenkit: a közönség kíváncsiságát ezzel a bálvánnyal szemben minél meglepőbben kiszolgálni.

A fogadtatás után még rettenetesebb és még borzalmasabb hajsza kezdődött számunkra. Autókat béreltünk és áldozatunk minden útját nyomon kísértük. Egyesek a leghíresebb autóversenyzőket bérelték ki, mások mentőautókat vagy diplomáciai rendszámokat loptak, hogy a világhíresség üldözésében és követésé-

ben akadálytalanul futhassanak. Minden valamire való étteremben asztalt és ebédet rendeltünk s személyesen és telefonon keresztül főurakkal, pincérekkel, rendőrökkel és portásokkal barátkoztunk.

Azt mondanom sem kell talán, hogy az étteremben, ahol illusztris vendégünk végre megjelent, mindent megfigyeltünk és feljegyeztünk. A felszolgált ételek és italok mennyiségét és árát, az elfogyasztott és meghagyott ételmennyiség súlyát dekagrammokra, a főző szakácsok és kiszolgáló pincérek nevét, korát, pályafutását és családi állapotát. Megnéztük, hogy eszik, hogy fogja és mikor használja a villát és kést, vajjon nyel vagy szűrcsöl, kigömbölyödik vagy eltorzul-e az arca, köhint vagy röffent-e egyet, ha a falat vagy a korty cigányútra téved. Apróra megnéztük, hogy törli a száját, hogy piszkálja a fogát, ami borzongatóan kényes pillanat volt fogai számának és állapotának megvizsgálására. Szerencsére egyszer nyitott szájjal ásított is, ami kitűnő alkalom volt szájpaddlása és nyelve, sőt mert az ásitás az állkapocs teljes megfeszítésével történt, még a nyelvzáró billentyű teljes kikémeelésére is. A kollégák közül sokan sajnálták, hogy a kilátás csak eddig terjedt s egy lopott pillantást a bendőjébe nem vethettek.

De az igazi hajsza és modern riporter feladat csak azután kezdődött. Éreztük, hogy csak félig szolgálnánk ki lapunkat és a közönséget, ha ruhatáráról teljes leírást és ismertetést nem adnánk. Mire a szállodába visszaértünk, egy új, második megszállás képe bontakozott ki előttünk. A délelőtti előkelő kíváncsi közönség már tovaaporzott, vendéglőkben, kávéházakban lesve az új idők új csillagát s helyüket az alkalmi hódolók, ajándékoztatók és árusítók rohamcsapata foglalta el. Csupa fantaszt, dílis vagy szegénylegény, akik kezük vagy szellemük ügyességét szinte gulákba rakva hordozták ide, egy kitüntető szóra vagy gazdag baksisra várakozva. Volt ott minden, amit szem kívánhat vagy amitől halálra rémülhet. A népművészet naív termékeitől a raffinált ínycség készítményéig. Disz-

ingek és hálópapucsok, zsebkendők és nadrágtartók, szivarszipkák és sétatálcák, csipkék és dívánpárnák, kezelő gombok és ébresztő órák. Az ajándékok egy részét el kellett távolítani, mert volt például egy asztalos, aki egy herceg kis bababölcsővel s valami meghibbant temetkezési vállalkozó, aki gyönyörű koporsóval akart a világnagyságnak kedveskedni. A folyosókon titkos költők és zeneszerzők ödöngtek, friss köteteiket vagy partitúráikat szorongatva a hónuk alatt. Látszott, hogy a milliós város megmozdult s egyszeriben szívébe foglalta az idegen jövevényt.

De a mi munkánk csak most kezdődött igazán. A vendég lakosztálya zárva volt, holott nekünk a ruhatárát kellett számba vennünk és megállapítanunk. A megvesztegetés itt hiábavalónak bizonyult. A szobapincérek semmi pénzért sem álltak kötélnek, hogy a lakosztályt kinyissák. El talál veszni valami, — okadatolták meg őszintén, ravaszul pislogva egyik-másik kollégánk gyanús alakjára. Én voltam az első, aki még az amerikai gangszterektől kapott álkulcsom segítségével a fürdőszobába betörtem. A víz még azon piszkosan és szappanosan a kádban állott és az ünnept nagyság váltott fehérneműi szanaszét a szobában. Mielőtt még alaposabb terepszemlét tarthattam volna, kollégáim észrevették a csínt és vad diadalordítással betörtek utánam. Egyesek a vizet, mások a szappant szagolgatták, rávetették magukat a szétdobált ruhadarabokra, a lázas kapkodásban sikeresen szétszakítva azt, amelyiknek véletlenül éppen két szára volt, lefénnyképezték a házicipőjét és a vizeslepedőjét, feldöntötték a parfümös üvegjét és ellopták a beretvaecsetjét. A tumultuózus jelenetnek csak az vetett véget, hogy valaki véletlenül megnyomta a hideg zuhany gombját s a fürdőkád szélén állók pár pillanat alatt csuromvizesre áztak. A szomorú epilógust ugyan mindenki sajnálta és röstelte, de az én fotóriporterem legalább ezt a pillanatot is meg tudta örökíteni a világtörténelem számára.

Még egyet szerettünk volna tudni, hogy a riport

teljes és felülmúlhatatlan legyen. Vajjon hogy alszik egy ilyen világnagyság? A hátán vagy a hasán-e vagy oldalt fordulva? Kinyújtott tagokkal vagy összezsugorodva, nesztelenül vagy lármásan s fúj vagy horkol-e s milyen skálára? Erről a kedvenc tervünkről a személyzet minden megvesztegetése mellett is le kellett mondanunk. Csak másnap sült ki, hogy a kályhában elbújt kolléga ezeket a fenségesen emberi pillanatokat is láthatta s miniatűr fényképezőgépével megörökítette.

Mi azonban erről mit sem tudva, megnyugodva vonultunk a szerkesztőségekbe. Most már mindent tudunk és mindent megírhatunk.

Arra azonban, hogy ennek az embernek esetleg lelke is van, — sem a riporterek, sem a közönség nem gondolt.

VALLÁSALAPÍTÓK KÖZÖTT

Budapest, bolondok hava

Mérhetetlenül és kínosan unatkoztam. Sem a politikai, sem a társadalmi, sem a művészi élet semmi izgalmat vagy szenzációt nem nyújtott és nem is ígért. Már arra gondoltam, hogy nyakamba veszem újra a világot s keresek benne valami szórakoztatót: valami jótékony háborút, ahol a frontokon vér folyik és a front mögött kitűnően tudnak mulatni az emberek. Vagy valami tréfás forradalmat, ahol pillanatok alatt megbukik egy egész állam rendszere és színre lépnek mint új államférfiak a forradalmak izgatóan buta és tehetetlen alakjai.

Egy álmatlan éjtszakán, melyen hat regényt és 17 folyóiratot téptem össze dühödten, végre is pompás mentő gondolatom támadt. A gondolat úgy megragadott, olyan váratlan és izgató fordulattal kecsegtette közönybe és unalomba fúlt életemet, hogy rögtön rá elaludtam.

Másnap reggel a következő hirdetést tettem közzé az összes napilapokban:

„Vallásalapításhoz tervezőket, szervezőket, propagandistákat és sajtófőnököket keresek. Kor, vallás, rendőrségi priusz nem határoz. Busás fixfizetés és a legmagasabb jutalék. Fényképpel ellátott írásbeli ajánlatokat a Carlton szállodába kérek.”

24 óra múlva a posta ontotta a leveleket. A boy már a hátán zsákokban cipelgette. Vigyorogva öntötte ki a kanapékra és fotelekre és izzadtan, homlokát

törölgetve jegyezte meg: ilyen póstai forgalmunk még nem volt!

Összesen 764 ajánlatot kaptam. Tacsó fiatalemberektől, béliás tisztviselőktől és legfőként nyugdíjas öreguraktól. A legtöbbje, mint előre sejtettem, meg akart kímélni a vallásalapítás szellemi munkájától és aprólékosan kidolgozott kész tervet terjesztett elém. Az a gyanúm, mindnyájan feltételezték, hogy programom még nincs s csak úgy vaktában akarok vallást alapítani, mintahogy Magyarországon a politikai pártokat szokás.

A tömegből kiválasztottam három ajánlkozót s értesítettem őket, hogy személyes megbeszélésre várom.

Az első: 28 éves fiatalember volt, háborús érettségivel és félbemaradt egyetemi tanulmányokkal. Jogot, orvostudományt, irodalmat és teológiát hallgatott. Mind-egyiket egy-egy szemeszterig. Író és ujságírónak vallotta magát, de pillanatnyilag nem praktizál. A lapok béklyóit nem tudja elviselni s megírandó könyvei számára még nem talált megfelelő kiadót. Összesen három tanulmánya jelent meg különböző ifjúsági folyóiratokban, melyeknek mindegyike a harmadik vagy negyedik számmal már megszűnt, de azt a három tanulmányt kívülről tudja, mint a vízfolyás s páthoszos, szavaló előadását az önmagától vett idézetekkel fűszerezi.

— Uram, — kezdte előadását — ön nem is sejtí, hogy közzétett egyszerű apróhirdetésében mennyi kozmikus mélység rejtőzik. A kor lelke és szelleme dübörög azon keresztül s egy esdve várt világmegváltás halvány körvonalai bontakoznak ki belőle. Lehet, hogy önnek a gondolat csak játékos ötlet volt, mi azonban véres komolyságot csinálunk belőle. Csak egy kis tőkéje legyen uram, csak egy kis guba, ahogy mi szoktuk mondani. Csak hallgasson ránk, kössön velünk egy egész életre szóló véd- és dacszövetséget s mi nagy emberré, halhatatlanná tesszük magát. Ne felejtse el, hogy minden út rajtunk keresztül vezet. Mi avatjuk fel az újkor nagy prófétáit vagy törjük össze a mult bálványait.

— A pénz nem számít nálam, minden áldozatra hajlandó vagyok, csak tervem sikerüljön!

— Ha van elég guba, öregem — vigyorgott a szemembe a hadonászó, elragadtatott fiatalember — akkor kezdhethük is a mókát. A kiindulás ez: minden vallás megbukott, mintahogy a mult minden intézménye döglik. Nekünk fiataloknak, eszünk ágába se jut, hogy megvizsgáljuk, a multból mi mennyit ér? Vajjon vannak-e örök értékek, amiket az egyik korból a másikba át kell menteni? Mi forradalmárok vagyunk! Gyűöljük ezt a társadalmat és annak minden berendezkedését. Csak egy célunk van: az egészzet vallásával és politikájával, gazdasági és társadalmi rendjével fölforgatva látni. Hogy mi jön utána, mellékes! Nekünk fiataloknak, rosszabb nem jöhet.

— És mi volna az új vallás? — vetettem oda a mellékvágányra tévedt harcos fiatalembernek.

— Egy új kereszténység — felelte rá a vakmerő fiatalember. — Egy új kereszténység, mely megtagadja multját és jelenét s egy modern, korszerű ruhába öltözik. A régi dogmatikáját kiküszöböljük, de a misztikáját még haló porából is előássuk. Dogmák és parancsok nem kellenek, mert azt a mai függetlenségre törekvő forradalmár embertípus nem bírja el. De lesz benne annál több érzelem és epekedés, metafizikai vágy és nihilista misztika. Mi nem bánjuk, hogy honnan jött és ki miért van? Csak emlegesse az Istent és sóhajtozzék az ő világa után. Nekünk nem imponál a hitvita vagy a kinyilatkoztatás bőbeszédű magyarázata. Nekünk remegések és borzadások, libabőrözések és vallási kéjelgések kellenek. Mi bátran és kéjjel rohannunk be a pocsolyába, hogy utána a vágyak, sóhajtasok és ömlengések szárnyán megtisztulhassunk. Katarzisre vágyunk, mint az ókor tragikus hősei s inkább elmerülünk először a bűnben és a fertelemben, csak-hogy a katarzis lélekzetelállítóan fenséges pillanatait átélhessük. A mi ideálunk a tékozló fiú, csak azzal a különbséggel, hogy a tékozlást is meg a megtérést is gyakran akarjuk ismételve látni. Nekünk nem szüle-

tett szentek, hanem messziről jött konvertiták kellenek.

A fiatalember elragadtatott beszéde gondolkodóba ejtett. Milyen egyszerű is e szerint a kereszténység diadalának az útja. Évszázadok szellemi harca, ortodoxiák és eretnekségek tombolása, íme, hiábavaló és káros volt. Nem kell az ellentéteket az élére állítani. Kár volt az Egyháznak a tanok épségéért annyi áldozatot hozni, mintahogy kár volt az eretnek vezéreknek egy-egy rosszul értett tan kedvéért szakadásba menni. Mennyivel okosabbak ezek a mai fiatalok. Kikapcsolják az életükből mindazt, ami kellemetlen. Csak égnek és lángolnak dogmatikán és tizparancsolaton innen és túl. Semmit sem tagadnak és mindent vallanak. De sem a tagadásnak, sem a vallomásnak tárgya és anyaga nincsen. Köd és pára minden, elmosva és ellégiesítve, a vágy és álom és misztika színes köpenyegébe betakarva. Az eretnekség vádja vagy lehetősége őket nem fenyegeti. Problémát nem adnak s csak egy izgató stílus barbár szépségein keresztül vezetik rá az embereket az új hitre, a megíjodott kereszténységre.

Száz pengőt adtam az ifjú titánnak s aztán útra bocsátottam azzal, hogy majd hívatni fogom.

Alig tűnt el az ajtónyílásnál, vén, aszott, reszkető-fejű öreg úr sántikált elém. Elmondta címeit, kitüntetéseit és dicsekedve emlegette összes összeköttetéseit. A nyugalom évei, mondta, különösen alkalmasak az elmélkedésre és az eszmélődésre. Minden alkonyodó élet nemcsak regény, hanem tanulság is, amelyből az igazság, az örök igazság vasfoga villan elő.

— Uram, — kezdte mondókáját a nyugalmazott öreg úr — a felekezeti torzsalkodásokat és a vallási harcokat csak a szinkretizmus szüntetheti meg. Minden vallás egyformán jó s azért az új vallást úgy kell megcsinálni, hogy mindegyikből legyen benne valami. Az emberek ugyanis alkudozni és egyezkedni szeretnek s ezzel számolva, se vereség, se diadal nem lehet egyetlen vallásnak sem az osztályrésze. Kompromisszum — suttogetta elragadtatva — ez az idő és a hely-

zet kulcsa! Összekeverni mindeniket és csinálni belőle egy újat, amelyben mindenki a magáéra ismer. Aranyhidat építeni a vallások felett, melynek tartó oszlopai nem az ellentétek, hanem a közös megegyező vonások lesznek. Keresztet tenni a zsidó templomokra és tórát állítani a keresztény templomokba. Tisztelni az Istent, de a tisztelet módját rábízni a korok, helyek vagy emberek gusztusára. Meglátja uram, ezen az alapon a ma még gyűlölködő ellenfeleket is közös nevezőre hozhatja.

— Ezt a feladatot — folytatta némi szünet után — persze csak mi világiak oldhatjuk meg. Ki kell kapcsolni a papság befolyását és hatalmát s az új hit elterjesztését az államhatalomra kell ráruházni. Azért építettük mi öregek a mult században oly erőssé és mindenhatóvá az államot, azért engedtünk neki befolyást az emberek egyéni életébe és legegényibb magánjogaiba is, azért tettük meg mi, mult századbeli jogászok az államot a jog forrásának, hogy végre rendet teremthessünk a marakodó és harcias felek között. Az államhatalomhoz — pislogott az öreg rajongó — a magam kapcsolatai és szálai megvannak. Csak egy kis pénz kellene az ügyek adminisztrálására, esetleg egy új politikai választásra!

A harmadik vallásalapító már valósággal betört a szobámba, energikus mozdulattal némítva el és parancsolva ki az állami mindenhatóság öreg apostolát. Nagy, kövér, bővérű és bőétkű embernek látszott. Mint a felheccelt bika egy váratlan eseményre, úgy torpant meg előttem. Beszédközben állandóan kiabált és hadonászott. Valami fanatikus hæv és fojtogatott gyűlölség harsogott belőle.

— Csak a pogányság mentheti meg a világot — kiáltotta rám bevezetésekképpen — a kereszténység puhává, ernyedtté és degenerálttá tett. Ennek a hősi kornak dac, büszkeség, fenyegető ököl és harsogó önbizalom kell. Megúntuk a templomok homályát s a szabad ég mérhetetlen kupolája kell a fejünk fölé. Szobrok és képek helyett erdők és ligetek, árnyékban

bujdosó völgyek és napfényben fürdő meztelen hegyek s a kelyhek és kenyér láthatatlan, misztikus áldozata helyett a fehér lovak kiömlő vére és füstölő párája. Pápák és püspökök helyett táltosok és boncok s az isteni gondviselés vakbuzgó hite helyett jóslás és jövődöktetés a párolgó, bűdös belekből.

Bár hallottam már, hogy Európában itt-ott fel-
ütötte fejét a régi pogányság, mégis azt hittem, hogy ez inkább csak az erkölcsökben, mint a hitvallásokban fog megnyilatkozni. Meg is kérdeztem rögtön a pogányság új apostolától, nem gondolja-e, hogy lehetetlen lesz a XX. század felvilágosodott emberét egy ilyen kétezeréves túlhaladott ostobaságra és buta dajkamesére visszavezetni?

A táltos azonban mosolyogva tiltakozott.

— Nem — fejtegette — a világháború és a forradalmak óta minden tudomány vagy szellemiség hitelét veszítette s a legbarbárabb ötlet s a legvadabb bolondgomba is hitelre talál. Nagy szellemi erjedéseknek mindíg ez szokott a vége lenni. Figyelje meg a világtörténelemben! A francia felvilágosultságot nyomom követte a francia forradalom, mely nemcsak vérben gázolt, hanem a megtagadott és eldisputált Isten helyett, hogy mégis valami legyen, egy facér színésznőt ültetett az oltárra istennek. A francia forradalomnak szerencséje volt, hogy ezt a reakciót pár hét alatt meg-
úsztta. A mostani európai forradalom még nem ért véget s így az eldurvulás és az elbutulás reakciójával évekig vagy évtizedekig kell még számolnunk. Nézze meg a német eseményeket! A politikai forradalom és a III. birodalom szörnyű fikciója nem keltett annyi emóciót, lelkesedést és fanatizmust, mint Rosenberg Alfréd újpogánysága. Minél műveletlenebbek és butábbak az emberek, annál alkalmasabbak a pogányságra; s miután a szellemi elgyerekesedés akut stádiumába léptünk, ami hosszú ideig még csak fokozódni fog, a pogányság visszatérésének is itt a lélektani talaja és pillanata. Régen az emberek hiúságát kellett felhasználni, mint a legbiztosabb bázist bizonyos célok el-

érésére. Ma könnyebb a helyzetünk. Az emberi butaságra is fel lehet építeni mindent! Eddig csak a politikát próbálták meg erre ráépíteni, most már, míg a konjunktúra tart, a vallást is lehet. Egy kis lélektan és egy kis pénzkérdés az egész — fejezte be a táltos előadását.

Pokoli gondolat villant meg agyamban. Másnap reggel mind a 764 vallástervezőnek küldtem ezer-ezer pengőt, hogy azonnal akcióba lépjenek. Meg is tették! Egy hét leforgása alatt a város különböző pontjain 764 új vallási szekta virágzott ki.

Néha ugyan lelkiismeretfurdalásom volt a gonosz ötlet miatt, de aztán megnyugodtam. Hiszen néhány száz vallást az emberek már maguktól is csináltak!

A DIKTÁTOR ÉJFÉLI VALLOMÁSA

Róma, március hava

Gondolhatják, hogy a diktátor — így, minden közelebbi meghatározás nélkül — csak Mussolini lehetett. Ő volt az első a XX. században s valószínűleg ő lesz az utolsó is. Elvégre a diktátorságot nem lehet utánozni és majmolni. Arra születni kell. Mussolini arra született. Úgy, olyan észrevétlen nőtt bele, mint a gyerek apja nadrágjába vagy cipőjébe.

A többi diktátor csak utánzó, epigon. A Mussolini által vágott csapáson haladnak. A legtöbbször, vagy mindig az ő egyénisége és zsenialitása nélkül. Csak külsőleg kopírozzák le mozgalma történetét vagy diktátori rendszerének külső vonásait, de a belső tartalmat, a lendítő és feszítő erőt, a világtörténelmi páratlanságot nem tudják megadni.

Sokszor találkoztam már vele; még a kezdetek kezdetén borgőzös kiskocsmákban s később a Palazzo Venezia hozzáillő nagy termeiben. De a lelkét, ami minden emberben mégis csak a legérdekesebb, sohasem sikerült megpillantanom. Úgy éreztem, hogy külső megnyilatkozásai, hivatalos beszédei vagy hivatalos fogadtatásai, akármennyire megrendítőek vagy elragadók, csak álarcai egy vasidegű és kérlelhetetlen fegyelmetszerű embernek. De asszonyosan kék szeme mögött, a konok koponya, a boltozatos homlok alatt egy magával is sokat vívódó, jég és tűz, ég és föld, valóság és álom határvonalán imbolygó lelket sejtettem.

A keze olyan széles, csontos és szegletes, mint egy vakoló kanál. A teste zömök, inas, szinte vaskő-

telekkel húrozott, mintha a Matuzsálemek életkorát akarná feltámasztani. A feje és az arca csak ércbe és márványba illők; olyan kemény, sziklás, szinte szétverhetetlen. De a szeme, az a nyugtalan, lágy, szinte anyásan mélytűkrű szem egy elnémult lírát, egy elvesztett művészt jelent. Mint amikor a karrarai fehér, szikrázó márványtömbökbe beleszalad valahonnan egy halvány színes vonal, egy piros, kék vagy zöld erecske. Olyan ez a kék szem a Mussolini megjelenési formáján.

Mi tagadás benne, lopva leptem meg. Elbújtam a villája kertjében s nesztelen, légpárnás cipőkbe öltözve lézengtem immár harmadik éjszaka az ablakai alatt. Valami csalhatatlan ösztön azt súgta, hogy itt és így fogok vele találkozni a legkönnyebben és legbiztosabban. Hogy éjfél előtt vagy éjfél után, amikor a világtörténelem szellemei felnyögnek és üdvözülten vagy kárhozottan végigszikráznak a földön, ő is felriad álmából s megkönnyebbülésért vagy erőért, tanácsot kérni vagy perbe szállni, nászra vagy gyilkos párviadalra kijön ő is a csillagos ég alá. A római március illatos, bágyadt tavaszba burkolta a tájat, az éjszaka olyan volt, mint egy pihegő élet s a mérhetetlen csend, mint valami suttogó, kifogyhatatlan mesemondó.

Harmadik éjszaka valamivel éjfél után, amikor a mese szerint a kísértetek járnak, váratlanul kilépett a villa ajtaján. Megállt a szabadban a fehérkavicsos előtérben, két karjával valami imádkozó vagy ölelő gesztust tett, aztán fölmeredt a csillagos égre.

Bár vártam és lestem, a harmadik éjszakát szántam már rá erre a találkozásra, a megjelenése mégis meglepett. Szinte azt hittem, hogy káprázik a szemem, vagy a mesék kísértete valóra vált. Meglepetésemben valami ügyetlen mozdulatot tettem s az egyik bokor ága hangos csattanással visszacsapódott. Mussolini megrezzent s aztán felém fordult.

— Engem nem fog a golyó — mondta joviális, széles mosollyal.

— Nincs nálam fegyver — feleltem hirtelenül — én nem az életére, csak a lelkére török. Hivatal és tanúk,

póz és álarc nélkül akarom már egyszer Mussolinit látni. Bocsássa meg a látogatás tolvaj-jellegét és külső körülményeit, de az igazi titkot csak meglopni lehet.

Mussolini elkomolyodott. Homlokának roppant boltozatán hullámozó, redőző ráncok jelentek meg. A szeme valami bizonytalan, elmerült tündökléssel kószált az ég és föld között.

— A lelkem? Van! Kell lennie, hisz az a kazán, ami fűt, a motor, ami hajtja az egész életemet. De vajjon az enyém-e, én is gyakran töprengek rajta. Vajjon nem vagyok-e valami megszállt ember? Néha úgy érzem, hogy én nem magam vagyok ebben a testben, amit itt lát maga előtt, nem egy lélek lakik benne, hanem lelkek és szellemek özöne. Mindazok, akik valaha ezen a földön éltek, akik itt a Földközi-tenger partján világtörténelmet csináltak, akik itt Rómát felépítették s merész, tündöklő álmokkal a világ közép-pontjává és urává tették. Ezek mind velem vannak és bennem vannak. Én megszállottja vagyok mindazoknak, akik valaha pogányul vagy keresztényül, császárok-ként, konzulokként, pápákként vagy királyokként Rómáért verekedtek. Ez a megszállás, aminek ígézetében és parancsában én járok, olyan erős és kivédhetetlen, hogy fel kellett támasztanom maradéktalanul minden régi római álmot. S miután népembe átöntöttem, most már el kellett indulnom a hadak útján az álom megvalósításáért.

Olyan lázasan, küszködve, szinte a saját szavaitól megrettenve, vagy azok előtt szégyenkezve mondta mindezt Mussolini, hogy közelebb léptem s valami anyás gesztussal talán a vállát is megsimogattam s így szoltam.

— Lássá, ez már a lélek beszéde, amit az előbb magáról vallott. Ez már nem a kormányfő, nem a diplomata, nem a diktátor álarca, hanem egy darab a megbújt, a világ szeme elől megszökött lélekből. Én hiszek is az ilyen lelki megszállásban. Elvégre nemcsak az egyéni embernek van lelke, hanem népeknek, koroknak, sőt az egész világtörténelemnek. Nem céltalanul robbant bele

a világba az ember és nem célját tévesztve fog egyszer onnan kivonulni. Kell lennie valami szellemnek is, ami emberek és korok s az egész világtörténelem folyamán végighalad s aminek bizonyos értelemben függvényei vagyunk mindannyian. De — tettem fel a kérdést — mondja meg nekem ezen a magános, vallató, borzongó éjjeli órán, hisz-e maga a fasizmusban?

A szeme haragos, villámló lobbot vetett.

— Hát hogyan hinnék! Hogy csinálhatnám 15 esztendeje, ha nem hinnék benne?

— Nem gondolja — vetettem halkán oda — hogy a valóság csak Benito Mussolini, a többi mind csak álom, káprázat vagy terv, papírdogma vagy elérhetetlen délibáb?

Mussolini homloka újra elborult.

— Ne kínozzon a saját kínjaimmal — mondotta rekedten. — Ne ismétlje, amit a lelkiismeretem szokott magános órákon eldörögni. Mert én is attól félek, hogy csak Mussolini van, de fasizmus nincs! Próbálunk neki a pártkereteken innen és túl szellemi tartalmat adni, egész dogmatikákat, tanrendszereket dolgoztunk ki neki, de félek, mindig félek, hogy ez a tartalom mondvacsínált dolog. Nem élet, nem valóság, hanem csak káprázat, vagy délibáb, amivel biztos partok után epekedő lelkünket becsapjuk. Az, amit csináltam a fasizmus neve alatt, túlságosan egy ember műve volt. Amit az Isten csinált először és amit azóta minden ember és ördög utánozni akar, hogy t. i. a maga képére és hasonlatosságára formálja át a világot, azt csináltam én is. A legmerészebb álmot, ami egy művész csak izgathat, én Olaszországban valóraválthattam. Ezt a széteső, izgága, bohém, koldulásra lustult népet a magam képére átformáltam. Mit akar többet, adhat-e egy ember ennél többet és kaphat-e valamelyik nép egy fiától nagyobb és többet?

— De ez még nem fasizmus — súgtam konokul magam elé — ez csak a hamu alá bújt néplélek paraszának a felszítása. Ez csak tűz, amit egy emberfeletti ember fújtatónak szánt tüdeje kicsiholt és felizzított. De

ez még nem rendszer vagy tan, amely személytelenül is egy századra vagy több századra biztos bázist adna egy népnek vagy országnak?

Mussolini szíve úgy vert, mint a durva kalapácsütés. A könnyű háziruhán át szinte hallottam. Nagyokat lélekzett, mint aki levegőért, megkönnyebbülésért küzd és a fogai megcsikordultak.

— Én is csak ember vagyok — vallotta aztán valami lágy alázatossággal. — A diktátorok örök sorsa vagy örök átka engem is kísérni fog. Mi csak átmeneti, vajdó korokban születhetünk meg, amikor régi rendszerek kezdenek összeomlani s az összeomlás zűrzavarában az új még csak nem is jelentkezik a láthatáron. Az ilyen szörnyű bizonytalanságban, a népek megzavarodásában, amikor talán egymást fojtogatnák s kultúrájukat rombolnák össze, olyankor kellünk mi. A mi vasfegyelmünkkel s még inkább a mi vasöklünkkel, hogy megfékezzük a romboló szenvedélyeket és lecsendesítsük a bizonytalanságtól megvadult lelkeket. Hogy húzzuk az időt és tartsuk a helyzetet, ameddig az új koráramlat teljes biztonsággal és világos képpel meg nem jelenik. Új világot nem a diktátorok csinálnak, azt személytelenül maga a kor vagy a korok irányítója és örök elrendezője szüli meg. Tudom, hogy Mussolini halálával párává foszlik a fasizmus dogmatikája és rendszere is. Olyan lesz, mint a koszorú a sírhanton. Egy ideig még zöldel és lobog élénk fátyolaival, aztán elhervad, megfakul s észrevétlenül eltűnik. De egyet megtettem s ezért az elfakuló vagy összeomló fasizmusnak ez az örök érdeme és jelentősége meglesz: egy nagy népet, mely valamikor a világ ura volt, történelmi hivatásának tudatára ébresztettem. Friss, új, pezsdülő, szinte bőrébe nem férő energiákat ültettem bele. Beállítottam és elindítottam arra az útra, mely újra a világmentesség birtokához vezet.

— Azt mondják, akik ismerik, — szólaltam meg újra — hogy maga, a nép fia és a nép vezére nem szereti, sőt irtózik a néptől.

A Duce szeme szikrákat vert.

— Nem igaz! — dörrent meg a hangja, mint valami ágyúlövés. — Én a nagy római álmokat is csak a népemért szövöm. Azért lettem diktátor, azért indítottam most háborút, azért vagyok a körülöttem zajló élet tengerében is olyan magános sziget, olyan egyedül maradt lélek, mert népemet mérhetetlenül és olthatatlanul szeretem. Ha volt még valaha a világtörténelem folyamán politika vagy diktatúra, mely a népért született, úgy az enyém az. De a nép gyermek és könnyelmű. Csak vezetni és nevelni szabad, de ölelgetni és csókolgatni sohasem. Gondoskodni kell róla, de nem szerelmes vallomásokat tenni neki. Megmenteni házát, földjét, családját, kenyerét és nem feláldozni fikciókért vagy bálványokért. A gondoskodás még nem kényeztetés és a szeretet nem bárgyú tetszelgés. — Imádom ezt a népet és azért akarom újra a világ urává tenni. De abban az egyben igaza van, hogy éppen mert nagyon szeretem, egy kicsit meg is vetem a népet. Tudom, hogy lágy, könnyelmű, ingatag tömeg, amelynek szenvedélyeit jobbra is, balra is könnyű felkorbácsolni. Azért én nem bízik semmit rájuk, hanem én magam jelölöm ki az ő feladataikat is.

— És nem fél — kérdeztem tovább — hogy a diktatúrának és kényszernek ez az állandósága veszélyessé lehet? Hogy a lelkek, amelyek szabadságra születtek, nem bírják el sokáig az erőszakos korlátozásokat s majd valahol, a társadalom nem várt oldalán kirobbanáshoz fognak vezetni?

— Ez nem diktatúra, amit én csinálok, ha különleg az a látszata is. Itt nem az erőszak, a kemény kéz, hanem a római tekintély uralkodik. Persze — nevette el magát — ezt maga, mint külföldi nem értheti. Nézze, az újkor demokráciája jó lehetett Franciaországnak, mely kitalálta, vagy Európa többi államainak, amelyeknek a testére szabták. De nekünk rómaiaknak mindig idegen volt. Egy szűk vagy zötyögős ruha, amiben esetlenül botladoztunk és világneveltség tárgyává aljasodtunk. A demokrácia ellenkezik, egyenesen megtagadja a régi római hagyományokat. Nekünk nem nép-

képviselet, hanem tekintély kell s nálunk a tekintély csak fölülről lefelé, de alulról felfelé nem mehet. A római tradíció ezen a tekintély-elven, a vele való kormányzáson s a római katolikus hiten épül fel. Ezt kellett visszaadni a római népnek, hogy magára találjon és megtorpant történelmi útján újra elindulhasson.

— És nem fél — tettem fel az utolsó kérdést — a háború fúriájától, amit maga idézett fel?

— Félek — felelte a Duce — de nem kerülhettem ki. Tudom, mit akart mondani: hogy a történelem tanúsága szerint a diktátorok halála mindig a háború. De én érzem és tudom, hogy ezt a háborút megnyerem s ezzel Róma világhatalmához az első sarokkővet elhelyezem. Igaz, hogy minden diktátor így érezte és mégis elbuktak; lehet, hogy én is csak csalom magam hallucinált kinyilatkoztatásokkal, pedig a végzet már mellém settenkedett s mint az árnyék követ, hogy rám taposson.

Messze túl éjjél után voltunk. A csend mind mélyebb s nyomottabb, a sötétség feketébb lett. A tenger felől felszállt már a szokásos csipős éjjélutáni pára és megborzongatta a bokrokat és a virágokat.

Mussolini tűnődve, fáradtan, beesett vállakkal, mint akit a végzet meglegyintett, úgy lopakodott vissza a hallgató villába.

Én még sokáig néztem a mérhetetlen, sötéten feszülő eget s végtelenségével szemben úgy éreztem, hogy hangyaboly az egész világtörténelem.

A POLITIKAI ÉRVÉNYESÜLÉS ÚTJA

Budapest, március hava

A nagy kávéházban már csak néhány ember üldögélt. A kiömlött italok s az elnyomott bagóvégek áporodott szaga valami fanyar, torkot szorongató csípősséggé keveredett. A pincérek álmosan, nagy ásítások közepette lézengtek s a terem egyik-másik helyén, ahol vendégek nem voltak már, oltogatták a lámpákat s a székeket tótágast rakosgatták a márványasztalokra.

Fanyarul és nekibúsultan üldögéltem egy kis társasággal az egyik asztalnál, hősi elhatározással, hogy a város bohém hírnevét a gazdasági válság ellenére is megmentsük és fenntartsuk.

Künn az utcán elvétve tűnt fel egy-egy kósza alak s csak a posztoló rendőr állt rendíthetetlen nyugalommal, jobbra-balra kémlelve a helyén.

Az ajtó nagy csattanással nyílt s egy nagy, kövér, kipirult alak furakodott be rajta. A pincérek felvillanyozódtak, nagyot köszöntek s valaki közülük a kapcsoló táblához rohant, hogy több fényt gyujtsen. Az új vendég elutasítóan legyintett.

— Hagyd, majd odaülök az urakhoz — és felénk mutatott.

Csak akkor vettük szemügyre az új jövevényt, aki legnagyobb meglepetésünkre nem volt más, mint a politikai élet egyik verhetetlen bajnoka, aki tüneményes alkalmazkodási képességgel mentette át magát, a békeévekből a forradalmakon és ellenforradalmakon át egész a mai napig. Igazi mimikri volt, aki valami

csalhatatlan érzékkel tudta politikai színárnyalatait változtatni, minden politikai zűrzavarnál talpra esett s öreg kora, kétes multja és még kétesebb becsülete ellenére állandóan és még ma is mint a jövő embere szerepelt a köztudatban.

— Szervusztok fiúk, szervusztok — mondta széles és természetesnek látszó mosollyal és biztonsággal, holott csalhatatlanul láttam, hogy a társaságból alig két embert ismer. Azokról se tudta, hogy honnan ismeri őket, mi a foglalkozásuk vagy társadalmi rangjuk. De azzal a diadalmas biztonságérzettel telepedett le, hogy két percen belül úgyis mindnyájunkkal tisztába jön.

— Mulattok vagy búsultok fiúkák? — adta fel az első tapogatózó kérdést, egy kis szellemességgel fűszerezve: — Hisz e kettő a magyarnál oly közel esik, talán össze is folyik.

Látszott rajta, hogy már alaposan felöntött a garatra. Az arca vörösre pirult az alkoholtól, a szemei lázasan csillogtak, gyorsan és túlsokat gesztikulált s a nyelve egy-egy többszótagú szónál már bizonytalanul botladozott. Nyilvánvaló volt, hogy kávéházi látogatásának nincs már semmi célja, csak a benne forró alkoholgőz hajtotta ki az utcára s indította el a részeg ember örök lélektani törvénye szerint tovább, kávéházzról-kávéházra. Abban az állapotban volt, amikor az ember már mohó és könnyelmű, amikor már nem mérlegeli a tetteit, hanem az éjszaka mámorában mind feljebb és feljebb akar hágni. Nem is lepett meg, amikor a rendelésre várakozó pincérnél pezsgőt rendelt.

Egyesek közülünk kényszeredetten tiltakozni próbáltak a pezsgő ellen, hogy az nem szegény ujságírónak való ital s megvadítja az ember álmait. A politikus azonban diadalmasan mosolygott s finoman csitítgatott, hogy az ő kedvéért s egy pohárkával igazán még az elvek ellenére is el lehet fogyasztani. A diadalmas mosoly természetesen nem az időközben megérkezett pezsgőnek, hanem a könnyű felfedezésnek

szólt. Hogy íme, egy színtelen kérdéssel már is ki tudta piszkálni, hogy kik vagyunk s miként kezeljen?

— Tündéri csatám volt ma a házban — áradozott lelkezdve — amit pártvezér és miniszterek nem tudtak megtenni, leszereltem ebben a panamavádban felbőszült egész ellenzéket. Taktika kérdése az egész, mintahogy az egész közélet és politikai élet csak azon múlik. Vén róka vagyok én már, aki ismerem minden kérdésben a dörgést s ezért nélkülözni engem nem lehet! — kuncogott önelégülten és boldogan.

— Hát kinek van igaza ebben a csúnya panamavádban? — vetettem fel unottan a kérdést.

— He, he — vigyorgott a vén róka — senkinek, fiacskám. A közéletben, jegyezzétek meg jól magatoknak, nincs igazság és igazságtalanság, nincs becsület és becsstelenség, nincs szótartás vagy esküszegés. Csak taktika és diplomácia! Kihúzni mindennek a méregfogát — ez a politikai siker vagy kormányzás alfája és omegája. Hajlékonynak, símának és rugalmasnak kell lenni s nem az elvek vagy tételek bolondjának. Az elvek és meggyőződések csak ellentétet váltanak ki, zavart okoznak, elkeseredett harcokra vezetnek, amelyekben esetleg az ember alól marad. De a taktika, a leszerelés vagy összeegyeztetés művészete mindenén átúsztatja az embert és a felszínen marad.

— Hát ez a te sikered útja? — kérdeztem zordul és szinte fenyegetően; érezvén, hogy ebből a részeg kakadúból most a legpompásabb önvallomások lehet kiszedni.

— Ez — felelte, egy hajtásra kihúzva a tele pezsgőspoharat — így kezdtem és valamikor a halál percében is ezzel fogom végezni. Ha ide figyeltek és meghallgattok, elmondom nektek egy politikai karrier történetét; akinek kedve van és szereti az izgalmakat, amit a politikai élet jelent, utánam csinálhatja.

— Az apám gazdag földbirtokos volt — kezdte el a történetet — s miután jó előre látta, hogy könnyelmű mulatozásaival nyakára hág a birtoknak, ben-

nünket, három fiát a magyar közéletnek szánt. Nem tudom, hogy természetünket figyelte-e meg, hogy ki mire való vagy csak úgy vaktában, sorsvetésszerűen döntött, de engem politikusnak, Tamás bátyámat diplomatanak és Döncit köztisztviselőnek szánta. Velem volt természetesen a legtöbb baj. Az iskolákkal és nevelőintézetekkel nehezen barátkoztam meg s az igazgatók vagy előljárók állhatatos kérésére szinte évről-évre változtattam azokat. A tanulás nem ízlett, bár — mint az élet megmutatta — kitűnő eszem volt, de a szorgalom sem tartozott az erényeim közé. Kisebbség nagyobb bukdácsolások közepette jutottam el az érettségig, amelyhez apám egy látszólag panasztalan utolsó év után nagy reményeket fűzött. A reményei azonban nem váltak be. Az érettségim pechem volt és egy tárgyból megbuktattak. Apám dühében a környék minden szamarát kibérelte s fogadtatásomra az állomás elé felvonultatta. Amikor megérkeztem, a hajcsárok birizgálására egy egész számárcsorda borzalmas üvöltése fogadott.

— A jogászet már vidáman ment — folytatta a nagy politikus joviálisan. — Tanulni egyáltalán nem kellett s a vizsgák anyagát elintézték pár hét alatt a jogi szemináriumok. De megnyílt előttem a társaság ajtaja s én boldog örömmel léptem át rajta. Politikai ambícióm, amit az apám vert belém, akkorra már megnőtt és én konok céltudatossággal készítettem az utat feléje. A társaságot vagy a lányos házakat is mindig úgy válogattam ki, hogy lehetőleg közéleti és politikai nagyságok közelébe kerülhessek. Nőknek csak látszólag tettem a szépet, de minden figyelmem a politikus apákra irányozódott. Ott lödörögtem állandóan körülöttük, lesve a szót, politikai titkot vagy pikantériát. Üres poharaikat én töltöttem meg vagy vastag szivarjaik alá én tartottam az első tüzet. Éreztem, hogy lassankint hozzám szoknak és nélkülözhetetlenek tartanak. Ha valahol nem láttak ott a társaságban s zsíros szemeiket a fiatalságon legeltették,

valaki közülök már mindig felkiáltott: hát az a Muki gyerek hol maradt?

— Hamar rájöttem, hogy az emberi élet legnagyobb hajtóereje a hiúság s hogy minden embernek, de főként a politikusnak a szívébe a hiúságán keresztül kell belépni. Ezzel a tapasztalatommal aztán bőségesen éltem. Ahányszor találkoztunk, mindig tudtam nekik valami szépet és hízelgőt mondani: Sándor bátyám utolsó beszédéről beszél az egész ifjúság — suttoztam az egyiknek a fülébe. — Kirobbanó siker volt az a harcias beszéd, — vallottam lelkenedezve a másíknak. Ezek a részemről komisz, kiszámított bókók nem tévesztették el hatásukat. Ahányszor politikussal találkoztam társaságban, már szinte várta megnyilatkozásomat és elragadtatásomat.

— Később merészebb lettem. Az egyiktől ellesett vagy kihallgatott titkot nagyképmen és fölényeskedve a másíknak súgtam meg. Koldus ujságíróknak fizettem végeláthatatlan fröccsöket, hogy eredeti, egyéni információkat is szerezzek s azt lelkenedezve ujságoltam azután tovább a politikusoknak. Lassankint odáig merészkedtem, hogy politikus ismerőseimet bizalmaskodva már az utcán is megszólígtattam. Szenzációs ujságom van János bátyám, kezdtem a beszédet, amire az öregek mindig lépre mentek, belém karoltak és én utcán és korzón, széles, nagy nyilvánosság előtt tünethettem barátságukkal és bizalmukkal. Hogy ez a merész lépés mit jelentett, csak később vettem észre. Mint a futótűz terjedt el a hír a városban, hogy nagy politikusok bizalmasa vagyok és a legíobb ujságíró körökkel tartok fönn érintkezést. Közben apró, de fontos szívességeket tettem nekik. Lepénzeltem az ujságírókat, hogy nyilatkozataikat elhelyezzem vagy beszédeiknek nagyobb visszhangot adjak. A két pólust, amiből a politikai karrier megszületik: a befutottak és a sajtó kegyét már melegen tartottam.

— A doktorátus megszerzése után már bevezetés vagy bemutatkozás nélkül léptem át a politikai világba. Mindenütt jelen lenni, sehonnan le nem ma-

radni — ez volt akkor a közéleti elvem. Eljártam az előadásokra és a gyűlésekre, a politikai vacsorákra és bankettekre. Most már hangos szervusszal köszöntem vissza mindenkinek és a tetszésnyilvánítást vagy a tapsvihart mindig én kezdtem. Az elsők között voltam és az utolsókkal távoztam. Megvártam a hosszú bankettek végét, amíg az alkohol feloldja a nyelveket és a szíveket s kilestem, meglóptam minden titkaikat. Hízleltem és fölényeskedtem, jósoltam és rémítgettem. Egyszer egy különben szótalán miniszter, az alkoholtól felvillanyozódva a hátamba bökött: te fiú, már kész politikus vagy! Többet tudsz, mint a legöregebb parlamenti rókák. — Valaki a hatalmas urak közül elkiáltotta magát: éljen az új képviselő! — Dobogó szívvel és farizeusi szemlesütéssel hallgattam. Aztán mélyen, fanatikus esdekléssel és kitartással a miniszter szemébe néztem és így szóltam: ha kegyelmes uram árnyékában kezdhethném el, a leghűségesebb tanítványt és testőrt találná meg bennem.

— Lassankint a lapok is megszokták s nevemet a megjelent előkelőségek sorában kezdték közölgetni s amikor a parlament folyosóra is befurakodtam, már többen a képviselők közül azt kérdezték: még csak a folyosón, öcsém?

— Közben résztvettem néhány választáson. Hangos, fenekedő, erőszakos kortes lettem, aki meg tudja félemlíteni az embereket. Száz szemem és ezer kezem volt. A kortesekkel úgy bánni és őket úgy vezetni, mint én, senki nem tudta. A választások után mindig ott álltam a megválasztott háta mögött s a párthelyiségbe is diadallal én kísértem be. A választás részleteit a holtfáradt képviselő helyett a pártvezetőség mindig tőlem tudta meg s izgalmas leírásomba a magam érdemeit tudtam természetesen a legjobban beleszőni. A lapokban már fel-felröppentettem a hírt egy-egy megüresedő kerület alkalmával, hogy fellépek, míg végre hamarább, mint hittem volna, apám álma és az én vágyam valóra vált.

— S gondolod, hogy a politikai érvényesülésnek

ez az útja ma is járható? — adtam fel neki az utolsó kérdést.

— Ha siettek, még igen — mondta a képviselő elgondolkozva és kicsit zavarodottan. — De sietni kell, mert amennyire látom és megérzem, az idők változnak. A politikai taktika ma már leáldozóban van és az új tömeglélek elveket, hűséget, kitartást és hősiességet követel. Megvallom őszintén, hogy az utóbbi időben bizonytalanságok gyötörnek. Úgy látom, hogy a politikai élet nagy, hirtelen változáson fog keresztül menni. Az új politika új urainak talán épp az ellenkezőjét kell majd tenni annak, amit mi tettünk s amivel mi győztünk. A jövőben valószínűleg nem a taktika, hanem a szótartás, nem a diplomácia, hanem a nyílt harc fog győzni. A régi nagy parlamenti iskolának mi vagyunk az utolsó mohikánjai — mondta búsan és elmélázva.

Az asztalnál nagy csend lett, a mélyről jött, őszinte vallomások utáni, megtörhetetlen, nagy csend.

— Keserű dolog ez fiúkák — mondta erőltetett mosollyal az öreg politikus. — Jobb volna elmenni szép csendesen a nagy változás előtt. Meghalni még azzal a szenvedéllyel a szívünkben, ami utolsónak lángol az emberben: a politikai szerelemmel!

A TUDOMÁNY HALÁLA

Svájc, november hava

Mindig azt hittem, hogy Európa első és utolsó, elvitathatatlan és elragadhatatlan nagy vívmánya, örök értéke a tudomány marad. Mert kultúra, akár meglepően magas kultúra, az ősidőktől kezdve egyes kiemelkedő és magáratalált népeknél mindig volt; költészet, vagy irodalom mindenütt akadt, de a tudománnyal Európa ajándékozta meg a világot és az emberiséget.

Éppen ezért igen nagy volt a meglepetésem, amikor Európa egyik semleges állomásán az egyik bálványként tisztelt európai tudóssal különös körülmények között összetalálkoztam.

Ott ült a perronon, a hideg, széljárta perronon, gúlába tornyosuló málhák között, egyedül, magára hagyatva és fáradtan. Senki sem várta és láthatólag senki sem szórakoztatta. Sem dús, reszkető szakállú kollégák, sem ünneplő és rajongó tömeg. Csak ült magába roskadva, messze révedező, szinte kialvó szemekkel, úgy mint az ó-haza búcsújától terhes és az újvilág kiszámíthatatlan eshetőségeitől borzongó kívándorlók.

Hozzáléptem s a tőlük annyira megvárt és megkövetelt leplezetlen csodálattal szólítottam meg:

— Milyen öröm, a professzor urat idegenben és egyedül meglepni és milyen boldogság egy közönséges halandó számára, a tudományos akadémiák halhatatlanságát személyesen üdvözölhetni.

Fáradt szeme egy pillanatra fellobbant, aztán

megint közönybe merevedett s fáradt, kétségbeesett gesztussal intett.

— Hagyja kérem — mondta halkan és keserűen — már nem az ünnepelt tudóst, hanem egy menekülő, életét féltő és jövőjéért reszkető emberkét lát itt maga előtt. Nem szépítem a dolgot. Úgy mondom, ahogy történt: kirúgtak a hazámból, megfosztottak a tanszékektől és szélnek eresztettek. Menjek a szemem világába!

— De hisz ez barbárság, — mondtam felháborodva — hiszen Németország köztudomás szerint két dologra volt igazán büszke: tudományára és katonaságára. Hogy történhetett ez mégis?

A málhák alján fázósan kuporodó tudós fáradtan és cinikusan legyintett.

— Megtörtént! Nemcsak velem, hanem egy csomó többivel is. Fél Európa tele van menekülő, hazát kereső német tudósokkal. Úgy dobtak ki bennünket magasra helyezett katedráinkból, mint a hűtlen, lopáson ért cselédet. Még a mártír koszorúját sem hagyták meg nekünk. Megcsúfolva és megbecstelenítve kellett az idegenbe elbujdosnunk!

— De hisz ez szörnyű igazságtalanság — vetettem oda félig sajnálkozva, félig felháborodottan.

— Megérdemeltük — suttogta megtörtén, halálos fáradtan az üldözött tudós. — A világ bálványából a világ csúfjának kellett lennie. Gögösek, fennhéjázók, elfogultak és lenézőek voltunk. Úgy álltunk a tömegek feje fölött megvetve és lenézve őket, mint valami bálványok. Le kellett már egyszer zuhanunk s a tömeg lábtapásai alatt összetörnünk, hogy magunkra eszméljünk és megalázkodjunk. Eddig mi diktáltunk, most nekünk fognak diktálni; eddig mi fanatizáltunk, vagy rontottuk a tömegeket, most a tömeg fog nekünk szuggerálni, vagy bennünket megrontani. A bosszú órája elérkezett! A meghívások, fogadtatások, ünneplések helyett most bőröndök között kuporodunk s mint vándorszínésztrupp repülőgépen, vonaton, autón és ekhós szekéren

szóródunk szét vigasztalanul a szélrózsa minden irányába.

— Politika az egész, — vetettem oda vigasztalónak — csak egy barbár politikai irány üzent itt hadat a tudománynak s csak azért, mert vezérei és vezetői a félművelt rétegekből kerültek ki. Majd ha kitombolta magát ez az új barbár politika is, a mártírok dicsfényével térhetnek vissza elhagyott katedráikra.

— Téved, fiam, — mondta rezignáltan a bujdosó tudós — a mi megalázásunk csak külsőleg, látszat szerint politikai bosszú műve, bensőleg és lényegileg a mi csődünk, a felfuvalkodott tudomány irtózatos világcsődje. Ennek előbb-utóbb be kellett következnie, politikával vagy politika nélkül egyaránt. Az európai szellem ébredése és tisztulása ez, mely egy százados rontást akar levetni és jóvátenni s ezért elsősorban az ellen fordul, ami minden rontás szülőanyja volt: az európai tudomány ellen! Itt a hamuszürke, idegen ég alatt és a négy szemközti gyónás bizalmasságával eláruhatom magának, hogy Európa válságát és romlását valóban mi okoztuk. Kikezdtünk mindent, ami az európai fehér embert naggyá, hatalmassá, a világhódító Roburjává tette. Elvettük hitét és erkölcsét, kaosszá és zűrzavarrá tettük öntudatát és képességeit. Gyökeresen kiirtottuk belőle mindazt, ami magasabb és isteni és felszabadítottuk mindazt, ami alantas és állati. Cinikusok, ledérek és sátánian gonoszok voltunk. Nem az igazságot, hanem egymás letromfolását, túllícitálását akartuk. Felforgattuk a nevelést és a jogot s megzavartuk az államéletet és a közgazdaságot. Beszenyeztük az irodalmat és a művészetet s még természet-tudományos felfedezéseinket is az élet meggyilkolására és az erkölcs kipusztítására állítottuk be. Cinizmus és szőszátyárkodás volt az egész életünk. Amit az egyik állított, a másik tagadásba vette s tudományunk csak abban állott, hogy valami hajmeresztő újat kiagyaljunk, megszerkesszünk s a már úgyis megzavart világ elé állítsuk. Cinikus munkánk eredménye az utolsó években már nyíltan jelentkezett: megdőlt a keresztény

kultúra s ezzel együtt meg kellett dőlnie a fehér faj szupremáciájának. A világ hódítójából, kincses megajándékozójából életét alig tengető koldus Lázár lett. De a koldus most feleszmélt és magára talált s mankójával elsősorban azok között üt szét, akik mankóra kényszerítették!

Fájdalmas, bűnbánó és siránkozó hangon mondta mindezeket a megcsúfolt tudós. Érezni lehetett, hogy most valami mélyről jött és leplezetlen önvallomást tesz s hogy ebben az önkéntes gyónásban akar megtisztulni, fölszabadulni és lelkileg magára találni. Bevallom, némi kárörömmel és elégtétellel hallgattam fejtegetéseit. Mindig van abban valami kéjes érzet, amikor emberi bálványok porba omlanak s az európai népekkel egyetemben már én is régóta tűrhetetlennek éreztem azt a szörnyű zsarnokságot, amit az európai tudomány alkalmazott mindnyájunkkal szemben.

Már nem is a menekülő tudóst hallgattam, hanem a saját, messze kószáló, jövőt rajzoló képeimben voltam elmerülve. Magam előtt láttam az új Európát, mely az áltudomány gyilkos mérgétől megszabadulva, most eredeti kultúrájához visszatér s a többi kontinens előtt újra mint a civilizáció és a kereszténység apostola jelenik meg, aki nem fegyvert és pálinkát, benzint, szappant, szabadszerelmet és gumiárut, hanem az emberi üdv boldogságáról szóló jóhírt, az evangéliumot viszi meg a világnak.

Gondolataimban annyira elmerültem, hogy alig vettem észre, amikor egy alacsony, fáradtnézésű, idegen úr állott meg előttünk.

— Kolléga úr is? — szól az idegen az én német tudósomhoz.

— Igen — hangzott a bús válasz.

— S merre?

— Amerikába.

— Én Angliába tartok.

Kisült, hogy az új jövevény olasz tudós, akit a hűség-
eskü megtagadása miatt Mussolini ökle kergetett most világgá. A különbség a két száműzött tudós között

csak az, hogy a német melankólikusabb, az olasz temperamentumosabb volt. Mindketten látták a végzet okait, csak a magyarázat felállításában nem voltak egyértelműek. Az olasz legfőképp azt hibáztatta, hogy a tudomány — függetlenségét féltve — szabadulni akart az Egyház gyámkodása alól és ezért menekült el az állam hóna alá. A természet bosszúját, ami most a politikán keresztül a tudományra beköszöntött, ő itt és ebben látta. Hogy a nagy szabadulási vágy, melyért a tudomány úgy lelkendezett, most gúzsba kötötte kezét-lábát. Az az állam, melyet tulajdonképen ő tett meg a kötelességek és jogok, sőt minden törvények egyedüli forrásává, most törvényt hoz és törvényt ül ellenük és felettük. Nem kellett az Egyház, amelyik pedig csak a kinyilatkoztatással akart néminemű korlátot szabni a tudománynak s most itt van az állam barbár ökle, amely nem is másvilági sugallat, hanem brutális önkény alapján ad szabályokat és állít korlátokat.

A két kesergőt ezekután már magukra hagytam. Nem érdekeltek többet, mint a letört, csalódott, elfeledésre ítélt emberek. Egy hirtelenül felvillanó ötlet alapján rohantam a legközelebbi tudományos könyvtárba és magam elé kértem az összes német tudományos lapokat.

A könyvtáros fanyarul mosolygott.

— Uram, — mondotta — a német tudományos irodalom és folyóiratok száma az utolsó időben igen megfogyatkozott. Ott most az egyenruhákért lelkesedik mindenki s politikai röpiratot, vagy legfeljebb katonaindulót gyártanak.

A föltalálható folyóiratoknak mégis nekifeküdtem. Nagy gonddal, figyelemmel és elmélyedéssel kezdtem neki. Hamarosan egy furcsán új világ körvonalai bontakoztak ki előttem. Meglepő témákat és még meglepőbb okfejtéseket találtam. A német alaposság most sem szűnt meg, mint láttam, csak átnyergelt és áthangszerelődött. Kínosan unalmas és hosszú cikkek számoltak be a nemzetiszocialista ideológia és az egyes szaktudományok érintkező pontjairól. Ilyesféle cikkeket és

címeket olvastam: „A növényi cella életműködése és a nemzetiszocialista állam” — „A kőkorszak és a III. birodalom” — „A színek új spektrálanalízise és a barna ing” — „Tudat az állatvilágban és öntudat a felébredt néptársban” — „A vér és faj szerepe a gondolatvilág kialakításában.”

A tudományos füzeteket hamarosan becsuktam és félretoltam. A pompázó címek és néhány bárgyú okfejtés most már tökéletesen meggyőzőtt arról, hogy a tudomány jelenleg — halott!

VIRRADAT

Már harmadnapja vitáztam egyik nem közönséges tudású és ítélőképességű barátommal Európa sorsa felett. Vajjon olyan sötét és vigasztalatlan-e ez a sors, ahogy a halálsejtelmekről gyötört európai gondolkodók huhogják vagy pedig valahol: az ég táján vagy a föld peremén felszakadtak-e már a viharfelhők, amelyek olyan nyomasztóan borítják be Európa felett az eget?

Számbavettem és felsorakoztattam a leggyalázatosabb, de legbiztosabb tételeket:

— A vezérkarok haditérképek felett ülnek állandóan és lázas buzgalommal készítik az új, még környékesebb és megsemmisítőbb világháború felvonulását és hadmozdulatát;

— A gyárak sietve nyergelnek át a hadiszerek gyártására és mérhetetlen mennyiségben ontják a fegyvert, lövedéket, pusztító gázt és halálsugarakat;

— A népek és fajok, nemzetek és országok a gyűlölet eksztázisában élnek s vérbenforgó szemekkel, vicsorgó fogakkal várják és követelik a végső európai leszámolást;

— Kalandorok, fezőrök és szélhámosok rohadásznak egyik országból a másikba, hogy könnyű játékkal, tőzsdei manőverekkel, kartell-szövetkezéssel vagy trösztösséddel kisajtolhassák Európa népeinek még utolsó csepp zsírtját vagy véréit;

— Kongresszus kongresszust kerget, hogy a gazdasági válságon enyhítsenek s hogy az Európa testén kiütendő első hullafoltot: a munkanélküliséget eltüntessék — s marad minden a régiiben;

— A társadalmi osztályok halálos féltékenységgel

gel és gyűlölettel néznek egymással farkasszemet s céljuk csak egy: eltiporni a másikat;

— Világnézeti kaosz nehezedett az emberekre s bábellé lett a lelkek világa, ahol egyik ember már nem érti a másikat;

— A kenyér és az élet szörnyű bizonytalansága terpeszkedik a lelkeken s csak egy-egy részeg vagy véres mámor felejteti velük ideig-óráig a szívszorongó halálsejtelmet;

— A közhivatal kényuraság és kalózkodás lett, az ipar szemfényvesztés, a kereskedelem szabad rablás vagy fondorlatos csalás;

— A társadalmi bűnök a végtelenségig elszaporodtak, az emberiség egy nagy százaléka jobb híján a vagyon és élet elleni támadást választja mesterségének.

Barátom cáfolni próbált. A tényeket nem tagadta, de enyhébb magyarázatokat és szelídebb következtetéseket követelt. Hogy mindez csak a háborúk és forradalmak utórezgése; egy összeomló gazdasági és társadalmi rend szédülései, bénulásai és tántorgásai. Hogy kemény diktátori öklök puhítják és csendesítik már a lázas koponyákat s a világtörténelem egy új, boldogabb korszakának szele süvít már a föld minden sarkából. Hogy csak ez az átmenet és vajúdás nehéz, míg meghal a régi és megszületik az új gyermek.

Állította és vitatta, hogy a világtörténelem nem törődhetik egyéni keservekkel vagy egy-két generáció kálváriájával. A történelem minden nagy fordulóján egész népeknek vagy embertömegeknek kell elsüllyedni a porban és szennyben, a vízözönben és a földrengésben, hogy kihulló könnyeikből és vérükből, égígérő fájdalomukból az új, boldogabb világ megszülethessék. A mai emberiség már annyit szenvedett, úgy pusztult és omlott el, mint valami részleges végítélet, a megváltás tehát már nem lehet messze!

En hitetlenül és tagadólag ráztam a fejemet. A tények logikája mindig erősebb volt bennem, mint a

magyarázkodások varázsa. Európa minden mozdulatán én csak az öngyilkos gesztusát tudtam felfedezni.

Nem tudtunk megegyezni. Én sötéten támadtam, ő kétségbeesetten védekezett. Én a valóság fegyverével, ő a hit erejével harcolt. Én csak az ember tragédiáját láttam, ő valahonnan: a mélyről vagy a magasból, az ember megkínzott lelkéből vagy az Isten irgalmas szívéből már a hit és bizalom ígeit is hallotta.

Írígyltem, de nem osztottam barátom hitét és bizalmát. Valami ösztönös érzés ugyan bennem is megszólalt, hogy gondoljak a világtörténelem más fordulóira is, amikor talán még nagyobb fertőkből gázolt ki az emberiség s régi kultúrák roncsain megpróbált új kultúrát teremteni. Sötéten és alaktalanul, néha formát öltve, néha elmosódva, himbálódzott előttem az emberiség sorsa, valami csillogó, olthatatlan maggal az alaktalan tömeg közepén, amit egy hirtelen meglátással a Gondviselés örök vonzásának ismertem fel.

Elmélázásomból valami lágyan lengő, de folyton erősödő hangtömeg szakított ki.

Alattunk az utca közepén színes zászlók és jelvények alatt nagy tömeg ember haladt. Keresztek villogtak a menet élén s a zászlóerdő úgy borult rá a lassan kígyózó sokaságra, mint valami védőpajzs és diadaljelvény. A hang, a tömeg hangja, diadalmasan szikrázott az utca kővén és a házrengeteg falain s mint az élet himnusza ellenállhatatlanul hömpölygött tovább a halódó város körengetejei között.

Barátom az ablakhoz vonszolt és elragadtatott szemekkel mutatott le a búcsút járó tömegre:

— Nézzed, itt hömpölyög Európa hivatása és hite, megújulásának ereje és záloga. Ezek az imádkozó és búcsút járó tömegek fogják Európa öngyilkos népeit magukkal rántani. S ha majd egyszer énekük Európa minden sarkában harsogni fog, imájuk pedig az égig ér, Európa megváltása akkor lesz teljes!

Némán, megilletődve és lefegyverezve néztem a sűrűn hömpölygő tömeget s most már én is valami

folyton erősödő biztonsággal hinni kezdtem, hogy vezérkarok és kormányok, kongresszusok és gazdasági rendszerek, világháborúk és diktátorok helyett ezek a lent menetelő, imádkozó tömegek fogják megírni Európa történelmének új fejezetét!

TARTALOM

Bevezetés helyett vallomás	5
A kritika szabadsága	10
Sportiera	15
Az európai szabadság	21
A legújabb irodalom	27
Szenzáció 1935-ben	33
A léggömb	39
Nemzetközi konferenciák	44
Az államélet kifejlődése	50
A halott város	56
A rádió fejlődése	61
Látogatás Rosenbergnél	68
Éjféli beszélgetés Litvinovval	74
Kir. magy. munkanélküli	79
Aranyhíd	84
Találkozás Benessel	88
Úri muri	94
Beszélgetés Titulescuval	99
Öregek és fiatalok problémája	105
Sir Edennél	111
Modern ujságírás	116
Vallásalapítók között	123
A diktátor éjféli vallomása	130
A politikai érvényesülés útja	137
A tudomány halála	144
Virradat	150

VIGILIA-KÖNYVEK

Giovanni Papini: GÓG. Fordította: Nyisztor Zoltán.

A ragyogó „Krisztus története” írójának görbe tükre a modern társadalom elé. A könyv örült főhősének, Góg-nak groteszk és félelmetes kalandjai mögött az Isten nélküli kultúra teljes csődje. Ára: füzve 2'50 P, kötve 3'50.

Francois Mauriac: A FRONTENAC-MISZTÉRIUM.

Fordította: Possonyi László.

A nagy francia katolikus író egyik legmélyebb és legfinomabb húrjait szólaltatja meg a szívekben. A Frontenac-misztérium: az a titok, amit a családi élet misztikus kapcsolatai jelentenek. Ára: füzve 2'— P, kötve 3'— P.

Gertrud le Fort: A GETTÓBÓL JÖTT PÁPA. Fordította: Ijjas Antal.

Az Örök Róma középkori tornyai, az Örök Ember viaskodásai az Örök Krisztus ellen, az Örök Zsidó mélységes titkai, — hatalmas és lenyűgöző regény egy három nemzedéken át húzódó véres és ragyogó történet keretében, amit egyébként csak detektívregényeknekél szoktunk meg. Ára: füzve 2'50 P, kötve 3'50 P.

Kühnelt-Leddihn Erik: JEZSUITÁK, NYÁRSPOLGÁROK, BOLSEVIKIK.

Az apokaliptikus orosz titok és az ellene küzdő misztikus front regénye. Az Ecclesia Militans, a Küzdő Egyház munkájának himnusza ez a könyv — Londontól Moszkváig mutatva meg Európát olyan száguldó cselekmény keretében, amelyet egyébként csak detektívregényeknekél szoktunk meg s a fantasztikus kalandorfilmeken . . .

Ára: füzve 3'20 P, kötve 4'20 P.

Paul Claudel: A SELYEMCIPŐ. Fordította: Semjén Gyula.

Olyan ez a könyv, akár egy látomás s akár a szerző: Paul Claudel maga. Claudel az irodalom világában giganitikus hegyoromként mered az emberi szellem többi óriásai, egyenesen egy Dante, Shakespeare mellé. Ebben a művében művészetének páratlan filmvetítésével mutatja meg a barokk-kor fantasztikus és tarka földgömbjét, amelyen mindenütt, tengereken és kontinenseken át színes kalandok között fut a gyönyörű Donna Prouheze ragyogó története. Ára: füzve 3'— P, kötve 4'— P.

Míndezek a könyvek megrendelhetők: Pázmány Péter Irodalmi Társaság. VIII., Mária-utca 23.

MAGYAR KULTÚRA-KÖNYVTÁR

1—2. Balla Borisz: A LÉLEK ÚTJAI

A Lisiexi Kis Terézről szóló tanulmány az, amely megnyitja a kötetet, — arról a szentről, aki zárdában bőjtöl és imádkozik, míg a századvég selymes rothadása önti el köröskörül a világot. Az Egyház roppant erői és értékei így lebegnek ma is a modern élet felett, — az ezek közt való utak sora ez a könyv. Ára: 2.— P.

3. szám. Katona Jenő: AZ ASZFALT APOSTOLA.

Egy nagy életnek, helyesebben szólva egy nagy életprogramnak rajza, Sonnenschein, Berlin híres apostoláé. Az Egyház szociális arcának apológiája ez a könyv. Ára: 1.— P.

4—5. szám. Aradi Zsolt: AZ EURÓPAI FORRADALOM.

Száguldó riport a ma vajdó Európájáról, mely azt mutatja meg, hogy napjaink omladó Európáját hogyan készülődik rombadönteni egy új lelkiület forradalma. Ára: 2.— P.

6. szám. Kühár Flóris O. S. B.: BARLANGOK, SIROK, KUPOLÁK.

Kühár Flóris a tudós és a művész kettős fegyverzetében vezeti végig olvasóit az Egyház egy darab életén, a Via Appia víziójától a Kenyérillatú Egyházig. Ára: 1.— P.

7—8. szám. Just Béla: A MODERN FRANCIA KATOLIKUS IRODALOM TÖRTÉNETE.

A modern magyar katolikus irodalom felújulásának és forrongásának korában aligha lehetne szükségesebb könyv, mint ez: a tudós pontosságával és a művész finomságával vezeti végig olvasóit a modern francia irodalomnak azon a rétegén, amelyet a katolicizmus inspirál s részletesen, bő adatok közt ad teljes képet az írókról és alkotásaikról. A magyar katolikus könyvkiadás egyik legtermékenyítőbb könyve lesz írók és olvasók számára egyaránt. Ára: 2.— P.

9. szám. I. Kr.: AZ OROSZ TITOK.

A riportsorozat egy Oroszországot megjárt mérnök munkája. Lapjain felvonul Moszkva pongyolában: a szovjet-élet, a szovjetszerelem, szovjetházasság, az Ötéves Terv kudarca, a szovjetfalu. Ára 1.— P.

Mindezek a könyvek megrendelhetők: Pázmány Péter Irodalmi Társaság, VIII., Mária-utca 23.

A katolikus tudás fegyvertára,
magában is egész könyvtár a

KATOLIKUS LEXIKON

●

A Katolikus Lexikon két különböző kiadásban jelent meg. Az „A”-kiadás négy kötetre terjed, tartós és ízléses vászonkötésben, pehelykönnyű papíron nyomva, összesen kb. 4800 hasábon. Ára 98.— P, mely havi 4.— pengős részletekben is fizethető. A „B”-kiadás ugyancsak négy kötetre terjed, azonos szöveggel, de félbörkötésben, finom, pehelykönnyű papíron, számos műmelléklettel. Ára 150.— P, amely havi 5.— pengős részletekben fizethető.

●

Megrendelési cím:

KATOLIKUS LEXIKON
kiadóhivatala, Bpest., VIII., Mária-u. 23.

M A G Y A R K U L T Ú R A

TÁRSADALMI ÉS
TUDOMÁNYOS SZEMLE

Főszerkesztő: BANGHA BÉLA S. J.
Felelős szerkesztő: NYISZTOR ZOLTÁN

A magyar katolikus mozgalmi reneszánsz diadalmas hordozója, több mint két évtizedet megélt folyóirat, mozgalmak és akciók indultak el hasábjairól, egyebek közt a katolikus sajtó gondolatának tudatossá tétele, megvalósításának programja és megalkotásának propagandája. Legnagyobb érdeme, hogy mindig éles és biztos körvonalazással képviselte a katolikus öntudatot és igényeket.

Megjelenik havonként kétszer, minden hó 5-én és 20-án. Előfizetési ára: egész évre 12 P, negyedévre 3 P, egyes szám ára 50 fillér. Csekkszámla 33107.

